popüler
tarih
populer.tarih@dunya.com Ocak 2005 Sayı 53 4 YTL / 4.000.000 TL

ANTİK ÇAĞ
ETRÜSKLER NEREDEN GELDİLER?



Bizans, Türk kültüründen neler aldı?

Bir 'imaj tazeleme' projesi: Hicaz Demiryolu

'Kamelyalı Kadın'ın gerçek kimliğini açıklıyoruz!..

Dünden bugüne İnönü Stadı



Okul tarihçesi: Çamlıca Kız Lisesi

Hitler'in son çılgınlığı: Ardenler



Şehzade Osman Osmanoğlu Popüler Tarih'e anlattı...

Hanedanın anılardaki öyküsü

25. Yıl
ISSN 1302-6577
212323 05/01
9 771302 657001

LÜTFÜ TINÇ
lutfi.tinc@dunya.com

Resim ve Heykel Müzesi

Osman Hamdi Bey'in 'Kaplumbağa Terbiyecisi' tablosunun müzayedesi sırasında geçen ay yaşanan umut verici gelişmeler yani iki özel müzenin bu tablo için kıyasıya çekişmesi, bana bir başka müzenin -ama bu, devlet müzesi- varlığını hatırlattı. Notlarıma baktım; aktarıyorum:

Genç Nurullah Berk, 1937'nin Temmuz ayında, dönemin önemli sanat dergilerinden 'Ar'da, bize İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışını müjdeler: "Büyük şef Kemal Atatürk'ün hiçbir Türk sanatkarının unutamayacağı bir jesti ile, güzel sanatlar müzesine tahsis edilen Dolmabahçe Sarayı'nın eski veliaht dairesi, şimdi son tamirleri görmektedir. Türk resim ve heykeltıraşlık üstatlarının elli bu kadar yıldan beri vücuda getirmiş oldukları eserler bir araya toplanarak, 20 Eylül 1937 tarihinde müze halinde halka açılacaktır."



1937'den bir fotoğraf: İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin salonlarından birinin genel görüntüsü.

Yazının devamında, tüm sanatçı safiyaneliğiyle Nurullah Berk, "kulaklarımızda sihirli bir cümle halinde öten bu üç kelimenin nasıl bir mana taşıdığını, ne gibi bir kıymet ihtiva ettiğini belki ancak sanatkarlar bilir" diyecektir.

Gerçekten de o günleri, hem genç Cumhuriyet'in 'muasırlaşma' ülküsünün heyecanını hem de bu çağdaşlaşmanın en güzel ve en taze örneklerini oluşturan dönemin genç ressam ve heykeltıraşlarını düşündüğümüzde, olay gözlerimizin önünde daha iyi canlanıyor: Çağdaş bir sanat müzesi, genç Cumhuriyet ressamının, heykeltıraşının 'mabedi' idi! Tek bir tablo ya da tek bir heykelle bile olsa, ileride bu müzede yer alabilmek, 'Çağdaş Türk Resmi'nin ustaları arasına girebilmek hepsinin ülküsü, ideali idi...

Fakat bu tür düşüncelerin ardından, ressam Nurullah Berk karşısında, sanat eleştirmeni Nurullah Berk ağır basar ve biz de bu tutkulu insanın kaleminden, resim zevkinin nasıl ancak ve ancak, yüzlerce ve binlerce tabloyu görmekle ve özellikle de bunların orijinallerini bir müzenin duvarında izlemekle oluşabileceği fikrini okuruz...

Bu coşkulu kutlamanın ardından, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılış günlerinden tam 35 yıl sonra, Nurullah Berk, "Akbank'ın bir kültür hizmeti" olarak, kurumun 'Sanat Kitapları Serisi'nin ilk yapıtını hazırlayacaktır: Ocak 1972'de İngilizce ve Fransızca bölümlerle birlikte, bol tablo röprodüksiyonları da içeren, lüks kuşe kağıda basılı, kalın karton kapaklı bu kitabın adı, 'İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'dir. Müzedeki yapıtların kronolojik sıra içinde anlatıldığı bu kaynak kitabın önsözünde ise, şu satırlar yer alır: "Bu kitap okuyuculara sunulurken, memleketimizin en büyük ve en önemli plastik sanatlar müzesi, 1937'den beri büyük Ata'mızın isteğiyle yerleşmiş bulunduğu Dolmabahçe Sarayı veliaht dairesinden çıkmış olmayacaktır. Ve, görünüşe göre, müze, daha uzun yıllar buradan çıkamayacaktır. Modern müzecilik koşullarının hiç birini yerine getirmeyen bu saray, iyi kötü barındırdığı tablo ve heykelleri, ancak onlara lâyık bir mekân yapıldıktan sonra Beşiktaş kıyılarından selâmetleyebilecektir."

Bu yazının üstünden de tam 32 yıl geçti ve Müze, 'iyi kötü' ancak barındırabildiği -çoğu sergilenmeyen- yüzlerce tablosuyla, hâlâ orada ve görünüşe göre, Nurullah Berk'in dediği gibi, orada kalmaya da devam edecek!

Nice yeni yıllarda her ay buluşmak dileğiyle. ■

İçindekiler

Ocak 2005

KAPAK



KAPAK FOTOĞRAFI: OSMAN OSMANOĞLU ARŞİVİ

Şehzade Osman Osmanoğlu *Popüler Tarih*'e anlattı

38 Hanedanın anılardaki öyküsü

Osman Osmanoğlu tarafından yayına hazırlanan 'Bir Şehzadenin Hâtırâtı', Osmanlı hanedanı üyelerinin, İstanbul'daki ve sürgündeki yaşamlarına ışık tutuyor.
Tunç Çağlar

4 Editörden

6 Ayın Tarihi

10 Basında Bu Ay

12 Bizans ve Türk kültürü
Işın Demirkent

18 Etrüskler nereden geldiler?
Serhat Yalamanoğlu

24 On Soruda: Pasarofça Antlaşması
Erhan Afyoncu

30 Hicaz Demiryolu
Orhan Koloğlu

37 İnternet
Taner Güdükoğlu

46 Kamelyalı Kadın
Mine Haksal

52 Ardenler saldırısı
M. Tanju Akad

66 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali'
Beste Önkol

74 İnönü Stadı'nın öyküsü
Vâlâ Somalı

78 Fotoğraf Makineleri Müzesi
Turgay Tuna

82 Teknoloji: Patent sistemi
Fatih Toptan

86 Bilim Tarihi: Yakıt pilleri
Fatih Toptan

90 Kırk Ambar: Yılbaşı gecesi
Feza Kürkçüoğlu

92 Dergilerden
Lale Uçan

94 Basın: Gerçek gazetesi
İskender Özsoy

96 Kitap
Lütfü Tınç

98 Ajanda
Devrim Çakır

102 Televizyon
Olkan Özyurt

104 Bulmaca
Sedat Yaşayan

106 Ayın Fotoğrafı

MEKÂNLAR VE İNSANLAR



58 Çamlıca Kız Lisesi

Çamlıca Kız Lisesi'nin ev sahibi Ahmet Ratip Paşa Konağı bugün, öğrencilerin yatakhaneden seyrettiği muhteşem İstanbul manzarasını değil, kendisine yüksekten bakan apartmanları görüyor...
Engin Narin

popüler tarih

Yıl: 5 Sayı: 2005/53 Ocak 2005
Her ayın başında yayımlanır

DÜNYA YAYINCILIK A.Ş. adına
İmtiyaz Sahibi
DİDEM DEMİRKENT

Genel Yönetmen
OSMAN S. AROLAT

Yazı İşleri Müdürü
LÜTFÜ TINÇ

Editör
DEVRİM ÇAKIR

Görsel Yönetmen
MURAT BEŞİKTAŞ

Reklam Sorumlusu
GÜLNUR GÜZEL

Danışma Kurulu
ERHAN AFYONCU • FAHRİ ARAL
ÜMİT BAYAZOĞLU • YÜCEL DEMİREL
IŞIN DEMİRKENT • EDHEM ELDEM
VAHDETTİN ENGİN • ALPAY KABACALI
HAYDAR KAZGAN • ÖMER KOÇ
ORHAN KOLOĞLU • MURAT KORALTÜRK
CÜNEYT KORYÜREK • İLBER ORTAYLI
SAMİ ÖNAL • NECDET SAKAOĞLU
METİN SÖZEN • ESER TUTEL

Bu sayıya fotoğraflarıyla katkıda bulunanlar
MİRHAN BİLİR, HAKAN EĞİLMEZ
VURAL YAZICIOĞLU, KAPLAN TANEROĞLU

Abone ve Dağıtım Müdürü
HÜLYA KOÇ

Tanıtım ve Halkla İlişkiler Müdürü
NİLAY ŞAHİNOĞLU DOYURAN

© DÜNYA YAYINCILIK A.Ş.

"GLOBUS" DÜNYA BASINEVİ
100. Yıl Mahallesi 34440 Bağcılar - İstanbul
Tel: 0.212. 440 24 24
Yazı İşleri: 0.212. 440 22 77 - 78
Reklam: 0.212. 440 20 64
Abone: 0.212. 440 21 47 - 48 - 49
Fax: 0.212. 440 23 69
e-mail: populer.tarih@dunya.com
Ücretsiz danışma hattı
0.800 219 20 24 • 0.800 219 20 25

1 OCAK

1764
Mozart, 8 yaşındayken Fransa Versailles'da kraliyet ailesi için çaldı.

1923
Türkiye'nin ilk futbol federasyonu olan 'Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı' kuruldu.

1929
Millet Mektepleri açıldı.

2 OCAK

1935
'Soyadı Kanunu' yürürlüğe girdi.

1985
ABD, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nden (UNESCO) resmen ayrıldı.

3 OCAK

1521
Martin Luther, Roma Katolik Kilisesi tarafından aforoz edildi.

1930
Mustafa Kemal Paşa, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne ilk üye olarak kaydedildi.

1977
Beylerbeyi'deki tarihi Halil Paşa Yalısı yandı.

4 OCAK

1960
Albert Camus, 46 yasında, bir trafik kazasında öldü.

1967
490 km uzunluğundaki Batman-İskenderun petrol boru hattı hizmete açıldı.

5 OCAK

1930
Sovyetler Birliği'nde tarımın kolektivizasyonu başladı.

1993
Avrupa Konseyi'nce her yıl verilen 'Yılın Müzesi' ödülünü, İstanbul Arkeoloji Müzeleri aldı.

6 OCAK

1938
Nazi baskısından kaçan Sigmund Freud Londra'ya gitti.



3 Ocak 1521: Martin Luther, Katoliklerce aforoz edildi.

1969
ABD Büyükelçisi Robert Kommer'in makam arabası, Ortadoğu Teknik Üniversitesi bahçesinde yakıldı.

7 OCAK

1714
Daktilo'nun patenti, İngiliz Henry Mill tarafından alındı; ancak üretimine yıllar sonra geçildi.

1946
Demokrat Parti kuruldu.

8 OCAK

1945
Büyük İskenderun Limanı hizmete açıldı.

1988
Bülent Ersoy'un sahneye çıkma yasağı kaldırıldı.

9 OCAK

1905
Moskova'da, Kışlık Saray'a yürüyen işçilerin üzerine ateş açıldı.

1908
Count Zeppelin, 100 yolcu taşıyabilecek hava taşıtı ile ilgili planlarını açıkladı.

10 OCAK

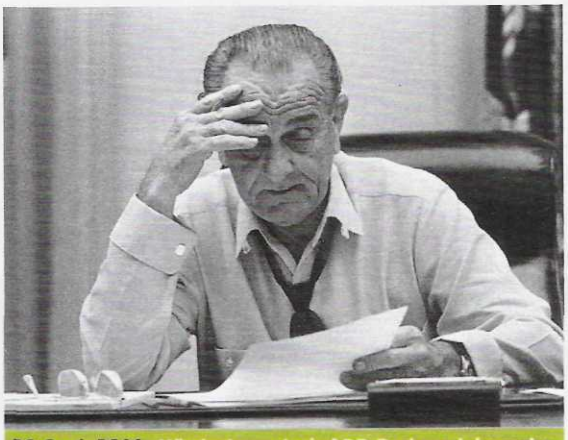
1900
Dünya Şampiyonu, Pehlivan Kara Ahmet, 'Şampiyonlar Şampiyonu' unvanını aldı.



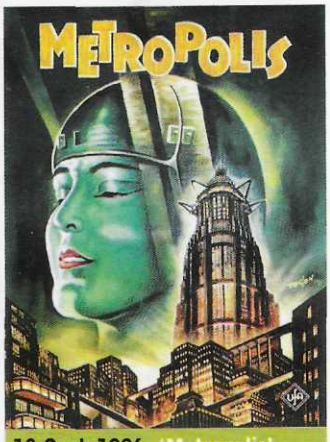
TRAMVAYLAR MİLLİLEŞTİRİLİYOR...
İstanbul'da, 1869'da Konstantin Krepano Efendi'nin atlı tramvay imtiyazı almasıyla kurulan ve sonraki yıllarda yeni hatlar açarak büyüyen 'Dersaadet Tramvay Şirketi', 1 Ocak 1939'da, tüm tesislerini hükümete devretti. Mart 1939'da ise, İstanbul'daki Tünel işletmesi devletleştirildi. Bu iki kurum, Haziran 1939'da, İstanbul Belediyesi'ne devredilerek İETT'ye bağlandı.



15 Ocak 1559: İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth taç giydi.



13 Ocak 1966: Hürriyet gazetesi, ABD Başkanı Johnson'ın eski Başbakan İnönü'ye yazdığı mektubu yayımladı.



10 Ocak 1926: 'Metropolis', gösterime girdi.

1926
Alman sinema yönetmeni Fritz Lang'ın 'Metropolis' adlı filmi gösterime girdi.

11 OCAK

1813
Hawai'de ilk ananaslar ekildi.

1922
İnsülin ilacı, ilk kez Kanada'da, 14 yaşındaki Leonard Thompson tarafından kullanıldı.

12 OCAK

1952
ABD yönetimi, Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye 58 milyon dolarlık askerî yardım yapılmasını onayladı.

1959
Sovyet uzay aracı Luna, güneş çevresindeki yörüngesine yerleşti. Luna, yerçekiminden kurtulan ilk uzay aracı oldu.

13 OCAK

1888
'National Geographic Society' kuruldu.

1942
Türkiye'de ekmek karnesi uygulamasına başlandı.

1966
Hürriyet gazetesi, ABD Başkanı Johnson'ın eski Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı mektubu yayımladı.

14 OCAK

1938
'Sadabad Paktı', TBMM'de onaylandı.

1943
Churchill, Roosevelt ve De Gaulle, Casablanca Konferansı'nda bir araya geldiler.

15 OCAK

1559
İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth taç giydi.

1892
Basketbol kuralları, basketbol oyununun ilk kez ortaya çıktığı Springfield'de yayınlandı.

16 OCAK

1939
'Supermen'in karikatür bandı olarak ilk yayını yapıldı.

1970
Muammer Kaddafi, Libya başkanı oldu.



WILSON'UN 'ADİL VE KALICI BARIŞ' PLANI

ABD Başkanı Wilson, 8 Ocak 1918'de, Avrupa'da kalıcı barışın sağlanması için hazırlanan ve kendi adıyla anılacak olan 14 prensibi ortaya attı. 'Wilson İlkeleri' adı verilen belgenin 12. maddesinde, Osmanlı'nın parçalanması esas olarak ele alınıyor; parçalanmış ülkenin azınlıklarına muhtariyet tanınması ve bunların Amerikan mandası altına alınması öngörülüyordu...



19 Ocak 1969: Sovyetleri protesto eden Jan Palach öldü.



17 Ocak 1934: Ünlü revü yıldızı Josephine Baker İstanbul'a geldi.



20 Ocak 1956: Varlık dergisi roman armağanı Y. Kemal'in.

17 OCAK

1875

Karaköy- Beyoğlu arasındaki 'Tünel' hizmete girdi. 'Tünel', dünyanın en eski üçüncü ve en küçük metrosuydu.

1934

Revü yıldızı Josephine Baker İstanbul'a geldi.

18 OCAK

1931

Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği 'Türkiye Güzellik Kraliçesi' yarışmasını, Naşide Saffet Hanım kazandı.

1946

'Madame Butterfly' operası Ankara'da sahnelendi.

19 OCAK

1903

İlk kez düzenlenen 'Tour de France' bisiklet yarışmasını, Fransız bisikletçi Maurice Garin kazandı.

1969

Prag'da Jan Palach adındaki öğrenci, Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgalini protesto için kendini yaktıktan üç gün sonra öldü.

20 OCAK

1895

Darülaceze kuruldu.

1956

Varlık dergisi Roman Armağanı'nı 'İnce Memed' romanıyla Yaşar Kemal kazandı.

1961

John F. Kennedy ABD başkanı olarak göreve başladı.



'24 OCAK KARARLARI'

Hükümetin, Turgut Özal'ın mimarlığında hazırladığı ekonomik istikrar programı, 24 Ocak 1980'de açıklandı. '24 Ocak Kararları', IMF'nin istekleri doğrultusunda hazırlanmış bir istikrar programıydı. Program, sürekli kur ayarlamalarına dayanan bir kambiyo rejimini iç talebin sıkı para politikasıyla düşürülmesini, ihracatın artırılmasını, ithalatın serbest bırakılmasını, taban ücretlerin ve maaşların sınırlanmasını, KİT (Kamu İktisadî Teşebbüsleri) ürünlerine zam yapılmasını ve bazı KİT'lerin özelleştirilmesini esas alıyordu.

21 OCAK

1793

Fransa Kralı XVI. Louis giyotinle idam edildi.

1952

Milli Savunma Bakanlığı, Kore'deki kayıpları açıkladı: 34 subay, 46 astsubay ve 1252 er öldü.

1954

İlk nükleer denizaltı 'USS Nautilus', ilk seferine çıktı.

22 OCAK

1517

Osmanlı ordusu Ridaniye Savaşı'nda Memluk ordularını yendi; halifelik Osmanlılara geçti.

1932

İlk Türkçe Kuran, Hafız Yaşar (Okur) tarafından Yerebatan Camii'nde okundu.

1989

Sovyetler Birliği'nde ilk kez 'Uluslararası Güzellik Yarışması' düzenlendi. Güzellik yarışmasında Türkiye'yi temsil eden Meltem Hakarar birinci seçildi.

23 OCAK

1911

Kamil Paşa hükümeti İttihat ve Terakki'cilerce devrildi. Yerine Mahmut Şevket Paşa getirildi.

1973

Vietnam'da ateşkes ilan edildi.



27 Ocak 1593: Bruno yargılanıyor...



29 Ocak 1979: Çin ve ABD arasındaki düşmanlığa son veren tarihî anlaşma imzalandı.



24 Ocak 1993: Uğur Mumcu öldürüldü.

1990
Kızıl Ordu, 41 yıl sonra Macaristan'dan ayrıldı.

24 OCAK

1961
Yassıada duruşmalarında Başsavcı Altay Ömer Egesel, ilk defa Adnan Menderes'in idamını istedi.

1993
Gazeteci ve yazar Uğur Mumcu, otomobiline yerleştirilen bombanın patlaması sonucu yaşamını yitirdi.

25 OCAK

1987
30 milyon dolara sigortalanan 'Muhteşem Süleyman Sergisi', ABD'nin başkenti Washington'da Ulusal Sanat Müzesi'nde açıldı.

1988
Türkiye, BM İşkenceyle Mücadele Sözleşmesi'ni imzaladı.

26 OCAK

1886
Karl Benz, ilk otomobilin patentini aldı.

1905
Güney Afrika Pretoria'da 3.106 karat değerindeki dünyanın en büyük elması bulundu.

27 OCAK

1593
Vatikan, bilgin Giordano Bruno'nun 7 yıl sürecek olan yargılanmasına başlattı.

1918
'Gorillerin Tarzanı' adıyla ilk Tarzan filmi ABD'de gösterime girdi.

28 OCAK

1920
Misak-ı Milli oybirliği ile kabul edildi.

1921
Einstein, evrenin ölçülebileceğini öne sürdü; bilim dünyasında bir tartışma başlattı.

29 OCAK

1839
Charles Darwin, Emma Wedgwood ile evlendi.

1979
Çin Başkan yardımcısı Deng Xiaoping, ABD Başkanı Carter ile Çin ve ABD arasındaki düşmanlığa son veren tarihî anlaşmayı imzaladı.

30 OCAK

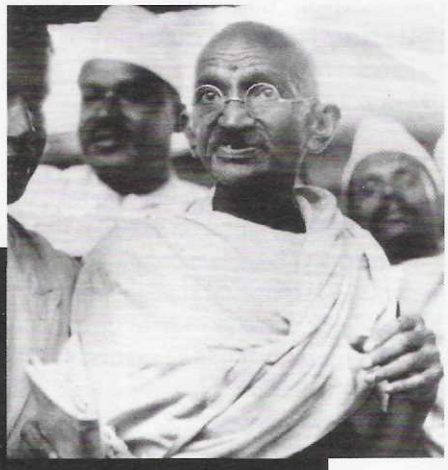
1923
Yunanistan'la Türkiye arasında nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol imzalandı.

1950
Sovyetler Birliği Kuzey Vietnam rejimini tanıdı; Fransa Sovyetler Birliği'ni protesto etti.

31 OCAK

1729
İbrahim Müteferrika tarafından, Türkiye'de ilk matbaa kuruldu.

1924
Kültür-magazin dergisi 'Resimli Ay' kapandı.



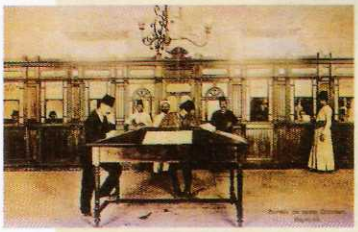
MAHATMA GANDHI ÖLDÜRÜLDÜ...

Hintli lider Mahatma Gandhi, 30 Ocak 1948'de, Yeni Delhi'de, dinî bir ayin sırasında uğradığı silahlı saldırıda öldürüldü. Gandhi'yi üç el ateş ederek öldüren katilin, fanatik bir Hindu olan Nathuram Vinayak Godse olduğu belirtildi. 1922'de, ülkedeki bazı şiddet olayları bahane edilerek İngilizlerce tutuklanıp hapse atıldıktan sonra millî kahraman haline gelen ve Hindistan'ın bağımsızlığı için çalışan Gandhi'nin ölümü, bütün dünyada üzüntü yarattı.

100 YIL ÖNCE

Devlet dairelerinde hızlı mesai

Devlet dairelerinde işleri olanların işlerinin süratle görülüp tamamlanması, Velinimetimiz Padişahımızca ferman buyurulmuştu. Bu defa dahi sadaret makamı tarafından bütün devlet dairelerine gönderilen özel bir yazı ile Padişah emri tekrarlanarak, devlet dairelerinde işlerin çabuklaştırılıp kolaylaştırılmasından söz edilmiş, herhangi bir işin beş günden fazla sürmesine meydan verilmemesi istenmiştir. Bu tebligatlar memnuniyetle karşılanmıştır.



(Sabah, 21 Ocak 1905)

Çocukları himaye

Galata'da bulunan Sen Jorj Çocuk Hastanesi menfaatine olmak üzere, Pera Palas'ta bir balo düzenlenmiştir. Balo hasılatı, hasta ve ihtiyaç sahibi çocukların tedavisi için kullanılacaktır. Bu bakımdan, hasılatın büyük bir yekûn teşkil etmesi kemal-i hulus ile temenni edilmektedir. Aileleri tarafından sokaklara terk edilen birçok çocuğun bakımı ile hükümet ilgilendiği gibi, Darülaceze de cins ve mezhep ayırmaksızın çocukların bakımını yerine getirmektedir. Bunun yanında, çocukları himaye için balo tertip etmek gibi gayret ve fedakârlıklar da takdirle karşılanmaktadır.



(Sabah, 12 Ocak 1905)

Şirket-i Hayriye

Yolcularını bir kat daha memnun etmeye çalışan Şirket-i Hayriye, yeniden bir takım vapurlar inşa ettirerek gelirlerini arttırmayı hesaplamaktadır. Aldığımız habere göre, Şirket-i Hayriye tarafından Glaskov tersanesinde inşa edilmek üzere altı vapur sipariş edilecektir. 125-130 kadem uzunluğunda ve saatte 14.5 deniz mili sürate elverişli makineleri olan vapurların beheri, 80 bin 900 İngiliz lirası kıymetindedir. Vapurlar iskelelere gayet kolay yanaşabilecek tarzda inşa edilecektir.



(Sabah, 10 Ocak 1905)

75 YIL ÖNCE

Şehrimizde yılbaşı gecesi

Yılbaşı gecesi, şehrimizde eğlenceli ve hareretli bir surette kutlanmıştır. Beyoğlu'ndaki büyük otel ve barlarda büyük izdihamlar oluşmuştur. Saat 24'te, limandaki vapurlar düdüklerini çalarak yeni senenin girişini ilan etmişlerdir. Aynı zamanda bir dakika için elektrikler sönmüştür. Bazı eğlence mahallerinde, elektrikler söndüğü zaman hafif buse sesleri duyulmuş ve lambalar yanınca bazı kavalyelerin yüzlerinde kırmızı dudakların lekeler bıraktığı görülmüştür.



(Cumhuriyet, 2 Ocak 1930)

Hayat pahalılığı



Ticaret Odası'nın bir senelik hayat pahalılığı istatistiği tamamlanmıştır. İstatistikte, bundan 16 sene evvel 100 kuruşla temin edilen iaşe temel alınmıştır. Buna göre, geçen sene içinde en pahalı ay, Mart olmuştur. Bu ayda fiyatlar 16 sene öncesine göre, yüze nazaran 1542 derecesinde çoğalmıştır ki, bu da hayatın on beş kereden fazla pahalılaştığını göstermektedir. Geçen senenin en ucuz ayı Ekim'dir. Bu ayda pahalılık 14 misli olmuştur.

(Cumhuriyet, 5 Ocak 1930)

Kraliçe, Mübeccel Namık Hanım

1930 senesi Türkiye güzeli, evvelki akşamki güzellik balosunda seçildi. Dün, Turkuvaz salonu balo gecesinde bile görülmeyen bir kalabalık tarafından hınca hınç doldurulmuştu. Güzeller kâfi derecede görüldükten sonra, Halit Ziya Bey'in başkanlığında, Peyami Safa ve Sadri Ethem beylerden oluşan tasnif heyeti oyları saydı. Sonuçta, Mübeccel Namık Hanım 49 oy, Feriye Tevfik Hanım 25 oy ve Nüzhet İhsan Hanım 18 oy aldılar. Kraliçe seçilen Mübeccel Hanım, büyük alkışlar arasında salona geldi ve herkese teşekkür etti.



(Cumhuriyet, 13 Ocak 1930)

50 YIL ÖNCE

ET FİYATLARI 550 KURUŞA ÇIKTI

Valilik genelgesine ve belediyenin kontrollerine rağmen, İstanbul'da et fiyatı 550 kuruşa fırladı. Yasak olduğu halde, kuzu kesimi de yapılmasına karşın fiyat indirilemiyor.
(18 Ocak 1955)

MUHSİN ERTUĞRUL'UN RUSYA MEKTUBU



TBMM Bütçe Komisyonu'ndaki görüşmeler sırasında söz alan DP Samsun Milletvekili Tevfik İleri, o sırada Devlet Tiyatrosu Müdürü olarak görüşmeleri takip eden Muhsin Ertuğrul'a ait, 1934 yılında Moskova'dan yazılmış bir mektubu okudu. Mektupta Rusya'da doğan çocukların cemiyete intikal ettiği ve bunları devletin alıp yetiştirdiği yazılmıştı. Bunun üzerine, DP Ağrı Milletvekili Kasım Küfrevi, "Tevfik İleri'nin de bundan bir süre önce Nâzım Hikmet için yazdığı bir iki yazı buradan okunsaydı, acaba hoşuna gider miydi" diye sordu.
(11 Ocak 1955)

DP'LİLERDEN HÜKÜMETE ELEŞTİRİ

Meclis Bütçe Komisyonu'nda okunan bir raporda iktidarın ekonomi politikası eleştirildi. Üç DP milletvekili tarafından hazırlanan raporda, emisyon ve kredi politikasının değiştirilmesi ve fiyat istikrarının sağlanmasını istendi. Dar gelirlilerin durumu üzerinde de durulan raporda, "Yarınki Türkiye'yi yaratmak için mecburî fedakârlık yapılması görüşü yanlıştır" denildi.



(18 Ocak 1955)

TÜNEL, 80 YAŞINDA

1875'te işletmeye açılan, Galata'daki Türkiye'nin tek tüneli, 80 yaşına girdi. İnşaatına, 1871'de, bir İngiliz firması tarafından başlanan Tünel, 170 bin sterline mâl olmuştu. Tünel, 1863'te Londra'da ve 1868'de New York'ta inşa edildikten sonra, dünyanın üçüncü en eski yer altı toplu taşıma sistemidir.
(19 Ocak 1955)



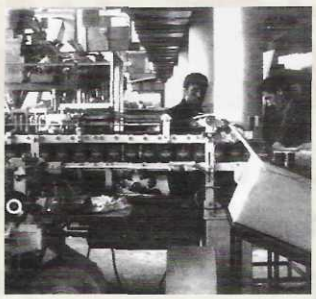
25 YIL ÖNCE

SİLAHLI KUVVETLER'DEN UYARI

Silahlı Kuvvetler, bir mektupla siyasî partileri uyardı. 'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Görüşü' başlıklı mektup, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren, Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin, Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülent Ulusu, Hava Kuvvetleri Komutanı Tahsin Şahinkaya ve Jandarma Genel Komutanı Sedat Celasun'un imzalarını taşıyor. Cumhurbaşkanı Korutürk, birlikte kabul ettiği Başbakan Demirel ve ana muhalefet partisi lideri Ecevit'e, uyarı mektubunun bir kopyasını verdi.
(2 Ocak 1980)



FABRİKALARDA ÜRETİM DURDU



Yakıtsızlık nedeniyle, sanayiimize önemli girdi sağlayan fabrikaların yüzde 80'inde üretimin durduğu bildirildi. Kriz dolayısıyla, işten çıkarma uygulamaları da yoğunlaştı. Döviz darboğazı, yakıt sorununu doruk noktasına vardırdı.
(6 Ocak 1980)

DEMİREL-ECEVİT DİYALOGUNA DOĞRU...

Başbakan Süleyman Demirel ve CHP lideri Bülent Ecevit, 3 saat süren baş başa bir görüşme yaptılar. Ecevit görüşme için, "Bir diyalog başlangıcı sayılabilir" derken; Demirel, "Bir konuşmayla her şeyin halledildiğini söylemek yanlış olur" demeyi tercih etti.
(12 Ocak 1980)



GAZETELER KÂĞITSIZ!

Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek, Başbakan Demirel'e bir telgraf çekerek, kâğıt bunalımının 'vahamet' noktasına geldiğini belirtti ve bu konuda hükümetten acele çözüm istedi.
(8 Ocak 1980)

1000 yıllık yaşamı boyunca...

Bizans, Türk kültüründen neler aldı?

Türk kültürünün, Bizans dünyası üzerindeki etkilerini araştırdığımızda, 4. Yüzyıl'dan devletin yıkılışına kadar uzayan zaman dilimi içinde, çok zengin örneklere rastlarız.

IŞIN DEMİRKENT

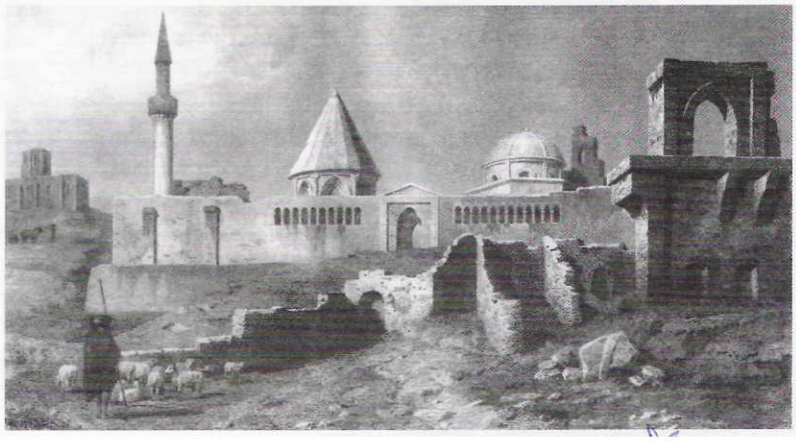
Bizans İmparatorluğu'nun, bin yılı aşkın yaşam süresi içinde temas etmiş olduğu pek çok millet arasında Türkler, zaman açısı ve ilişki yoğunluğu bakımından, ilk sırayı almaktadırlar.

Çünkü Bizans, kuruluşundan yıkılışına kadar devamlı şekilde, değişik isimler altında da olsa, Türklerle siyasî, askerî, ticarî, kültürel bağlarını sürdürmüştür.

Bu temas sadece sınır ötesinde kalmayıp, 4. Yüzyıl'dan itibaren, önce Hunların daha sonra Avarlar, Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar gibi, Balkanlar yoluyla gelen Türklerin Bizans topraklarında yerleşmesiyle de, çok daha yakın ilişkilerin kurulmasına neden olmuştur.

Böylece geniş kitleler halinde gerçekleşen bu yerleşmeler sonucunda, Türklerin, imparatorluğun çeşitli etnik kökene mensup halkı arasında, belki de sayıca en büyük grubu oluşturduğunu söylemek, hiç de yanlış bir yorum olmayacaktır.

11. Yüzyıl'ın ortalarında Selçuklu Türklerinin Anadolu'ya girişleri ve kısa zamanda Ege ve Marmara kıyılarına kadar ilerleyerek bu topraklarda yerleşmeleri ise, Türkleri, hem Bizans ile sınır komşu-



Konya'da Selçuklu sultanlarının saray kalıntıları (sağda; Charles Texier'nin kitabındaki 19. Yüzyıl gravürleri arasından).



MÖSYÖ CHIRAC'TAN TÜRKİYE İÇİN AVRUPALILIK YORUMU

Bizans çocuklarıyız

Hepimiz Bizans'ın çocuğuyuz

GÜNÜN HABERİ

Fransa Lideri Chirac, Türkiye'nin Avrupalı olduğunu vurgulamak için "Hepimiz Bizans'ın çocuklarıyız. Avrupa'nın temel şartlarına uymuş olan bir Türkiye, güçlü bir Avrupa için olağanüstü bir şanstır" dedi.

Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, bir forumda "Avrupa'nın temel şartlarına uymuş olan bir Türkiye güçlü için olağanüstü bir şanstır" derken Türkiye'nin Avrupalı olduğunu vurgulamak için "Hepimiz Bi- ıklarıyız" dedi. François Bayrou, "Chirac, yepyeni bir tarih yorumu yaptı" diyerek tepki gösterdi.

Jacques Chirac'ın Bizanslı Türkiye tanımlaması tartışma yarattı.

réussite

Jacques Chirac

Muammer ELVEREN

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın, herhalde iyi niyetle, Türkiye'nin Avrupalı olduğunu vurgulama ihtiyacıyla söylediği "Hepimiz Bizans'ın çocuklarıyız" sözleri, ülkemizde farklı görüşlerin ortaya atılmasına sebep oldu. Bu arada, Türklerin Bizans'tan devraldığı 'miras' da gündeme getirildi. Evet, doğrudur; Roma İmparatorluğu Türklere çok şey aktarmıştır. Ancak unutmamak gerekir ki, kültür bir alışveriştir ve Roma İmparatorluğu da sınırları içinde kalan hemen bütün medeniyet ve kültürlerin özelliklerini bünyesi içine almıştır. Bu anlamda, 4. Yüzyıl'dan itibaren Türk kavimleriyle temasa gelen imparatorluk, Türklerin kültürlerinin de etkisinde kalmıştır. Biz de Fransa Cumhurbaşkanı'nın sözlerine bu çerçevede, değişik bir açıdan cevap vermek istedik.

su yaptı, hem de Anadolu'nun yerli halkı ile iç içe yaşar hale getirdi ki; bu da, ister savaş ister barış dönemlerinde olsun, iki toplum arasında çok daha yakın ve yoğun bir ilişkinin kurulmasına neden oldu.

Aynı yüzyılın ikinci yarısında, imparatorluk içinde Türklerin sayısı dikkati çekecek kadar arttı.

Çünkü Bizans, Anadolu'da ve Balkanlar'da komşuları olan Türklerle yaptığı savaşlarda esir aldıkları yanında, gönüllü olarak gelenleri de, büyük bir memnuniyetle, askerî alanda görev yapmak üzere bünyesine katmaktaydı.



Zira imparatorluk, asırlardan beri yabancıları bünyesinde toplama politikasına devam etmekteydi.



Özellikle Komnenos hanedanına mensup hükümdarlar, karakter ve sadakatlerine güvendikleri Türklere, sadece orduda değil sarayda ve devlet idaresinin yüksek mevkilerinde de görev veriyorlardı.

Böylece, Bizans ile Selçukluların Anadolu'da yüzyıllarca süren hâkimiyet mücadelesine rağmen, bu iki komşu millet arasında kurulan ilişki, sadece düşmanca duygular içinde hapsolup kalmadı.

Aksine bu ilişki, İstanbul ile Konya kutupları arasında hoşgörüye dayalı bir kültür alışverişinin doğmasını ve kesintisiz sürüp gitmesini sağla-

Komnenos hanedanından Bizans İmparatoru I. Aleksios (sol üstte). Konya'da Kılıç Arslan (Alaaddin) Köşkü'nün kalıntıları (solda).

Konya'daki Kılıç Arslan Köşkü'nden figürlü çini parçaları (altta ve sağ altta). İmparator III. Aleksios Angelos (sağda, en altta).

dı. İki toplum da yaşam tarzı, dil, giyim-kuşam, sanat yönünden birbirini etkiledi.

BÜYÜK SARAY'DAKİ BİNA

Komnenoslar döneminde, yani 12. Yüzyıl'da Bizans yaşamında Selçuklu kültür ve sanatından gelen etkilerin iyice ön plana çıktığını görürüz. Çeşitli alanlardaki bu etkinin çok güzel bir örneğini, Selçuklu mimarî tarzını, resim ve süsleme sanatını aksettiren, Büyük Saray kompleksi içinde, imparatorluk taht salonunun hemen batısında inşa edilmiş olan ve Grekçe 'Moukhroutas' olarak adlandırılan müstakil bir bina teşkil eder.



Aslında, Moukhroutas kelimesinin Grekçe'de hiçbir anlamı yoktur; buna mukabil bu isim Arapça ve Türkçe'de 'mahrût' veya 'mahrûta', yani 'konik' anlamında kullanılır.

Bu binanın varlığından, Bizanslı yazar Nikolaos Mesarites'in, 1200 yılında imparator III. Aleksios Angelos'a karşı gelişen bir ayaklanmayı anlatırken verdiği bilgi sayesinde haberdar oluyoruz. Yapı ne yazık ki günümüze kadar ayakta kalmamıştır.





TÜRK FİGÜRLERİ

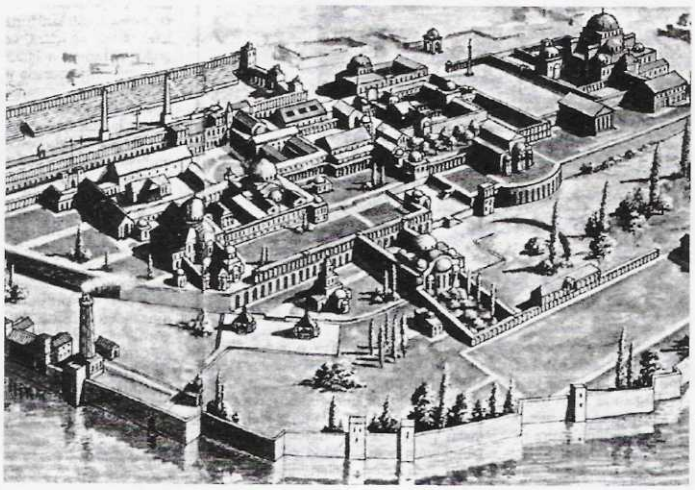
Mesarites'in verdiği tarife göre, bir köşk veya pavyon diyebileceğimiz ve bir teras üzerinde inşa edilmiş olan bu binaya olağanüstü güzel bir merdivenle çıkılıyordu. İki taraftan spiral biçimde dönerek binayı âdeta kucaklayan merdiven koyu mavi, yeşil, beyaz, kırmızı, mor renkli ışıltılarla pırıl pırıl yanıp sönen mermer plâkalar ve çinilerle döşeli olup, bir renk cümbüşü arzetmekteydi...



Salonun duvarlarında çeşitli kıyafetler giymiş Türk figürlerinin resmedildiğini yazan Mesarites, ne yazık ki, bu figürleri açıklamamış, sadece bunların yenilmiş düşman rolünde değil, neşe içinde eğlenen Türkleri tasvir ettiğini söylemekle yetinmiştir.



Mesarites, binanın kesin yapım tarihini de vermemiş, bununla beraber binanın, anlattığı isyan hareketinin başına geçmiş olan, Şişman Ioannes'in dedesi Türk asıllı Aksukhos'un sağlığında inşa edildiğini belirtmiştir. Ayrıca, binayı yapan kişinin de, ne Sicilyalı, ne Orta



Büyük Saray, Hipodrom ve Ayasofya çevresinin genel görüntüsü (sağda). Komnenos hanedanı döneminin Bizanslı kadınları (sağ sayfada, üstte). Bir Bizans sütun başı (sağ sayfada, ortada). Konya'daki Sırçalı Medrese'nin taş oyma nişlerinden biri (sağ sayfada, altta).

Bulgar kemerleri modası

6. Yüzyıl Bizans'ında Hun kıyafetinin moda olduğuna ve orduda Bulgar kemerlerinin kullanıldığına dair kayıtlar bulunmaktadır. G. Moravcsik'e göre, Bizans imparatorunun 'zitzokion' denilen tören elbisesinin adı, Hazar asıllı olup, Türkçe çiçek kelimesinin karşılığı idi. E. Darko da, Turan kavimlerinin askerî açıdan Bizans üzerindeki etkilerine ait makalesinde, Bizans ordu yapılanmasının gelişmesinde, Türk milletlerinin, özellikle Göktürk ve Avarların etkisi olduğunu ileri sürer.





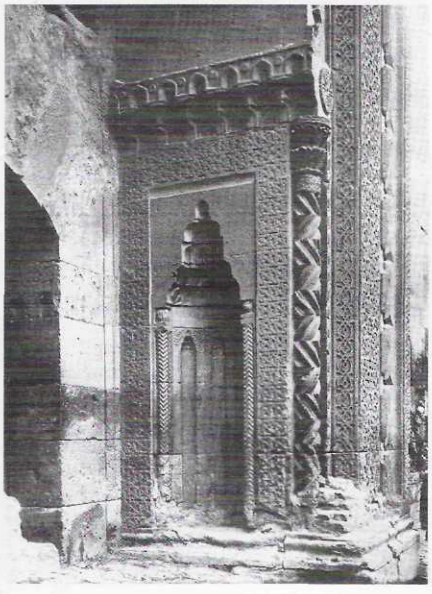
Avrupalı, ne İtalyan, ne İspanyol, ne Kıbrıslı, ne de Kilikyalı olmayıp Aksukhos'un akrabası bir Türk usta olduğunu, esasen binanın dışarıdan görünüşünün de Türk sanatının canlılığını ve parlaklılığını aksettirdiğini söylemiştir.



Şimdi, bu bilgilere dayanarak söz konusu binanın Manuel Komnenos zamanında inşa edilmiş olduğunu düşünmek, o dönem Selçuklu-Bizans ilişkileri açısından uygun düşer.

Çünkü iki taraf arasında cereyan eden birçok savaş ve mücadelelere rağmen, bu dönemde Konya ve İstanbul ilişkilerinde süreklilik vardı ve duruma göre, bu iki merkez arasında insanlar ve fikirler akmaktaydı...

Moukhroutas'ın varlığı da, Manuel zamanında İstanbul'da Selçuklu stilinde bir binanın inşasının, Bizans dünyasında hiç de yadırganacak bir husus olmadığına delildir.



KONYA-İSTANBUL HATTI

Gerçekten de Manuel döneminde Bizans-Selçuklu ilişkilerinin yoğunluğu ve imparatorluk içinde bulunan Türklerin sayısının artışı dikkat çeker. Bizzat Manuel, Selçuklu sultanı II. Kılıç Arslan'ı İstanbul'a davet etmiş ve bu değerli misafirini aylarca süren ziyareti esnasında içtenlikle ağırlamıştı. Ayrıca Manuel'in ilk eşi imparatoriçe Irene de Türklerle dosttu; Türk asıllı kişiler imparatoriçenin sarayında ön planda gelmekteydiler.

Bizans yaşamındaki Türk etkilerini belirtirken, dil konusunu da ele almak faydalı olacaktır.

Çünkü 11. Yüzyıl'ın ikinci yarısında başlayan ve 12. Yüzyıl'da yoğunluk kazanan ticarî ilişkiler de, hiç şüphesiz diğer unsurlar yanında, imparatorluk içinde Türkçe'nin tanınmasında ve yayılmasında etken olmuşlardı.

Günümüz tarihçilerinden Brand, çocuk yaşta esir alınan Peçenek asıllı Tatikios'un ve Selçuklu Türkü Aksukhos'un, daha sonra imparator olan Aleksios ve oğlu Ioannes için arkadaş seçilmelerinin, bunlara Türkçe öğretmek amacıyla yapıldığı görüşündedir.

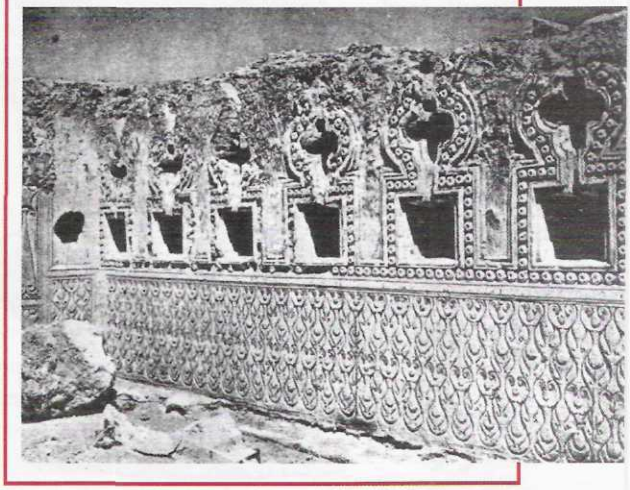
Mimarîde İslam etkileri

Bizans dünyasında İslâm sanatının etkileri de bilinen bir husustur. Örnek vermek gerekirse, 9. Yüzyıl'da, 'Tasvir Kırıcı' dönemin son imparatoru olan Theophilos'un (829-842) şehrin dışında (Küçükyalı semtinde) inşa ettirdiği Bryas Sarayı gösterilebilir. Bizans tarihçisi Theophanes Continuatus, Bryas Sarayı'nı "eşsiz güzellikteki bu saray, Bağdat Abbasî saray mimarî tarzı ve desenlerinin taklit edilerek inşa olunmuş bir kopyesi idi" sözleriyle tarif eder.



10 ve 11. Yüzyıl'ın ilk yarısında hüküm süren Makedonya Hanedanı devrinde, İslâm maden işleme sanatının Bizans'da moda olduğunu, imparator IX. Konstantinos Monomakhos devrine ait bir tacın etrafındaki motiflerde, Samarra'daki sarayın *(altta; Samarra Sarayı'nın cephelerinden birini süsleyen alçı kabartmalar)* sanat temasının taklit edildiğini, hatta bazı değerli eşyaların üzerinde İslâm süslemeleriyle yarı kufî yazıların *(üstte; Gazneliler döneminden bir taş plakette ve sağda, Mardin'deki bir anıtta)* bulunduğunu belirten günümüz sanat tarihçileri, söz konusu dönem içinde, gerek İstanbul'da gerekse İstanbul dışında yapılmış binaların yüzlerinde görülen taş oymacılığının da İslâm sanatını yansıttığını söylerler.





Haçlılara karşı Peçenekler



Balkan Yarımadası üzerinden Bizans arazisini gören ve imparatorluğu uzun yıllar tehdit eden Peçenek Türkleri, imparator Ioannes Komnenos zamanında, 1121 yılında yapılan kesin savaşı kaybetmişler ve bundan sonra imparatorluk hizmetinde orduya girerek askerî görevler üstlenmişlerdir. Her ne kadar bunların sayısını tam olarak bilmek mümkün değilse de, bu döneme ait eserlerde, Bizans'ın girişiği bütün savaşlarda ve Haçlılara karşı *(solda)* halkın güvenliğinin sağlanması amacıyla teşkil olunan bütün birliklerde, hatta Anadolu'nun birçok kalesindeki garnizonlarda, Peçenek subay ve askerlerinin bulunduğuna dair kayıtlar görülür.



TÜRK TOPRAKLARINA GEÇENLER

Ayrıca 12. Yüzyıl'da Bizans'daki vergi toplama işlerinde yapılan haksızlıklar ve adalete duyulmaya başlayan güvensizlik, buna mukabil sultanın kendi hâkimiyeti altına girenleri vergiden muaf tutacağını bildirmesinin yarattığı cazibe, sınırlarda oturan pek çok köylünün Türk topraklarına geçmesi sonucunu doğurmuş ve böylece Anadolu'nun Bizanslı halkı arasında Türkçe, daha çabuk yaygın-

Kinnamos'un eserinde de Manuel'in iki defa Türklerle konuştuğuna dair kayıt vardır. Her ne kadar konuşmanın hangi dilde yapıldığı açıkça belirtilmiyorsa da, bir tercümanın varlığından da bahis yoktur. Ancak imparatorun konuştuğu Türk'ün Grekçe bildiği de düşünülebilir.



Fakat 1146 yılında Manuel'in yanına çağırıp konuştuğu Türk, sıradan bir askerdi.

Aynı konuya değinen Brand da, imparatorun asker ile Türkçe konuşmuş olması ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtiyor. Aynı döneme ait diğer bir kaynağımızı teşkil eden Anna Komnene de, eserinde, Monastras ve Radomir adındaki kişilerin iyi Türkçe bildiklerini kaydetmiş ve Radomir'in uzun süre Türk esaretinde kalmış olduğunu da ilave etmiştir.

Tabiatıyla Bizans toplumunda, esaretten dönmüş daha pek çok kişi vardı ve bunların esarette kaldıkları sırada Türkçe öğrenmiş olmaları pekâlâ mümkündü.



Bizans'tan bir gündelik yaşam sahnesi: Sofra başında, yemek zamanı (sağ üstte). Tarihçi Kinnamos'un bronz büstü (sağda). Bir Bizans elçisiyle bir Müslüman hükümdarını temsil eden minyatür (altta). Bizans'ta vergi toprağa dayalıydı: Nüfus sayımı işlemi (en sağda) vergi toplamanın önemli bir parçasıydı (sağ altta).







laşmak imkânını bulmuş olmalıdır.

Ne var ki, bu etkenlerin hepsinden daha çok, imparatorluk sınırları içinde yerleşen ve imparatorluk ordularında görev alan Türklerin, Bizans'ta Türkçe'nin yayılmasında önemli rolü olduğunu belirtmek gerekir.



Bununla beraber, Türk yaşam ve kültürünü Bizans'a taşıyan, tabiatıyla sadece Bizans'a giden Türkler değildi. Bizans'tan da, imparatorun hışmına uğrayıp selâmeti kaçmakta bularak Selçuklulara gelen birçok sığınmacı vardı.

Bu kişilerden bazıları daha sonra affedilip ülkelerine dönmek imkânını bulduklarında, Selçuklular yanında öğrendikleri birçok şeyi de benimseyip taşımışlardır. Bazıları da kesin olarak yerleşip Türkleşmişlerdir.

KONYA'YA YERLEŞEN İMPARATOR YEĞENİ

Meselâ imparator Ioannes Komnenos'un yeğeni Ioannes 1139'da Türklerin yanına kaçarak Konya'da yerleşmiş, hatta Müslüman olup sultanın kızlarından birisiyle evlenmiştir.

Türk âdetlerinin Bizans halkını etkilemesine dikkat çekici başka bir örnek, yine imparator Ioannes Komnenos dönemi olayları arasında yer almaktadır.

Bunu, Kinnamos'un, biraz üzüntülü, biraz öfkeli bir ifadeyle belirttiği bir kaydından öğreniyoruz:

Onun bildirdiğine göre, imparator Ioannes 1142 yılında Selçuklulara karşı düzenlediği sefer esnasında, özellikle Beyşehir Gölü civarına giderek bu çevrede oturan Bizanslı halkı itaat altına almaya çalışmıştı. Kinnamos bunun sebebini de şöyle açıklamaktadır:

"Bu gölün üzerindeki adalarda yaşayanlar, gölün hâkimiyetini imparatora teslim etmediler. Çünkü uzun zamandan beri fikir ve âdetler bakımından Türklere benzemişlerdi. Aynı gün içinde, Konya'ya gidip geliyorlardı."

Onun bu ifadesi, halen imparatorluğa ait bulunan bölgede yaşayan halkın nasıl Türkleşmiş olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. ■

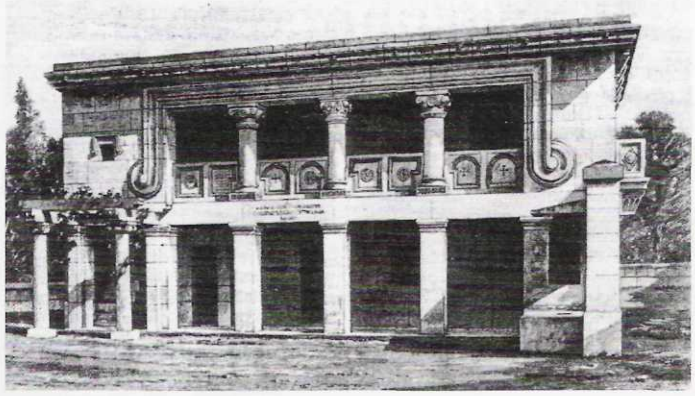


Tarihçi Kimnanos'un sözünü ettiği Beyşehir Gölü ve civarı (üstte). Bir 14. Yüzyıl minyatüründe Bizans atlıları (solda).

Selâmünaleyküm

Türk kültürünün, dil bakımından Bizans halkı üzerindeki etkisine dair de, ilginç bir örnek vardır: 12. Yüzyıl'ın ünlü yazarlarından Ioannes Tzetzes bir eserinde, çeşitli dillerden kaydettiği alıntılar içinde, Selçuklulara ait selâmlaşma sözcüğünü de, Grekçe harflerle 'salamalek' şeklinde, yani 'selâm aleyküm' karşılığı olarak yazmış olmasını, Bizans halkı arasında bu selâmlaşma şeklinin bilindiğinin bir delili olarak kabul etmek gerekir.





Bir Bizans soylusunun şehir dışındaki villasını tasvir eden minyatür (üstte). Paris'te 1889'da gerçekleştirilen Uluslararası Sergi'deki bir Bizans villasının replikası (solda).

Roma öncesi İtalya'ya...

Etrüskler nereden geldiler?



Lüks yaşamlarına ve zarafetlerine bugün bile hayranlık duyulan, 'tuhaf' olduğu kadar da göz kamaştırıcı bu halk nereden geliyordu?

SERHAT YALAMANOĞLU

İtalya Yarımadası'nın merkezinde yer alan bölgede, M.Ö. 8. Yüzyıl'da, İtalya'nın ilk büyük medeniyeti haline gelecek olan, son derece parlak bir medeniyet ortaya çıkar.

Esasında, Etrüsklerin sosyal ve kültürel bakımdan uzun yüzyıllar boyu kaydettikleri olağanüstü gelişme, M.Ö. 6. Yüzyıl'da, onlara en parlak dönemlerini yaşatacak ve Elbe Adası ile Korsika'yı da içine alarak Po Ovası'ndan Salermo Körfezi'ne uzanan geniş toprakları denetimleri altına almalarını sağlayacaktı.

Bugün bile, Arno ile Tiber nehirleri arasında kalan Etrüsklerin bu refah bölgesi, onların Latince adları 'tusci'den gelme 'Toscana' adıyla anılır.

Bu bölgenin kıyılarının kavuştuğu Tiren Denizi'nin adı ise, Yunanlıların buraya verdiği 'Tyrrhenoi' isminden türemiştir.

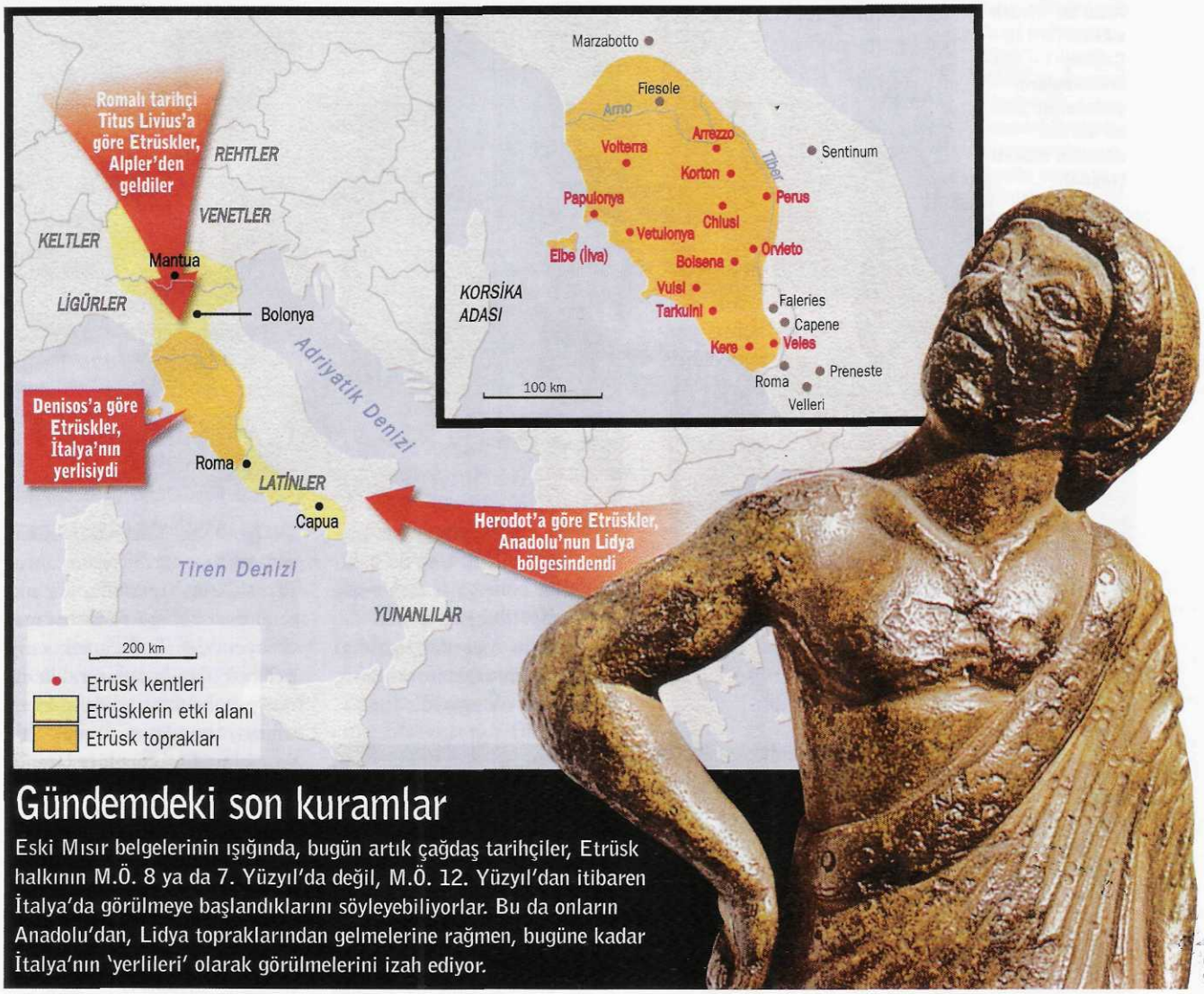
Çok sayıdaki zengin kentler, bu antik kentlerde bulunan altın süs eşyaları, zengin bezemeli sunaklar, sayısız çanak çömlek, çağdaş arkeologların çabalarıyla ortaya çıktıkça, günümüz insanı da Floransa (1986), Paris (1992) ve Venedik'deki (2000) uluslararası sergilerde, Etrüsk medeniyetinin büyüklüğü ile tanıştılar.

Herkesin modern tarihin babası olarak kabul ettiği Herodot, Etrüsklerin kökenlerinin bugün ülkemiz sınırları içinde kalan Lidya bölgesinde olduğunu yazar.

Yaklaşık 20 yıl



Anadolu'daki İyonya kültürünün etkisinde kalmış, M.Ö. 5. Yüzyıl'a ait bir Etrüsk savaşçı büstü (üstte). Pişmiş topraktan yapılma bir Etrüsk lahti (altta).



Gündemdeki son kuramlar

Eski Mısır belgelerinin ışığında, bugün artık çağdaş tarihçiler, Etrüsk halkının M.Ö. 8 ya da 7. Yüzyıl'da değil, M.Ö. 12. Yüzyıl'dan itibaren İtalya'da görülmeye başlandıklarını söyleyebiliyorlar. Bu da onların Anadolu'dan, Lidya topraklarından gelmelerine rağmen, bugüne kadar İtalya'nın 'yerlileri' olarak görülmelerini izah ediyor.

kadar süren bir açlıktan sonra ülkenin kralı, oğlu Tyrrhenos'u halkının yarısını, "kendilerini besleyecek bir toprak bulmak üzere yola çıkmak için" görevlendirir.

İşte bu Lidyalılar İtalya'ya ulaşıp Tirenliler adını almış olabilirler. Herodot tarafından anlatılan bu öyküde, benzerlerinde sık sık rastlanılan birkaç efsanevî noktaya rastlıyoruz hemen: Açlık, bilinmeze doğru yolculuk, isim değiştirme...

Antik Çağ'da Etrüsklere atfedilen doğulu köken en revaçta olanıydı: İşte bu yüzden Latin şairler, özellikle de Virgilius, Etrüsklerden sık sık 'Lidyalılar' diye söz eder. Ancak Herodot'tan çok daha önce, bu halkın geçmişiyle ilgili farklı anlatımlar da vardı.

M.Ö. 5. Yüzyıl'da yaşayan Yunanlı şair Hellanikos, 'Pelasgeler' diye adlandırıyordu Etrüskleri. Bu isimle, aslında Antik Çağ insanı, Hellenlerden önce Yunanistan'a yer-



Son dönem Etrüsk sanatından bir başka örnek: Floransa Arkeoloji Müzesi'ndeki şişman adam lahti (solda).

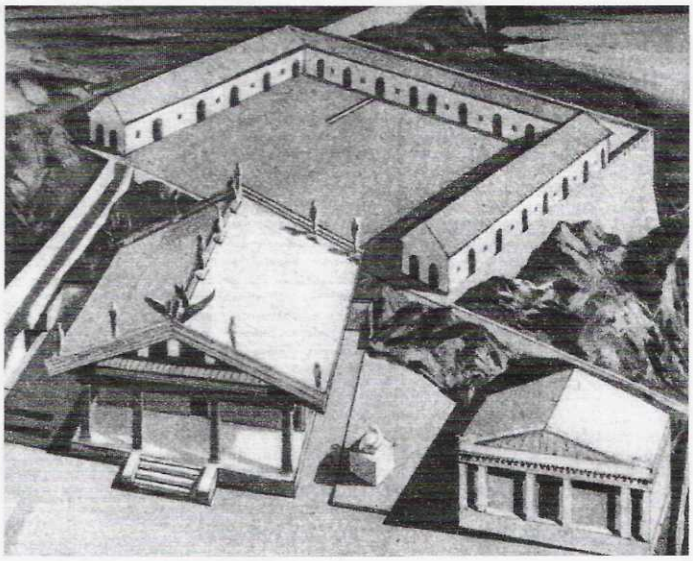
Altın bir Etrüsk sikkesi (altta). Çağdaş arkeologların çizimlerine göre, bir Etrüsk sitesinin maketi (sağda).



İnsan figürlü konik bir vazo: Etrüsk sanatının son döneminden bir örnek (sağ altta).

leşmiş bir halkı işaret ediyordu. Augustus'un hükümdarlığı sırasında [M.Ö. 1. Yüzyıl] Roma'ya yerleşmiş yunanlı bir yazar, Halikarnasoslu Denisos ise, bambaşka bir kuram geliştirdi. 'Antik Roma' isimli eserinde Denisos şu satırlara yer verdi: "Gerçekte Etrüsk halkının hiçbir yerden göç etmediğini, onların hep var olduğunu öne sürenlerin hakikate ulaşmış olma şansı daha fazladır."

Bu sözler, Etrüsklerin İtalyanların ataları olduğunu söylemekle aynı anlama geliyordu. Aynı dönemde, Romalı tarihçi Titus Livius da, Etrüsklerin kökeninin Alpler'de oturan 'Rhetes' isimli halka dayandığını ileri sürdü.



Etrüsklerin kökenine ilişkin olarak Antik Çağ'da ortaya atılan belli başlı tezler işte bunlardı... Dikkati çeken de, Etrüsklerin nereden geldiği sorusunu en fazla soranların, Yunanlılar olduğu idi.

M.Ö. 8. Yüzyıl'dan itibaren ve tüm tarihleri boyunca, Etrüsklerin Yunanlılar ile sıkı temasları olduğu ve Helen medeniyetinden fazlaca etkilenip pek çok alanda onları taklit etmeye çalıştıkları düşünülecek olursa, bunda şaşıracak bir yan olmadığı görülür. Üstelik Yunanlı yazarların Etrüsklerin kökeni üzerine fikir ayrılığına düşmeleri, onların bu konudaki bilgisizliğini gösterir.



Modern Çağ'da, 16. Yüzyıl'da Etrüskler yeniden keşfedildiğinde, özellikle de 18. Yüzyıl'da, kökenleriyle ilgili sorular yeniden sorulmaya başlandı ve işin tuhafı, her defasında yeni noktalar ilave edilse de, bilim adamlarının Antik Çağ'da ortaya konan varsayımları ileri sürdükleri fark edildi.

Bu yüzden, Herodot'un izinden gidilerek ele alınan Etrüsklerin kökenlerinin "Doğu'da" olduğu tezinin bir kez daha ortaya çıktığı görüldü.

Bu kurama en tanınmış bi-





Etrüsk heykelleri

Pişmiş topraktan yapılmış bu iki Etrüsk heykelinin biri Roma'nın kuzeyinde, Veies'te bulunmuştur *(sağda)*. Apollon'u temsil eden heykel, canlı renklere boyanmıştır. Muhtemelen yine Apollon'u temsil eden diğer heykel ise *(üstte)*, bir tapınağın dışını süslüyordu: Heykelin çizgilerindeki saflık ve yüzdeki uyum Etrüsk sanatçılarının üstündeki Eski Yunan etkisini göstermektedir.

çimini veren Fransız Pierre Piganiol, 'Etrüskler, Doğulu Halk' adlı makalesinde şöyle yazar: "Eğer Etrüsklerin ülkesini tanımlamak için tek bir cümle söylemek zorunda olsaydık, bu ülkenin Babil'in İtalya'daki bir uzantısı olduğunu söylemekle yetinebilirdik."

Aslında, Fransız tarihçi bu tezi savunurken, aradaki zaman ve mesafeye rağmen, hem Asya'da hem de İtalya'da var olan, kurban edilen hayvanın karaciğerini inceleyerek tanrıların istekleri hakkında bilgi sahibi olma tekniklerinin benzerliğinden faydalanıyordu.

Öte yandan, M.Ö. 7 ve 6. yüzyıllarda ortaya çıkan, aslan ve pençe figürlerinin kullanıldığı bezeme biçimi, İtalya'ya henüz gelmiş bu halkın, söz konusu hayvanın süslemelerde en sık yer aldığı Anadolu'dan gelmiş olduğunun en iyi kanıtı değil mi?



Etrüsk dili, bugün hâlâ sırrını koruyor

Etrüsk kenti Chiusi'de ele geçirilen ve M.Ö. 7. Yüzyıl'a tarihlenen altın buluntunun üstündeki yazı *(üstte)*, Etrüsk dilinde; üstündeki yazı okunabiliyor çünkü Yunan alfabesindeki harflerden oluşuyor. Ancak Etrüsk dili, bilinen hiçbir dile benzemiyor ve henüz sırrı çözülebilmiş değil. Bu dil, Yunanca veya Latince gibi, Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dil de değil.

Ancak, Etrüsklerin yaşadıkları toprakların yerlileri oldukları konusundaki tez de, özellikle 20. Yüzyıl dilbilimcilerinin yaptığı çalışmalar sayesinde yeni boyutlar kazandı:

Etrüsk dili bilinen hiçbir dile benzemediğine göre, bu bir tesadüf değildi. Yunanca veya Latince gibi, Hint-Avrupa dil ailesine ait olmadığından, Hint-Avrupa halklarının Batı'ya gelmesinden de önce orada yaşayan ve yerli halk tarafından konuşulan bir dil olması ihtimali vardı.

Dilbilimsel görüş, Etrüsklerin kökeninin 'Kuzey' olduğunu ileri süren bir tezi de doğrulamaya yardımcı oluyordu. Bu tez üzerinde duranlardan ilki, Fransız bilgin Nicolas Fréret idi. Görüşünü, Titus Livius'un 'Rheteler' adını verdiği Alpli halkla, Halikarnassos'lu Denisos'un ifadesine göre Etrüsklerin kendilerine verdikleri ad olan 'Rasenna' arasındaki benzerlik üzerine kurmuştu.

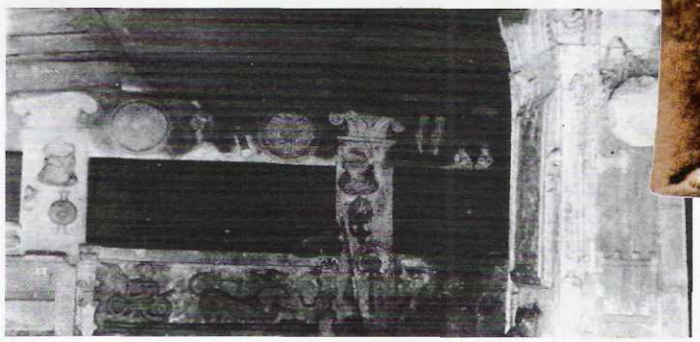
Alp bölgesinde bazı taşların üzerine kazınmış yazılar, burada Etrüsk diline benzer bir dilin konuşulmuş olduğunu kesin bir biçimde ortaya koyuyordu.

Güncel araştırmaların arkeolojik açıdan vardığı sonuçlardan biri de, ölülerin yakılması işleminin göze çarpan bir uygulama olduğu Bologna yakınlarındaki Villanova medeniyetinin [ilk ortaya çıkarıldığı tarih, 1853], Etrüsk medeniyetinin ilk dönemiyle olan benzerliğiydi.

M.Ö. 10. Yüzyıl'dan 8. Yüzyıl'a, bu işlemin görüldüğü yerlerde, daha sonra Etrüsklerin ortaya çıktığı fark edildi.

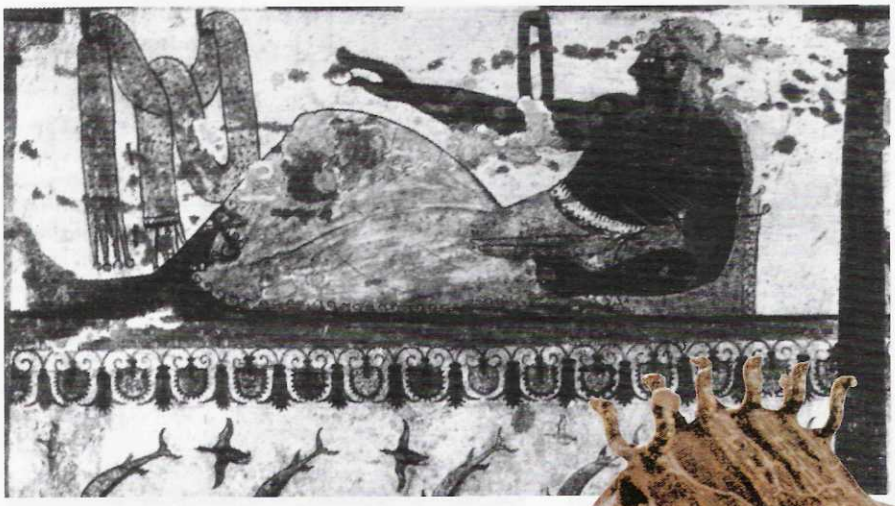
Villanova medeniyeti Alman arkeologlar tarafından 'Urnenfelder' adıyla anılan ve kökenlerinin küzeyde olduğu çok da tartışma götürmeyen bir medeniyetin







Tarihçi Titus Livius'un deyimiyle, "Dünyanın en dindar halkı" Etrüsklerin, M.Ö. 6. Yüzyıl'a tarihlenen dinî bir bronz heykeli (solda). Alatri yöresinde bulunan yıkıntılara uygun olarak yeniden inşa edilmiş ve Floransa Arkeoloji Müzesi'nde yer alan bir Etrüsk tapınağı (sol üstte). Cerveteri'de bulunmuş bir Etrüsk mezar odası (solda).



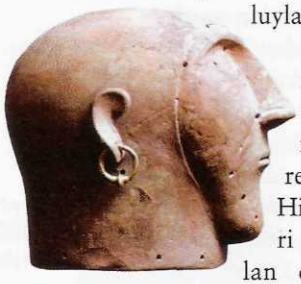


Tarkuini bölgesinde bulunmuş bir mezar freski: Yere uzanmış bir biçimde yemek yiyen bir Etrüsk erkeği (üstte). Vetulonya bölgesinde bulunmuş, ev formunda bir dinî tören kabı (sağda). M.Ö. 7. Yüzyıl'a tarihlenen insan başı formunda bir vazo (altta).

parçasıdır.

Etrüsklerin kökenine ilişkin en eski tezlerden bugünkü en son açıklamalara kadar, yavaş yavaş fark edildi ki; örneğin, bazı bezemelerin ortaya çıkmasına dayanarak Etrüsklerin 'Doğulu' olduğunu *iddia etmek*, çok da tutarlı değildi.

Zira bu tip bezemeler aynı dönemde Akdeniz havzasının başka bölgelerinde de kullanılmıştı. Söz konusu olan yalnızca bir modaydı ve üstelik Doğu'dan gelen tacirler yoluyla yayılmıştı.



Dilbilimsel görüşün üzerine oturtulduğu kanıtlar da son derece zayıftı. Zira Hint-Avrupa dilleri öncesi konuşulan diller hakkında pek az şey biliniyordu.

Öte yandan, bugün artık arkeoloji ile dilbilimini rastlaştırmaya çalışmanın da yanlış olduğu biliniyor: Belirli bir çağdan başlayarak farklı toplumların ölüleri yakma işlemi uygulamış olması, onların aynı dili konuşmasını ya da aynı kökenden gelmiş olmasını gerektirmiyor...

Uçlarda yer alan zıt görüşler, süre gelen belirsizlikler, aynı olguların farklı tezler için kullanılması: İşte durum buydu! Bilim, kendi inşa etmeye çalıştığı karmaşık ama narin kuramsal yapıları, yine kendisi yıkarak yoluna devam ediyordu!

Eğer II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından, daha sonra 'Etrüskbilim'in en önemli ismi haline gelecek İtalyalı genç bilim adamı Massimo Pallotino, Etrüsklerin kökenleri hakkında soru sormanın aslında yanlış olduğu fikrini ortaya atmasaydı, bu yap-boz işlemi daha uzun süre devam edecekti.

Pallotino bu tarihte, köken sorununu bir tarafa bırakıp, bu halkın 'nasıl oluştuğu' üzerine yoğunlaşmak gerektiğini öne sürdü. Ona göre, bu oluşumun Etrurya dışında bir bölgede meydana gelmiş olması imkansızdı. Örnek olarak da, ne Galyalı ne Romalı ne de Frank olan; ama bu farklı öğelerin tarihsel bir karışımının sonucu oluşan Fransızları gösteriyordu...

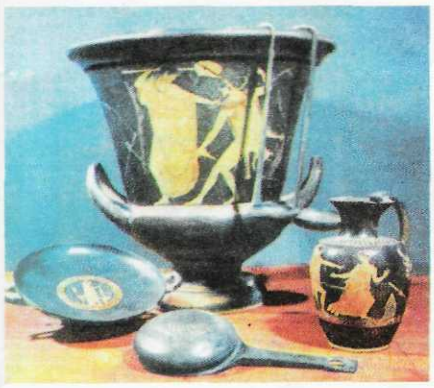
Acaba Etrüsk dilinin benzersizliğine rağmen, artık kökenle ilgili sorudan vazgeçmek mi gerekiyordu? Bu sorunun yanıtını, Eski Mısır'dan gelen belgeler verdi.

Söz konusu belgeler, ünlü 'Deniz Halkları' ya da belki



Etrüsklerin tarımdaki öncülüğü

Etrüskler, İtalya'nın en medenî ve medenileştirici kavmi idi. Bayındırlık işlerinde önde gelirlerdi. Etrurya bölgesini sistemli bir biçimde imar ettiler. Bataklıkları kuruttular, ormanları işlettiler, ırmakların akışını düzenlediler. Çiftçi aileleri, tarımı geliştirdiler: Tarlalarını bir çift öküzün çektiği karasaban ile süren köylü karı-koca heykelciği *(üstte)* bunun bir simgesidir.



de daha doğru bir adlandırılışla, 'Kuzey Halkları' ile ilgiliydi. Yakın Doğu ve Ortadoğu'ya büyük çalkantılar getiren bir tarihe, M.Ö. İkinci Binyıl'a, Mineptah ve daha sonra III. Ramses saltanatları dönemine ait pek çok yazıt, adları tarih sahnesinde daha sonra duyulacak olan 'işgalci' halklardan söz ediyordu: İsimleri sayesinde Acheen, Filistin ve Sardlılar olduğu hemen anlaşılan Akaiwasha, Peleset ve Kardaneler'in yanında beliren 'Turshalar [Turşalar ya da Tursakalar] ad olarak



İtalya'da Etrüsk egemenliğinin yaşandığı dönem

İtalya Yarımadası'nın Tiren Denizi kıyılarında, 12 kentten meydana gelen bir konfederasyon oluşturan Etrüskler, ayrı ayrı krallar tarafından yönetilen bu site-devletlerde, hareket serbestisine sahiptiler. Ancak M.Ö. 4. Yüzyıl'da, aristokrat bir cumhuriyet kuruldu. Fakat daha önceki asırlarda, M.Ö. 6. Yüzyıl'da, sömürgelerini genişletmeye çalışan Yunanlılara karşı Etrüsk savaşçıları *(sağda)*, Kartacalılarla anlaşarak birleşik bir donanma yarattılar. Bu dönemde, Elbe [İlva] Adası'nda bu birleşik donanma, Yunan kuvvetlerine karşı büyük bir deniz savaşı verdi. Bu savaş, Akdeniz egemenliği için yapılan ilk savaş oldu. Romalılardan önce, Roma kentini geliştiren ve bölgenin ticarî ve sınaî merkezi haline getiren de Etrüskler oldu.



Etrüskleri çağrıştırıyordu.

Eski Mısır uzmanlarının, Turşaların 'Doğu kökenli' olduğuna artık kesin gözüyle bakmaları, Etrüsklerin geçmişine yepyeni boyutlar getiriyordu.

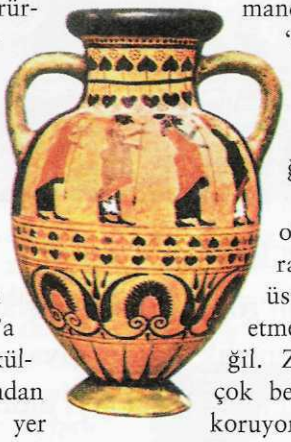
Zira, uzun süre Etrüsklerin 8. Yüzyıl'da Etrürya'da ortaya çıkmış olduğu inancı, Eski Mısır kökenli söz konusu belgelerin kullanılmasını imkansız kılmıştı.

Ancak madem ki, Etrüsklerin M.Ö. 2. Yüzyıl'a doğru, Villanova kültürünün başlangıcından itibaren, İtalya'da yer aldıklarını artık biliyoruz; karşımıza, Antik gelenekleri açıklayabilecek bir çözüm çıkıyor.

Etrüsklerin tarihlerini bu andan itibaren başlatmış olmaları bir tesadüf mü? Hayır, şüphesiz değil ve İtalya Yarımadası'na bu kadar eski bir zamanda yerleşmiş olmaları, Etrüsklerin 'bölgenin yerlileri' olarak kabul görmelerine neden oluyor.

Doğu kökenine gelince; bunun 8 ve 7. yüzyıllar için değil, M.Ö. 12. Yüzyıl için doğrulandığı, bunun da pek çok şeyi değiştirdiği görülüyor.

Bu arada, elbette yakın zamanda ortaya atılan 'oluşum etkenlerinin' kökenden daha önemli olduğu görüşü değerini koruyor.



Hiçbir farkı olmaksızın bir kuramın diğerlerine üstünlüğünü ilan etmek söz konusu değil. Zaten daha pek çok belirsizlik varlığını koruyor.

Ancak önemli olan şu ki, Etrüsklerin kökeni sorusu, Eski Mısır'dan gelen yeni bir ışıkla aydınlanmış durumda... Ayrıca, bundan 2600 yıl önce Toscana tepelerinde krallıklarını kuran Etrüsk topluluklarının Roma'nın kuruluşunda oynadıkları hayatî rol de apaçık ortada. ■

Pişmiş topraktan imal edilmiş ve canlı renklerle boyanmış farklı Etrüsk vazoları (solda, en üstte ve ortada). Formlarıyla son derece yetkin bir Etrüsk heykeli: Hizmetkâr kadın (solda).

Pasarofça Antlaşması

Karlofça Antlaşması'nı imzaladıktan sonra Osmanlı, kırılan gururunu onarmak için, rövanş peşine düşer. 1711'de Ruslardan Prut ile rövanşını alır. Ardından sıra Venedik'e gelir. Ancak savaşa Avusturya'nın da girmesi, istenilen sonuca ulaşılmasını engeller...



1711'deki Prut Savaşı'nda, Rus mevzilerini gösteren bir 19. Yüzyıl gravürü (üstte).

ERHAN AFYONCU

1. Karlofça'nın rövanşı nasıl başladı?
2. Osmanlı Venedik'e niçin savaş açtı?
3. Mora'yı Osmanlı nasıl geri aldı?
4. Avusturya niçin savaşa girdi?
5. Avusturya'nın savaş kararı nasıl karşılandı?
6. Petervaradin Muharebesi neden kaybedildi?
7. Belgrad kenti nasıl Osmanlı'nın elinden gitti?
8. Pasarofça Antlaşması nasıl imzalandı?
9. Pasarofça'nın maddeleri nelerdi?
10. Pasarofça'dan sonra ne oldu?

1 Karlofça'nın rövanşı nasıl başladı?

Osmanlı İmparatorluğu, II. Viyana Kuşatması'nda uğradığı bozgunun ardından Avusturya-Lehistan-Venedik ve Rusya tarafından kurulan Mukaddes İttifak'a karşı 16 yıl savaşmış, ancak 1699'da, o güne kadar tarihinde ilk kez görülen en ağır toprak kayıplarını içeren Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı. 300 bin kilometrekareden fazla toprak Avusturya, Venedik, Rusya ve Lehistan'a bırakılmıştı.

Bu antlaşmayla Avusturya, Temeşvar hariç bütün Macaristan ve Erdel'i aldı. Lehistan, Podolya ve Ukrayna'nın Osmanlı hâkimiyetinde olan bölgelerini alırken, bunun karşılığında, işgali altında olan Boğdan'ı boşalttı.

Ayrıca Osmanlı, Kırım Tatarlarının Lehistan'a saldırmayacaklarına dair garanti verdi. Venedik ise Mora'yı, Adriyatik Denizi'ndeki birkaç ada ile sahil şeridinden bazı yerleri aldı. Temmuz 1700'de Rusya ile İstanbul'da imzalanan antlaşma ile de, Azak, Ruslara bırakıldı.

Osmanlı, Karlofça'dan sonra kendini toparlayarak rövanşa geçti; 1711'de Prut'ta Ruslar mağlup edilerek, Azak geri alındı.



2 Osmanlı Venedik'e niçin savaş açtı?

Rusya'dan sonra sıra Venedik'e gelmişti. Osmanlı tahtında III. Ahmed vardı. Venedik'e savaş açılmasını isteyenlerin başını çeken, Silahtar Damat Ali Paşa, 26 Ağustos 1713'te sadrazamlığa tayin edildi.

Venedik, Katolik olduğu için Mora'da baskı uygulamış ve bu yüzden de Ortodoks Rumlar rahatsız olmuşlardı. Osmanlı dönemindeki dinî hürriyetlerine kavuşmak için, Venedik işgalinden kurtulmak





Pasarofça Antlaşması sürecinde, Avusturyalı diplomatlar, Osmanlı elçilik karargâhını ziyaret ediyorlar (solda ve altta). 1678'de Edirne'de kaftan giyerek Eflak tahtına oturan Fenerli Rum Beyi Şerban Kantakuzenos (en solda).

istiyorlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda tercümanlık işlerini yürüten, ayrıca Eflak ve Boğdan voyvodalıklarına getirilen Fenerli Rumlar, Osmanlı yönetimini Mora'yı geri almaya teşvik ediyorlardı.

Osmanlılar, Mora'yı geri almak için fırsat kollarken Venedik, imparatorluk toprağı Karadağ'da isyan çıkarttı; ayaklanıp kendisine sığınan asileri himaye etti. Ege Denizi'ndeki Osmanlı gemilerine de saldırılarda bulunulunca, Karlofça Antlaşması hükümlerinin ihlal edildiği gerekçesiyle, 8 Aralık 1714'te Venedik'e savaş açıldı.

3 Mora'yı Osmanlı nasıl geri aldı?

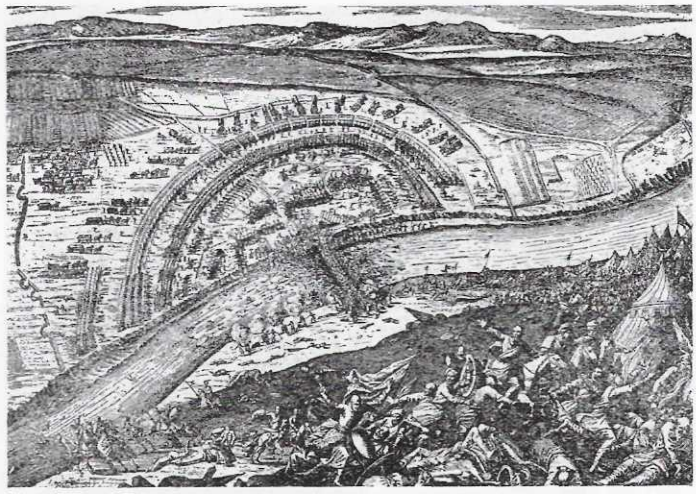
Damat Ali Paşa, 1715 yılı yazında karadan ve denizden Mora üzerine yürüdü. İlk önce daha önce alınmamış olan Ege Denizi'ndeki İstendil Adası yarım günde fethedildi.





Sadrazam Ali Paşa da, Gürdüs'ü (Korint) kuşattı. Bir süre direnen Venedikliler, 3 Temmuz'da kaleyi teslim ettiler. Ardından Anaboli, Modon, Koron ve Navarin kolayca fethedildi.

Avusturya ordusuna komuta eden Prens Eugène (solda).



Tuna kıyılarındaki ünlü Zenta Muharebesi'nin genel bir görüntüsü (sağda). Fatih Sultan Mehmed'in 1476'daki Belgrad Kuşatması (en sağda).



4 Avusturya niçin savaşa girdi?

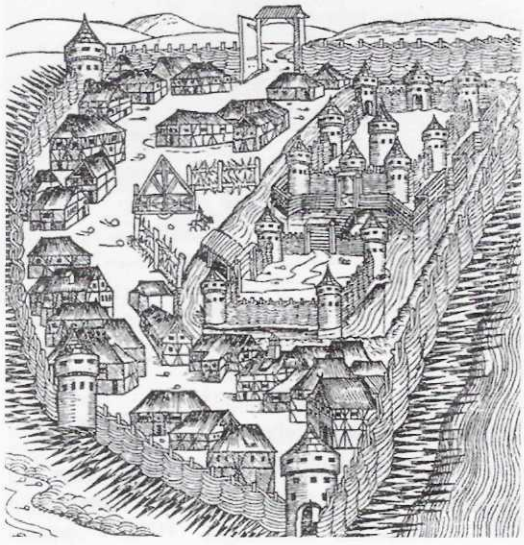
Habsburglar, Osmanlı ile savaşa girmeye niyetli değillerdi. Fakat Osmanlı'nın Venedik'i mağlup ederek Mora'yı almasının ardından, sıranın Macaristan'a da geleceğini anlamışlardı.

Prens Eugène, 1715 yılı Ocak ayında imparatoru Macaristan'daki kalelerin Osmanlı saldırısına karşı hazırlanması konusunda uyardı. Avusturya ordusunu savaşa hazırlamaya başladı.

16 Nisan 1715'te yapılan toplantıda, Prens Eugène'in savaşın kesin olduğuna ve Avusturya'nın ertesi sene saldırıya geçmesi gerektiğine dair görüşleri onaylandı.

Tüm savaşlarda olduğu gibi, bu seferde de en önemli konu, arkadan gelecek tehlikenin bertaraf edilmesiydi. Avusturya için en büyük tehlike, İspanya'dan, V. Phillip'ten geliyordu. Bu yüzden Prens Eugène ve Starhamberg'in teşvikiyle 1715 yılının Kasım ayında V. Phillip'in donanmasını oyalayabilecek İngiltere ile ittifak yapmaya karar verildi. Avusturya, "Türk savaşı sırasında güvenlik" için, İngiltere ile 5 Haziran'da Westminster Antlaşması'nı imzaladı.

Osmanlı İmparatorluğu, Mora'yı geri vererek Venedik'e savaş tazminatı ödenmesi teklifini kabul etmeyince, Avusturya savaşa girdi.



Tuna Nehri'nin kollarından Sava'nın sağ kıyısında ve Belgrad'ın batısında yer alan Böğürdelen Kalesi'ne Macarlar, 'Szabacs' adını verirlerdi (altta). Avusturya-Osmanlı karşılaşmasını tasvir eden bir gravür (sağ altta).

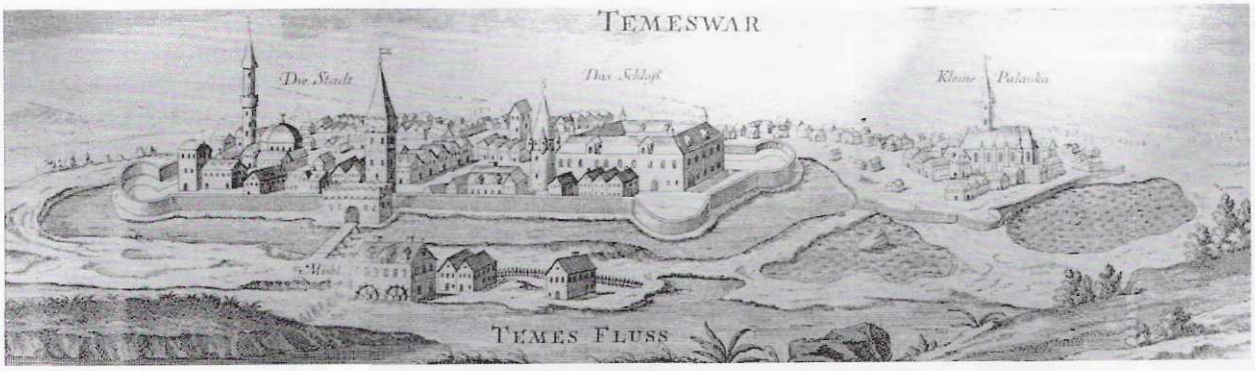
5 Avusturya'nın savaş kararı nasıl karşılandı?

Avusturya'nın savaşa müdahil olması üzerine, Osmanlı yönetimi, durum değerlendirmesi yaptı: Devlet adamlarının bir kısım, 1697'deki büyük mağlubiyeti yani Zenta Muharebesi'ni unutmamışlardı. Bu yüzden Prens Eugène faktörünün dikkate alınması gerektiğini ileri sürdüler.

Fakat Venedik'in kolayca mağlup edilmesi, sadrazamı ve bazı devlet adamlarını aşırı iyimser yapmıştı. Avusturya'yı mağlup edip, Macaristan'ı geri alacaklarına inanıyorlardı.

Ayrıca Avusturya'ya karşı mücadele eden Macarların lideri II. Rakoczi Ferenc'den de faydalanılması düşünülü-





yordu. Bu şartlarda Avusturya'nın savaşa girmesinde, Osmanlı İmparatorluğu için bir tehlike görmediler.

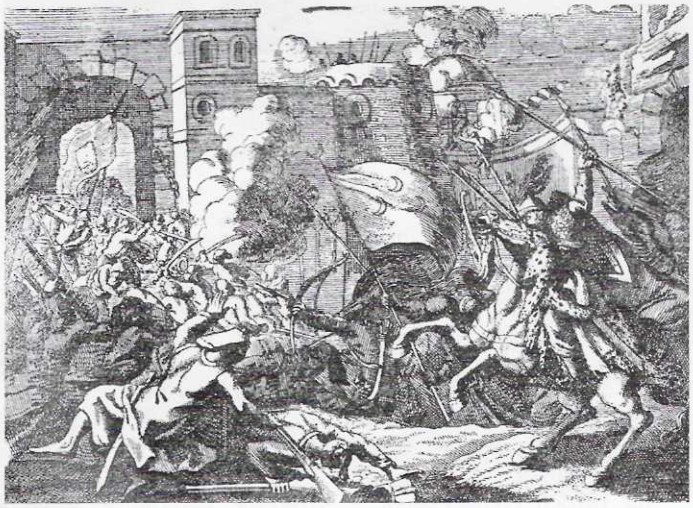
6 Petervaradin Muharebesi neden kaybedildi?

Mora'nın fethi üzerine kendisine güveni artan sadrazam, Kırım Tatarlarını Rusya'nın herhangi bir saldırısına karşı geride bırakmış, bir kısım birliklerini de Arnavutluk'a göndermişti.

Prens Eugène'in hedefi de Belgrad idi. Belgrad'a daha 1716 sonlarında saldırabilmeyi ummuştu. Ama önce kuraklık, daha sonra da aşırı yağmurlar birliklerinin toplanmasını engellemişti.

Bu yüzden Prens Eugène de 2 Temmuz'dan önce, para ve erzak teminini güvence altına almadan, Viyana'dan ayrı-





16. Yüzyıl'da Temeşvar, Tuna kıyılarında altı sancaktan oluşan bir Osmanlı eyaleti idi (üstte). Temeşvar'ın Kanunî dönemindeki alınışını temsil eden Batı kaynaklı bir çizim (solda).

lamamıştı.

Prens Eugène, Güney Macaristan'da Petervaradin yakınlarındaki birliklerine ulaştığında, Osmanlı ordusu Sadrazam Silahtar Ali Paşa komutasında Belgrad önlerindeydi. Prens Eugène Osmanlı birliklerinin üzerine gitmektense, onların kendisine doğru gelmesini beklemeyi daha uygun buldu. Yaklaşık 100 bin kişilik Osmanlı ordusu, 26-27 Temmuz'da Sava Nehri'ni geçti.

Petervaradin Kalesi'ni alma niyetinde olan Ali Paşa, saldırı için hazırlık yapmadan, Avusturya ordusunun yakınlarına karargâh kurdu. Prens Eugène, Osmanlı ordusunun muharebe için hazırlık yapmasına fırsat vermedi. Harp meclisini bile toplamadan, hemen saldırıya geçmeye karar verdi. 5 Ağustos'ta arkasına koruma olarak Petervaradin Kalesi'nin top ateşini alarak, 70 bin kişilik ordusuyla Osmanlı'ya saldırdı.



Osmanlı kuvvetleri, başlangıçta Avusturya piyadelerini her ne kadar geri püskürttülerse de, süvarilerin saldırısına fazla dayanamayarak, dağıldılar. Muharebede sadrazamla birlikte 30 bin asker şehit oldu.

Prens Eugène'in subaylarından biri, daha sonraları kaleme aldığı anılarında şöyle yazacaktı: "Adamlarımız fazla kana susadıkları ve herkesi öldürdükleri için ancak 20 esir alabildik."

İspanya Kralı V. Phillip (sol üstte). Macarların lideri II. Rakoczi Ferenc (solda).



'Sermet, 1910' imzalı bir tabloda (İstanbul'daki Askeri Müze), II. Viyana Kuşatması (sağda). **Rus çarı I. Petro** (sağda, ortada). **18. Yüzyıl sonlarında Viyana** (sağda, en altta).

7 Belgrad kenti nasıl Osmanlı'nın elinden gitti?

Prens Eugène, Belgrad'a saldırmaktan çekiniyordu. Nehirlerle çevrili Belgrad'ı kuşatmak için yeterli sayıda gemisi yoktu ve Türk ordusu mağlup olmasına rağmen, hâlâ Belgrad'ı savunacak kadar güçlüydü.

Bu yüzden Prens Eugène, Temeşvar üzerine yürüdü. Zorlu bir yürüyüşten sonra, 26 Ağustos'ta Temeşvar önlerine geldi.

Temeşvar, sadece nehir kollarından, adalardan ve bataklıklardan oluşan doğal savunma tesislerine değil, modern istihkâmlara da sahipti. Buna rağmen Avusturya ordusunun şehre büyük zarar veren top ateşi yüzünden, halkın ayaklanması sonucunda, kale Ekim ayı ortalarında teslim oldu.

Ancak Avusturya'nın Türk saldırılarından kurtulabilmesi, Orta Avrupa'nın kilidi olan Belgrad işgal edilirse mümkün olabilecekti.

Prens Eugène, Avusturya'nın Belgrad'ı kendi imkânlarıyla alabileceğinden emin olduğu için, Rus çarı Petro'nun Avusturya'nın tarafında savaşa girme önerisi reddetti. Zira, çarın sadece Tuna ülkelerinde genişleme peşinde olduğunu düşünüyordu.

Osmanlı, yeni sadrazamı Halil Paşa komutasında savunma için bir ordu hazırlanmadan, Avusturya ordusunun Tuna Nehri'ni geçmesi ve Belgrat'ı kuşatması gerekiyordu. 14 Mayıs 1717'de Viyana'dan ayrılan Avusturya ordusu 15 Haziran'da Belgrad'ın doğusunda, Tuna Nehri'ni geçti.



Belgrad'ın üç tarafı, kuzeyde ve doğuda Tuna Nehri ve batıda Sava Nehri olmak üzere, sularla çevriliydi. Şehrin güneyinde karargâh kuran Prens Eugène, hem kuşatma ordusu olarak hareket edeceğini hem de şehre yardıma gelecek bir Türk ordusuna kaşı savunmaya geçmek zorunda kalacağını hesaplamıştı.

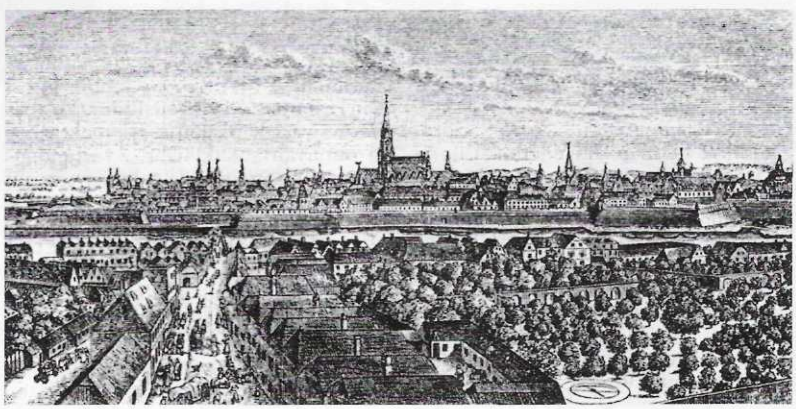
Çevreyle teması kesilen Belgrad'ı, yetenekli bir komutan olan Mustafa Paşa komutasındaki 30 bin kişilik bir ordu savunuyordu. 13 Temmuz'da bir fırtına, Avusturya ordusu tarafından Sava ve Tuna nehirleri üzerine kurulan köprülerin bir çoğunu yok etti, birkaç erzak gemisini batırdı ve mandalarıyla birlikte birçok arabayı devirdi.

Sadrazam komutasındaki Osmanlı ordusu, Ağustos ayı başlarında Belgrad'ın doğusundaki tepelere gelmişti Avusturya ordusu iki ateş arasında kaldı. Burada adeta Viyana Kuşatması tekrarlanıyordu; ama roller tersineydi. Ancak Osmanlı ordusunda düzenli birlikler azdı ve disiplin yoktu.

Düştüğü tehlikeli duruma rağmen, Prens Eugène soğukkanlılığını koruyarak, kuşatmayı kaldırmadı.

Ancak iki hafta boyunca Osmanlı'nın top ateşine maruz kaldı.

Bu arada Prens, sıtmaya yakalandı. Ordusunun çökmek üzere olduğunu anlayan Prens, 16 Ağustos'ta 10 bin askeri şehri kontrol etmek



Dönemin sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (sağ sayfada, üstte). **Dönemin padişahı III. Ahmed** (sağ sayfada, ortada). **Bir 18. Yüzyıl sonları gravüründeki tasvire göre, Avusturya ordularının komutanı Prens Eugène, Osmanlı yöneticilerinden Belgrad'ın anahtarlarını alıyor** (sağ sayfada, altta).

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@
googlegroups.com

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

◆ Hazırlayan: Taner Güdükoğlu

Wolfgang Amadeus Mozart'ın 35 yılı



Avusturyalı besteci Mozart, 1 Ocak 1764'te, henüz 8 yaşındayken Fransa Versailles'da kraliyet ailesi için çaldı. Çok küçük yaşlarda müzik çalışmalarında büyük başarılara imza atan Mozart, 4 yaşındayken klavsen çalmaya, 5 yaşında beste yapmaya başlamıştı. İlk operası, 1768'de Viyana'da sahne aldı. Daha sonra, gençlik döneminde yüzlerce eser üreten dahî bestecinin maddi durumu ve sağlığı bozuldu. 35 yaşında hayata gözlerini yuman Mozart'ın cenazesinin fakirler için uygulanan biçimde kaldırıldığı söylenir. Mezarının nerede olduğu ya da ölüm sebebi ise asla öğrenilemedi. Çok kısa bir süre içinde çalkantılı bir hayat yaşayıp dünya tarihine damgasına vuran Mozart'ın hayatı, Cemal Reşit Rey'in web sitesinde etkileyici bir hikaye ile anlatılıyor. Tuluyhan Uğurlu tarafından, hocası Cemal Reşit Rey için hazırlanan sitenin tam adresi, 'www.cemalresitrey.com/mozart.html'... Wolfgang Amadeus Mozart'ın hayatı, eserleri ve konserleri ile ilgili daha detaylı bilgi isterseniz aşağıdaki siteleri de ziyaret edebilirsiniz:
www.mozartproject.org, www.studio-mozart.com, www.mhric.org/mozart, www.classicalarchives.com/mozart.html

İnternette Albert Camus



"İnsan tümüyle suçlu değildir. Çünkü tarihi o başlatmadı, ama tümüyle suçsuz da değildir. Çünkü tarihi sürdürür" diyerek, 'tarih' kavramına bakışını özetleyen yazar Albert Camus, 4 Ocak 1960'ta geçirdiği bir trafik kazası sonucunda hayata gözlerini yumdu. 43 yaşında Nobel Ödülü'nü kazanan Camus, düşünceleri ve eserleriyle edebiyat dünyasında önemli bir yer tutmuştu. Albert Camus'nün eserleri üzerine yazılmış incelemeler ilginizi çekiyorsa, 'Today in Literature' adlı sitedeki geniş kaynaktan faydalanabilirsiniz:
'www.todayinliterature.com/biography/albert.camus.asp'.

Şimendifer politikası



Popüler Tarih'in bu ay, "Osmanlı Ortadoğu'su" üst başlığı altında sunduğu 'Hicaz Demiryolu' projesi, II. Abdülhamid'in ve Osmanlı'nın son büyük 'imaj tazeleme' projesi olarak değerlendiriliyor. Orhan Koloğlu'nun kaleme aldığı bu yazının ardından, konuyla ilgili internet üzerindeki Türkçe kaynaklara da erişmek istiyorsanız, aşağıdaki linklerden faydalanabilirsiniz:
www.davetci.com/d_gezi/gezi_hicazdemiryolu.htm
mitglied.lycos.de/abdulhamidhan/liderliksirlari/hicazdemiryolu.html
www.osmanli.org.tr/osav/osav.asp?lang=1&bolum=4&id=275
www.ata.boun.edu.tr/demiyol/demiryolzaferbey.htm



Yaser Arafat'ın yaşamı

Filistin bağımsızlık savaşının sembolü Yaser Arafat'ın hayatı, bir çok mücadeleye sahne oldu. Ocak ayı, Yaser Arafat'ın yaşamı için ayrı bir öneme sahipti. 1 Ocak 1961'de, Arafat'ın kurduğu El Fetih, İsrail'e karşı ilk silahlı saldırısını yapmıştı. 21 Ocak 1996'da, Filistin'de ilk kez devlet başkanlığı seçimi yapılmış; Arafat, ilk devlet başkanı seçilmişti... Arafat'ın ölümü, dünya basınında geniş yer buldu. Özel dosyalar hazırlandı; Arafat'ın yaşamının dönüm noktalarıyla ilgili arşiv sayfaları yeniden gün yüzüne çıkarıldı. Bu özel dosyalar, haber sitelerinin internet sayfalarında da yerini aldı. Yaser Arafat ve Filistin mücadelesi ile ilgili önemli tarihleri ve dönüm noktalarını merak ediyorsanız, aşağıda linklerini verdiğimiz özel dosyalara ulaşabilirsiniz.
www.cnnturk.com/OZEL_DOSYALAR
www.bbc.co.uk/turkish/indepth
www.pusula.tv/modul_haber/ozelmetin/yaser.html

Hanedanın

Şehzade Osman Osmanoğlu *Popüler Tarih*'e anlattı...



Osman Osmanoğlu, babası Şehzade Ali Vâsıb Efendi'nin, yarım yüzyıllık bir dönemi kapsayan anlarını yayına hazırladı.

FOTOĞRAFLAR: HAKAN EĞİLMEZ

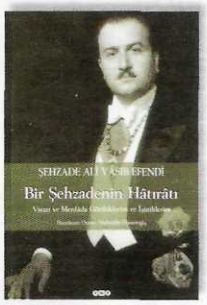
anılardaki öyküsü

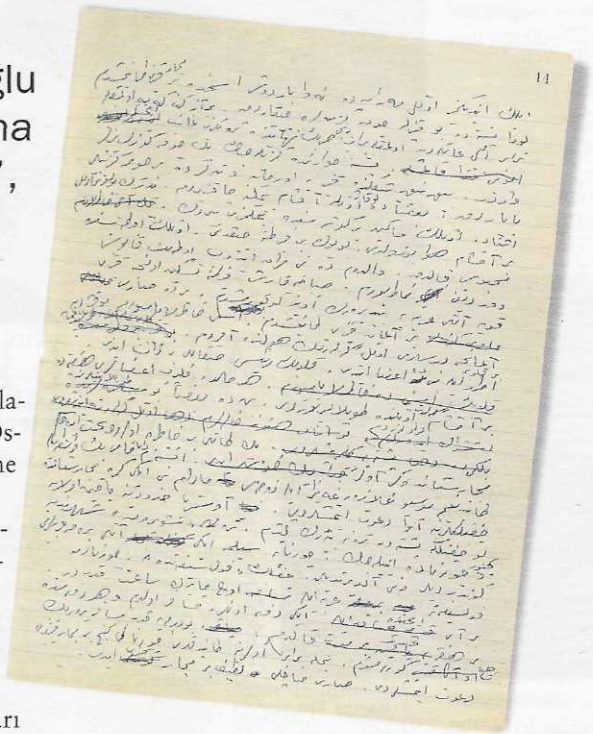
Osmanlı şehzadesi Ali Vâsıb Efendi'nin anılarından oluşan ve oğlu Osman Osmanoğlu tarafından yayına hazırlanan 'Bir Şehzadenin Hâtırâtı', Osmanlı hanedanı üyelerinin, İstanbul'daki ve sürgündeki yaşamlarına ışık tutuyor.

TUNÇ ÇAĞLAR

Koca bir imparatorluğa 600 yıl boyunca hükmettiler. Ancak, çağa ayak uyduramamaları, hem kendilerinin hem de imparatorluğun sonunu hazırladı. Ve günün birinde, bir yıl süreli pasaportları ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından kendilerine harcırah olarak verilen bin lirayla, kendilerini Orient Express'in vagonlarında buldular. Hiç beklemedikleri bir şey başlarına gelmiş; 155 kişilik Osmanlı hanedanı sürgüne gönderilmişti...

Tarih kitaplarımız, hanedanın trene bindirilişlerine kadarki öykülerini kayda değer buldu. Peki ya sonrası? Geçtiğimiz günlerde Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan 'Bir Şehzadenin Hâtırâtı - Vatan ve Menfâda Gördüklerim ve İşittiklerim', Osmanlı şehzadesi Ali Vâsıb Efendi'nin anılarından oluşuyor. Kitap, yarım yüzyılı kapsıyor ve sürgündeki Osmanlı hanedanı üyelerinin yaşamlarına ışık tutuyor. Kitabın en önemli özelliği ise, yazarının saltanat dönemini ve sonra da sürgün hatılaralarını yazan tek şehzade olması...





Şehzade Ali Vâsıb Efendi'nin hatıralarını yazdığı defterlerden bir sayfa (üstte).

Ali Vâsıb Efendi'nin tek çocuğu Osman Osmanoğlu, yıllar sonra defterler halindeki bu anıları yayına hazıladı. Eklediği 70 sayfalık 'Osmanlı Hanedanı ve Şecereler' bölümü ve 250 fotoğraf ise, kitabı daha da zenginleştirdi. Osmanlı'ya 'içeriden' bir bakışla kaleme alınan kitapta, hanedanın insanî yüzüne tanıklık ediyoruz...

➤ *Babanız Ali Vâsıb Efendi, size ithaf ettiği hatıralarını ne zaman yazmaya başladı?*

Babam 1960'larda, 60'lı yaşlarındayken yazmaya baş-



Ali Vâsıb Efendi bir saray kızıyla (solda).
'Bir Şehzadenin Hâtırâtı - Vatan ve Menfâda Gördüklerim ve İşittiklerim' (sol üstte), Yapı Kredi Yayınları'ndan çıktı.





Ali Vâsıb Efendi

Sultan V. Murat'ın torunun oğlu olan Ali Vâsıb Efendi *(üstte; Ali Vâsıb Efendi, 8 Eylül 1915'teki sünnet düğününde, Kadıköy'deki Muradiye-Kurbalı Dere Köşkü'nde, babası Ahmed Nihad Efendi ile),* 1903'te İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde (Mekteb-i Sultani) ve Harp Okulu'nda (Mekteb-i Askeri) okudu. Saltanatın kaldırılması ve hanedan üyelerinin 1924'te sürgüne gönderilmesi üzerine, ailesiyle yurtdışına çıktı. 10 yıl kadar Fransa'da yaşadı.1931'de Emine Mukbile Sultan'la evlendi. Aile, 1935'te İskenderiye'ye taşındı. 1940'ta tek çocukları olan Osman doğdu. İlk kez 50 yıl sonra, 1974'te Osmanlı şehzadelerinin yurda dönüşlerine izin verildikten sonra Türkiye'ye döndü. 1977'de hanedanı reisi oldu. 1983'te İskenderiye'de vefat etti *(solda; Ali Vâsıb Efendi'nin annesi Safiru Hanımefendi).*

ladı. Yani, yazdığı olayların üzerinden yarım asır geçmişti. Haliyle, notlarda bazı küçük hatalara rastladım; ancak bunları, yaptığım araştırmalarla düzelttim.

➤ *Bu defterler nasıl elinize geçti? Yazdığını biliyor muydunuz?*

Yazdığını biliyordum, ama hiç görmemiştim. Hatıralarını annem dışında kimse okumamıştı. Zaten o dönemde İngiltere'de yaşadığım ve iş hayatıyla meşgul olduğum için bunları okuyacak zamanım yoktu. Osmanlıca kaleme alındığı için okumam kolay değildi. Annem vefat ettikten sonra bunlara vakit ayırabildim.

➤ *Anıların bugüne kadar yayımlanamamasının sebebi iş yoğunluğunuz o zaman?*

Defterler, ancak 1995'te, annemin vefatından sonra elime geçti. Babam 1983'te vefat etti; dolayısıyla yazmayı bitirdikten sonra 15 yıl daha yaşadı. Mısır'daki evimizde bulunan bu defterleri kendisi de yayımlayabilirdi; ama böyle bir şeyi düşünmedi zannedersem.

➤ *Ne kadar sürdü bu defterleri yayına hazırlamak?*

En zor iş, metinleri Latin harflerine çevirmekti. Arkadaşım Seyyid Ali Bey'den büyük yardım gördüm. Yaklaşık dört sene sürdü bu işlem. Daha sonra fotoğrafları, ekleri buldum; şecereleri hazırladım... Bir kutu içinde, hepsi el yazması 8 defter vardı. Tahminim, 500 sayfa kadardı.

➤ *Ali Vâsıb Efendi, saltanat dönemi ve sonrasında yaşadığı sürgün hatıralarını yazan tek şehzade. Peki, babanızı anılarını yazmaya iten neydi?*

Başlangıçta bildirdiğine göre, tüm bunları benim için, yaşananları aktarmak için yazdı. Zannedersem kendi hatıratlarını, boş vakti de varken, İskenderiye'de, kış aylarında yazmaktan zevk alıyordu. İyi ki de yazdı.

➤ *Tanıdıklarının kendisinden böyle bir teşebbüsü hiç beklemediklerini yazdınız; neden?*

Aileden pek çok kişi, babamın hatıralarını yazdığını duyunca çok şaşırdı. Hiç beklemediklerini bildirdiler. O daha sosyal, eğlenmeyi, gezmeyi seven biriydi. Hayatı çok severdi. Bunun için de aile, onun böyle bir çalışmaya girişebileceğini beklemiyordu.



Yıl 1921: Ali Vâsıb Efendi [sağdan ikinci], şehzadeler Mehmed Âbid ve Mehmed Abdülkerim Efendi ile; en sağda yaver Kasım Ağa (sağda).





➤ *Kitapta, hanedanın prestijini kaybetmesinin başlıca sebeplerinden biri olarak, Kurtuluş Savaşı'nda hizmet verememeleri gösteriliyor. Ömer Faruk Efendi Samsun'a geçmiş; ancak İstanbul'a geri yollanmış. Böyle başka örnekler de var mıydı hanedanda?*

Başka örnekler olmadı; bunun başlıca sebebi de az önce söylediğiniz olaydı. Yani, Faruk Efendi İstanbul'a geri yollanınca diğerleri de, "Böyle bir şeye teşebbüs etmemizin pek bir faydası olmayacak" diye düşündüler haliyle. Ailede savaşlar görmüş, ülkeye faydası dokunabilecek kumandanlar vardı.



➤ *Görünüşe göre, sizin aileniz sürgün kararına pek hazırlıklı değilmiş; özellikle de dedeniz...*

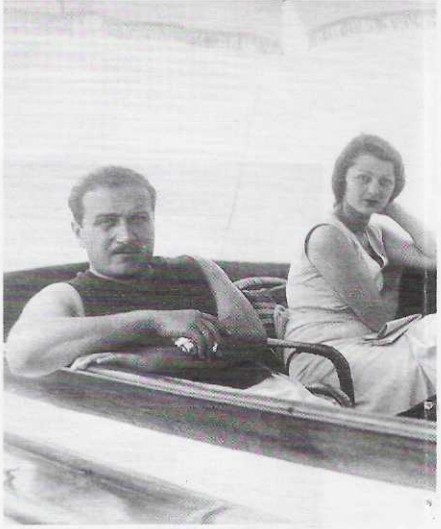
Saltanatın ve hilafetin kaldırılması ihtimalini elbette düşünmüşlerdi. Ancak padişah, veliaht ve ailesinin gideceğini hesap etmişlerdi. Ama böyle 155 kişinin birden gideceğini düşünmediler. Böyle bir uygulama başka bir ülkede yaşanmadı. I. Dünya Savaşı'nda Kayzer çıktı Almanya'dan, Habsburg Sülalesi tahttan indirildi; ancak tüm aile gönderilmedi. Hele hanımlar... Bizde bir sultan İngiltere'deki gibi kraliçe olamazdı. Onun için özellikle hanımlar ve damatlar, hiç düşünmemişlerdi sürgüne gönderileceklerini.





Ali Vâsıb Efendi ve annesi Safiru Hanımefendi, 1924'te Budapeşte'de (sol üstte). **Aynı tarihte, Budapeşte'de bir grup: [soldan sağa oturanlar] Ali Vâsıb Efendi'nin halaları Âdile, Behiye ve Atiye sultanlar; [ayaktakiler] Ali Vâsıb Efendi, Damad Hami Bey ve Nilüfer Hanımsultan** (üstte). **TBMM tarafından Ali Vâsıb Efendi'ye sürgüne giderken verilen pasaport** (sol üstte). **Ali Vâsıb Efendi, 1930'ların başında Nice'daki ilk günlerinde** (solda).







Kasım 1931; Karabasel'de çifte düğün: Halife Abdülmecid [oturan], gelinler Dürrüşşehvar Sultan [solda] ve Nilüfer Hanımsultan; damatlar Prens Âzam Cah [solda] ve Prens Muazzam Cah (üstte). Çifte düğünde [soldan sağa] Şehzade Osman Fuad Efendi, Damat Hidayet Âzam Cah, Şehzade Ömer Faruk Efendi, Damat Muazzam Cah ve Ali Vâsıb Efendi (sağda). Côte d'Azure; 1930'ların başı: Ali Vâsıb Efendi, Mukbile Sultan ve Şehzade Osman Fuad Efendi, deniz motoruyla gezintide (sağ üstte).

➤ *Bir imparatorluğa yüzyıllarca hükmetmiş bir ailenin, gün gelip kimsenin semtine uğramaya cesaret edemediği bir hale düşmesi, aile üzerinde nasıl bir etki yapmış?*

Benim başıma böyle bir şey gelmedi!.. Ancak o dönemde, eskiden arkadaşlık yapan, iltifat eden insanlar, aileye sırtlarını çevirmişler. Bu durumdan dolayı kırılmışlar. Siz de aynı durumu yaşasanız, siz de öyle hissersiniz...

➤ *"Böyle otellerde vakit geçirip elde ve avuçtakini sarf etmek hiç makul bir şey değildi" diye yazmış Ali Vâsıb Efendi. Ancak kitabın geri kalanında, bununla çelişen bir yaşam tarzı var, keyfine düşkün bir insan portresi çıkıyor karşımıza. Saltanattan sonra çalışmak zor mu geldi acaba?*

Evet, çalışmak ona zor geldi. Ama bir kez çalıştı; o da Mısır'a gittikten sonra. Bir işi oldu, ama çok güzel bir işti bu. Öğleye kadar süren, ayları bulan yaz tatilleri olan bir iş... Ama tabii babamı, bu alandaki tek örnek olarak ele almamak gerekir. Aileden bazı kimseler çok çalışırken, bazıları da hiç çalışmadı. Herkesin farklı bir yaşantısı oldu çünkü.

➤ *Babanız bu açıdan oldukça şanslı görünüyor; rahat bir hayat sürebilmiş sürgün yıllarında...*

Evet, şanslıydı. İstanbul'daki günleri çok güzeldi. Yurtdışına gönderildiğinde de herkesin gitmek istediği yerlerde yaşadı. Côte d'Azur'de, en iyi zamanları olan 1925-35 yılları arasında yaşadı. II. Dünya Savaşı başlayıp Avrupa zor zamanlar geçirirken, o Mısır'a geçip rahat hayatına devam etti. Mısır, savaş zamanında ve sonrasında, nispeten çok güzel bir ülkeydi.

➤ *Babanız, çalışmaya pek alışık değilmiş görünüşe göre...*

Asker olmak için yetiştirilmişlerdi onlar, görevlerini yaptılar. Tüccarlık, avukatlık, mühendislik gibi işler düşünülmezdi o zamanlar. Asker olarak yetiştirilince, menfâaya gittiklerinde başka bir memleketin askeri olamazlardı. Belki iyi diplomat olabilirlerdi. Ama onu da başka bir memleketin temsilcisi olamacayacakları için yapamazlardı.

➤ *Aile nasıl ayrılmış ülkeden? 50 senelik bir sürgün öngörülmüş müydü örneğin?*

Hayır, kesinlikle öngörülmemişti. Bazıları zannetti ki, birkaç sene sonra dönecek-



ler... Bu kadar uzun bir sürgün dönemini, kimse tahmin edememişti. Belki bundan dolayı babam, hiçbir ciddi işe girişmedi. 'Belki birkaç seneye kadar memleketime dönerim ve orada bir iş yaparım' diye düşünmüştü sanırım.

➤ *Osmanoğlu ailesi, kitapta ayrıntıları verilen ışıltılı hayatı nasıl ve ne kadar finanse edebildi? Aile zaman kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenebildi?*

Babamın kuşağından bazıları çalıştılar. Herkese göre değişir bu durum. Herkes bir mesleğe yöneldi. Mesela Sultan Abdülhamid'in en küçük oğlu Âbid Efendi, Fransa'da avukat oldu. Bazıları da ticaret atıldılar. Benim kuşağım ise zaten hep çalıştı.

➤ *Kitapta, Abdülmecid Efendi ile Vahdettin arasında yaşanan çekişme gözler önüne seriliyor. Öyle ki, Vahdettin'in cenazesi, masraflar karşılanamadığı için 15 gün boyunca kaldırılamıyor... Bu çekişmenin sebebi, aile reisliği mücadelesi miydi?*

Bu işin iç yüzünü bilemeyeceğim... Sultan Vahdettin, 1922'ye kadar padişahtı. Ancak saltanatın lağvından sonra Abdülmecid Efendi halife oldu. 1924'te halifelik de kaldırılınca, 1926'da, Sultan Vadettin'in vefatına kadar, kısa bür süre çekişme oldu. Sultan Vahdettin'in, vefatında bu kadar zor bir durumda kalması çok acı bir durum. Bu gösteriyor ki, diğer hanedanlar gibi memleketten birşeyler götürmedik... Bence, öyle bir durumda, kimin aile reisi olduğu pek de mühim değildi...



➤ *Bu arada, ailenize yapılan yardımlar, Halife Abdülmecid Efendi eliyle paylaştırılıyordu...*

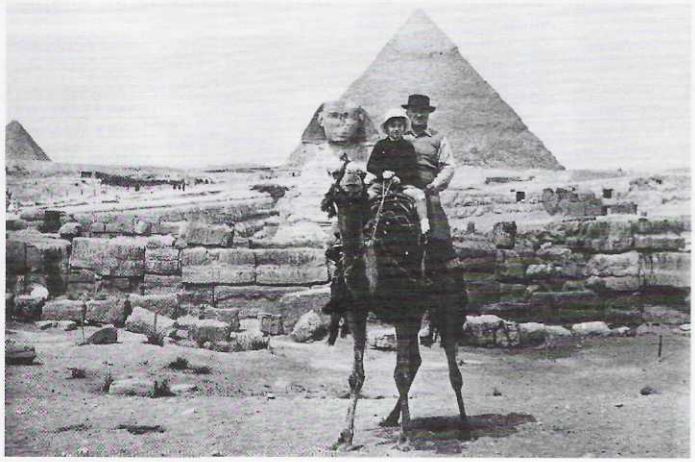
Evet, Hindistan'dan gelen yardımlar, bu şekilde dağıtılıyordu; ama mutlaka başka yollardan da yardımlar gelmiştir. Yani tümü onun vasıtasıyla gelmemiştir...

➤ *Devrim sonrası yönetimden indirilen ve sürgüne giden Ruslar, siyasi oluşumların içinde yer alıp mücadele vermişken, Osmanoğlu ailesi siyasete bulaşmamaya özen gösterdi. Bugün de aynı şey söz konusu. Bunun sebebi nedir sizce?*

Zannedersem, bu, devlet geleneğine bağlılıkla açıklanabilir. Devlete karşı mücadeleyi kimse doğru bulmaz. Yalnız düşmana faydası olacaktır bu durumun.

➤ *Bir padişahın torunu olmak, nasıl bir duygu?*

Ben bunu pek düşünmüyorum; ama insan öyle doğunca, bunu normal görü-





Ali Vâsıb Efendi, 1938'de Mısır'daki Karnak harabelerinde (üstte). **Ali Vâsıb Efendi ve oğlu Osman, 1953'te, Lübnan Sedirleri'nde** (solda). **Ali Vâsıb Efendi ve oğlu Osman, 1948'de Mısır'daki Ehramlar'da** (sol altta).





Osman Osmanoğlu, 1946'da Mısır'daki Antoniadis Sarayı'nın önünde (sağda). İskenderiye'de çekilmiş, 7 Temmuz 1956 tarihli fotoğrafta, Ali Vâsıb Efendi, Mukbile Sultan ve Osman (en sağda). Mukbile Sultan ve Ali Vâsıb Efendi, 1970'lerin ortasında İstanbul'da, Boğaz'da (sağda).

yor... Mamafih iftihar da ediyorum.

➤ *Nasıl bir hayat sürdünüz? Ayrıcalıklarınız var mıydı? Örneğin, okuduğunuz okullarda farklı bir muamele görüyor muydunuz?*

Okuduğum Victoria College'de değişik bir muamele görmedim. Zaten bu okulda okuyanlar ve hocalarım, buna alışıktılar. Kraliyet ailelerinden bir çok talebe vardı okulda. Örneğin Kral Hüseyin, Arnavut Kralı'nın oğlu Leka, Libya Kralı'nın oğlu ve şu an başbakan olan son Bulgar Kralı Simeon Saxe-Coburg, Rum Kralı Konstantin ile Mısır ve bir çok Arap ülkesinden prensler vardı. Bu nedenle, ben orada pek özel değildim; orada herkes özeldi.

➤ *Hanedan mensuplarının kendi aralarındaki ilişkileri nasıldır? Farklı ülkelerde yaşadıkları için, ortak dil çoğu zaman Türkçe olmasa gerek...*

Nerede yaşarlarsa yaşasınlar, babamın nesli, kendi arasında hep Türkçe konuşmuştur. Ama benim kuşağımın tümü, maalesef Türkçe bilmiyor. Benim çocuklarım ise onlardan da az biliyor Türkçeyi. En çok İngilizce, Fransızca ve Arapça bilirler.



➤ *Osmanlı ailesi bugün daha çok hangi ülkelerde yaşıyor?*

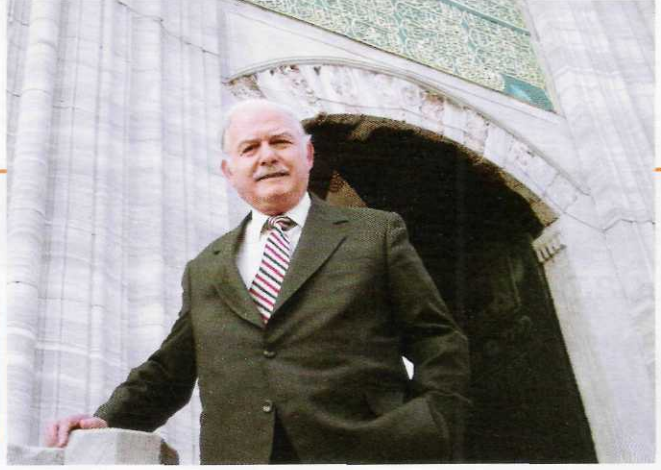
Ürdün, Lübnan, Mısır, Suriye gibi Arap ülkelerinde yaşayanlar olduğu gibi; Avusturya, Fransa, İngiltere, İspanya ve ABD'de yaşayanlar da var. Zaten başta Osman Ertuğrul olmak üzere, aile büyüklerimiz ABD'de yaşıyorlar.

➤ *Osmanlı ailesinin soyağacı üzerine özel bir ilginiz olduğunu duyduk...*

Bundan beş sene evvel, Osmanlı soyağacı üzerine bir kitap hazırlamıştım. Saltanat devrinde, tüm tarih kitapla-



Ali Vâsıb Efendi, oğlu Osman ve nişanlısı Athena ile 1965'te, Londra'da (sağda).



Osman Osmanoğlu kimdir?

İskenderiye'de 1940'ta doğdu; ilk, orta ve lise eğitimini orada gördü. Öğrenimini sürdürmek ve tamamlamak üzere 1958'de gittiği İngiltere'de yeminli mali müşavir oldu ve finans uzmanı olarak 35 yıllık bir kariyer yaptı. Osmanlı tarihi ve şeceresi çok ilgi duyduğu bir alan. 'Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılında Osmanlı Hanedanı' adlı kitabı, 1999'da, İSAR Yayınları arasında çıktı. Arapça, İngilizce ve Fransızca bilen; üç çocuk, dört de torun sabihi olan Osman Selaheddin Osmanoğlu; şimdilik kısmen İstanbul'da, kısmen de İngiltere'nin Oxfordshire bölgesinde yaşıyor. Osman Osmanoğlu, Osmanlı tarihinde babası şehzade, annesi sultan olan tek şehzade olma özelliğine sahip. Babası Ali Vâsıb Efendi, Sultan V. Murad'ın torun çocuğu, annesi Mukbile Sultan da V. Mehmed Reşad'ın torunudur.

rında, herkesin kim olduğu belliydi. 80 senede birbirimizle irtibatımızı sağlayan soyağacımız büsbütün kaybolmasın diye, günümüze kadar şecereler hazırladım. Önümüzdeki nesillere bir kolaylık sağlamış olduk.

➤ *'Aile reisliği' kavramı, bugün ne ölçüde işliyor Osmanoğlu ailesinde?*

Her ailenin bir reisi olmalı bence. Osmanoğlu ailesinde de durum aynı. Ananelerimiz icabı büyüklerimize hürmetimiz vardır.

➤ *Ülkeye giriş izni için, hanedandan hükümete herhangi bir talepte bulunuldu mu?*

Elbette dönem dönem, Türk hükümetine talepte bulunuldu. Ya hiç yanıt verilmedi ya da şu anda olamayacak, dendi. Ama 1952'de sultanlara, beyzadelere, hanım sultanlara ve damatlara izin çıktı; onlar çoğunluğu oluşturuyordu zaten. Ancak, şehzadelere izin çıkmadı. Yaklaşık 25 kişi, 22 sene daha beklemek zorunda kaldı. Bu yasak bizi de kapsıyordu haliyle. 1972'de doğan büyük oğlum Orhan Murad, Türkiye'ye giremiyordu. Bizim giriş iznimiz, ancak 1974'te çıktı.

➤ *Babanıza miras kalan mülkler için hukukî mücadeleye giriştiğinizi ve pek çok davayı kazandığınızı biliyoruz. Babanızın yapması gerekenleri, siz mi yapıyorsunuz?*

Bu mülkler babamın hakkıydı; ancak maalesef, alışık olmadığından bu işlerle az uğraştı. Bürokrasiyle uğraşmak zordu. Bürokratlar Batı'da halka hizmet ederlerken, burada tam tersi; onlar vatandaşı çalıştırmak istiyorlar. Amacım, benim olan mülkleri dava açıp geri almaktı; ancak tabii bu süreç uzun sürdü. Başarılı oldum.

➤ *İstanbul'a yerleşmeyi düşünüyor musunuz?*

Evet, Beylerbeyi'nde bir ev aldım. Şu anda tadilat var evde. Seneye, bu eve yerleşmeyi düşünüyorum. Bu vesile ile, çocuklarım ve torunlarım İstanbul'da daha çok vakit geçirebilecekler. ■



Mukbile Sultan ve Ali Vâsıb Efendi, torunları Ayşe Gülnev Sultan ile, 1975'te İstanbul'da (sol altta). Yıl 1983: Ali Vâsıb Efendi, oğlu Osman, gelini Athena ve üç torunu [Ayşe, Gülnev, Orhan Murad, Selim Süleyman] ile (altta).



19. Yüzyıl'ın ilk yarısından ilginç bir kişilik...

İşte gerçek Kamelyalı Kadın

Önce ünlü Fransız yazarı oğul Alexandre Dumas'nın romanında; sonra tiyatro, opera ve bale sahnelerinde; daha sonraları da, bugüne kadar yaratılan tam 22 filmde, farklı çehrelerle karşımıza çıkan 'Kamelyalı Kadın' kimdi, nasıl bir insandı?..



MİNE HAKSAL

Baba-oğul ünlü Fransız yazarlardan oğul Alexandre Dumas'nın 1847'de aynı adla kaleme aldığı romanın kahramanı 'Kamelyalı Kadın' aradan geçen onca yıla karşın, 72 milletten insanı yaşamına ortak ediyor.

Dönemin ressamı Roqueplan'ın çizgileriyle Alphonsine Plessis (altta ve üstte).



Tiyatro, opera, bale sahnelerinde, beyazperdede onu izlerken, hâlâ göz yaşlarımızı tutamıyoruz... 'Kamelyalı Kadın' bu yıl, İstanbul'da Tiyatro Kedi'de müzikale dönüştürülmüş olarak sahneleniyor. Ayrıca koreografisini Nugzar Magalaşvili'nin yaptığı 'Kamelyalı Kadın' balesi de Mersin Devlet Opera ve Balesi'nin 2004-2005 repertuarında yer alıyor.

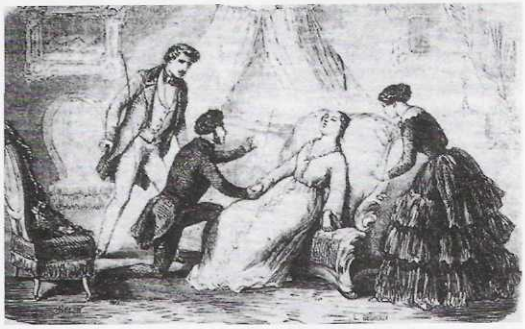


Peki; sanat eserlerinde ölümsüzlüğü yakalayan, Dumas'nın eserinde Marguerite Gautier, Verdi'nin ondan ilham alarak bestelediği 'La Traviata' operasında Violetta Valery olarak hafızalara yer eden bu hayalî kahraman gerçekten hayali mi? Ya da Paris'in Montmartre Mezarlığı'nda, mezarlık bekçisinin Kamelyalı Kadın'ın ebedî istirahatgâhı olarak bize gösterdiği, beyaz mermere işlenmiş yapay beyaz kamelyalardan tacın süslediği mezarda yatan Alphonsine Plessis kim?..

Romanın ilk baskısından 19 yıl sonra, 1867'de yayımlanan bir metinde, Dumas kahramanından şöyle söz eder: "Kamelyalı Kadın'ındaki kahramanı yaratırken örnek aldığım kimsenin adı Alphonsine Plessis idi. Kendisi bu isimden yola









çıkarak oluşturduğu ve kulağa daha hoş gelen, daha soylu duran 'Marie Duplessis' adını kullanıyordu. Uzun boyluydu, ipinceydi; saçları siyah, yüzü pembe beyazdı. Başı küçüktü ve Japon kadınlarınkini andıran badem gibi gözleri vardı; ama canlı ve mağrur bakardı. Kiraz kırmızısı dudaklara, dünyanın en güzel dişlerine sahipti; Saksonya porseleninden bir heykelcik derdiniz. 1844'te onu ilk gördüğümde, tüm zenginliği ve güzelliği içinde ışıl ışıl parlıyordu. 1847'de 23 yaşındayken bir akciğer hastalığından öldü."

Alphonsine Plessis, 16 Ocak 1824'te taşrada dünyaya gelir. Çocukluğu acıklı geçer. Babası işportacı diye bilinen; ama geçimini sağlamak için her yola başvuran bir adamdır. Annesi Marie kendini iyice içkiye veren kocasından ve yediği dayaklardan gına getirerek iki çocuğunu da yanına alıp evden kaçar ve Cenevre'de oturan soylu bir İngiliz hanımın yanında temizlikçi olarak çalışmaya başlar.

Ama Güzel Marie çok geçmeden ölecektir. Yetim kalan Alphonsine ve kendinden iki yaş küçük kız kardeşi bir akrabalarının yanında büyür...

Alphonsine'in daha 12 yaşındayken yetmişlik bir gezgin satıcının kötü emellerine teslim edildiği söylenir... On dört yaşına geldiğinde Paris'tedir. Önce manavda çalışır, sonra



bir korsecide, ardından da şık Saint-Honoré sokağındaki bir şapkacıda. Güzel havalarda kır balolarında dans etmeye giden sevimli bir işçi kızdır o zamanlar...

İlk hamisi lokanta sahibi bir tüccardır, adam onu bir apartman dairesine yerleştirir. Ama Alphonsine burada sıkılır; üstelik de o günlerin en önde gelen kişilerinden biri kendisini fark etmiştir ve tabii onun iyiliğini istemektedir.

Bu kişiyle birlikte Alphonsine, şatafatlı yaşam süren



Farklı dönemlerden... **Dumas'nın 'Kamelyalı Kadın' romanını kaleme aldığı yıllarda, bir tiyatro dergisinde, "Kamelyalı Kadın'ın ölümü" sahnesi (üstte): Aslında Marie, sadık hizmetkârı Clotilde'in kollarında tek başına ölür... 1959'da Paris Tiyatrosu'nda sergilenen bir 'Kamelyalı Kadın' (en üstte). Tiyatro Kedi'nin müzikali (solda, en üstte) ve beyazperdenin, Greta Garbo ile Robert Taylor'lı bir 'Kamelyalı Kadın'ı (sol üstte). Oğul Alexandre Dumas (solda) ve romanın 19. Yüzyıl'daki baskılarından birinin kapağı (en solda).**





Kamelyalı Kadın döneminin Paris'i

1750'lerden 1880'lere kadar, 'büyük bulvarlar' ve tanınmış 'kafeler', Paris'in yaşantısında önemli bir yer tutar. Alphonsine Duplessis de 1840'lar Paris'inin kalburüstü yaşamında bir vitrin oluşturan bu mekânların insanıdır.

soylu isimlerin parıltılı dünyasına adımını atar... Geldiği taşrayı çağrıştıran 'Alphonsine' adını bırakıp belki de annesinin anısına 'Marie' ismini alması ve soyadını da Duplessis olarak değiştirmesi, işte bu döneme rastlar...

On altı yaşındaki Marie, Guiche Dükü Agénor'un metresi olur; daha sonraları III. Napolyon'un Dışişleri Bakanı 'Gramont Dükü' olarak tarihe geçecek bu genç, henüz 21 yaşındadır. Ortak özellikleri eğlenceye olan düşkünlükleridir.

Marie'ye herkes hayran kalır. Bereket versin, Dük kıskanç değildir; hatta Marie'nin kollarında tattığı mutlulukları yakın dostları da tatsın ister.

Kısa sürede Marie'nin âşıkları gayet kibar bir biçimde sıraya gireceklerdir. Hepsi de 'Jockey Club' üyesidir...

Yüksek tabakadan insanlarla arkadaşlığı Marie'ye pek çok imkân sağlar. Artık 18 yaşındadır. Âşıklarına ayırdığı



zaman dışında, kendini yetiştirir; adabımuaşeret, dans ve müzik dersleri alır ve kendisine bir kütüphane kurar.

Çağdaşlarına yafta takmayı gayet iyi bilen bulvarların ve büyük kafelerin Paris'inin ortak kanaatine göre, Marie "en aristokratik zevklere sahip, son derece az bulunur incelikleri olan... en zarif kadın"dır...

Çarın sarayının müdavimlerinden Kont Stackelberg, 80 yaşına bakmaz, karısını da umursamaz ve Marie'yi Madeleine Bulvarı'ndaki bir eve yerleştirir.

Marie'nin en ünlü konutu burası olacaktır. Kont gayet cömerttir. Ödediği yüksek kiranın yanı sıra, evde kalabalık bir personelin bulunmasına olanak sağlar; arabacısından aşçısına, oda hizmetçisinden pedikürcüsüne kadar, pek çok kişi Marie'nin hizmetindedir; hatta köpeği için bir veteriner bile istihdam edilmiştir.

Marie'nin artık "bir evi" vardır. Düzenlediği gece davetleri ünlüdür. Hakkında



Dönemin bir ressamının fırçasından, Alphonsine Plessis'in yağlıboya bir tablosu (sağ üstte).

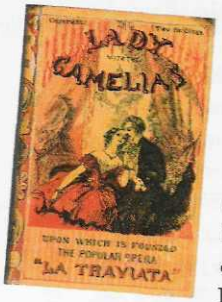
Zenginlik simgesi

Çaygiller familyasından, bir süs bitkisi olarak yetiştirilen kamelyanın anayurdu Japonya'dır. Kamelyaların beyaz, pembe, kırmızı ve alacalı renklerde katmerli çiçekli çeşitleri geliştirilmiştir.

pek çok hikaye anlatılır. Tanıkların söylediklerinden ve çiçekçi faturalarından anlaşılacağı gibi, Marie o dönemin zenginliği simgeleyen pahalı çiçeği kamelyaya özel bir zaaf beslemektedir...

Eylül 1844: Variétés Tiyatrosu'nun sahne önü locası. Solgun yüzlü, narin edalı genç kadın yerine otururken elindeki bir demet kamelyayı kırmızı kadifeden kenarlığa bırakır.

Saten elbisesi tek sıra elmas gerdanlığının ve kolundaki altın bileziklerin ışığıyla parıldamaktadır. O dürbünüyle oynaya dursun, izleyicilerden biri, büyülenmişçesine gözlerini dikmiş ona bakar; bu genç, oğul Alexandre Dumas'dan başkası değildir!



O da Marie gibi 20 yaşındadır. Boş zevkler peşinde kendisiyle aynı sefih hayatı paylaşan yanındaki arkadaşına dönüp, "Kim bu yahu?" diye sorar. Arkadaşı da yakından tanıdığı bir 'aracı kadın' vasıtasıyla edindiği bilgiyi ona iletir: "Kamelyalı Kadın..."

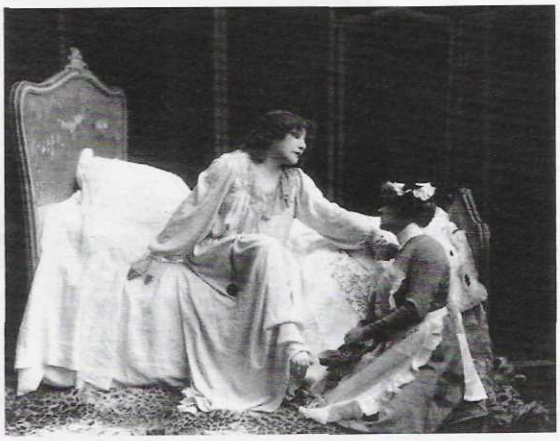
O akşam yaşlı Kont Stackelberg yoktur. İki delikanlı ve 'aracı kadın' tiyatro çıkışında Marie'nin evinde buluşurlar. Gecenin ilerleyen saatlerinde, hafif bir yemek yeme ve bu vesileyle bir araya gelme modası o yıllarda çıkmıştır.

Şampanyalar içilir, belden aşağı fıkralar anlatılır, kahkahadan kırılır herkes. Ama Marie ne zaman gülmek istese öksürük musallat olur. Önce hafiften, sonra tüm şiddetiyle. Bir ara dayanamaz, kalkar odasına sığınır, bayılmak üzeredir.

Genç Dumas endişeyle peşinden seğirtir. Marie yatağına uzanmış, daha rahat nefes alabilmek için elbisesinin kopçalarını çözmüştür. Başucunda "kanın alacaladığı bir suyla dolu gümüş bir küvet". Genç adam altüst olur. Ağlayarak genç kadının elini öpmekte, bir yandan da tutkusunu ve endişesini dile getirmektedir.

Asla unutmayacağı bir andır bu. İlerde şöyle yazar: "Bir dakikalık anlar vardır bütün









Sarah Bernhardt ile 'Kamelyalı Kadın' daha da ünlenecekti...
1896 tarihli bir afiş, Sarah Bernhardt'ın 'Rönesans Tiyatrosu'nda 'Kamelyalı Kadın'ı oynadığını açıklıyor. Daha sonraki dönemlerde, örneğin 1913'te Sarah Bernhardt yine Kamelyalı Kadın'da oynayacak ve bu rolün en başarılı oyuncusu olacaktır.





Verdi 'Kamelyalı Kadın'dan ilham alarak, 'La Traviata' operasını besteler (sol üstte; operanın afişi). **1973'de Paris'in Champs-Élysées'sinde, bir 'La Traviata' temsili** (en solda). **Şubat 1960: Paris 'Opera' binasında sahnelenen 'Kamelyalı Kadın' balesi** (solda).





Franz Liszt'in varlığı (altta), 'Kamelyalı Kadın'ın son dönemlerinin tek tesellisidir: Döneminin bir ressamının fırçasından, Liszt, Viyana'da Avusturya kraliyet ailesine verdiği bir konserde (sağda).

bir yıldan daha etkileyici olan." Oğul Alexandre Dumas işte o akşam Kamelyalı Kadın'a âşık olur.

Dumas zengin değildir; ama yakışıklıdır, gösterişlidir, halinde tavrında kusur bulamazsınız, ayrıca şöhretli bir soyadı taşımaktadır. Yine de Marie için en önemlisi, genç Dumas'dan o güne dek hiçbir erkekten görmediği şefkati görmesidir.

İlişkileri bir yıla yakın sürer. Hemen her gün, gece yarısından sabahın altısına kadar beraber olurlar. Birbirlerine pusula gönderirler. Marie asla ondan para talep etmez. Ama kumar oynamayı sevdiğinden, sevgilisini oyun salonlarına sürükler, bu da Dumas'ya pahalıya patlar, oyunda kaybedip borçlanır...

Arada hava değişimi için Saint-Germain ormanına giderler, genç adam onu orman havası solumaya zorlar; ama Marie giderek daha fazla öksürmektedir. Hareketli gece yaşamı hastalığı körükler. Sonunda genç Dumas, Marie'nin bitmek bilmeyen yalanlarına duyduğu tepkiyle bu ilişkiyi bitirmeye karar verir. 30 Ağustos 1845 gece yarısı yüreğine taş basıp şu satırları yazacaktır:

"Sevgili Marie, ne sizi istediğim gibi sevebilecek kadar zenginim ne de sizin istediğiniz gibi sevilebilecek kadar yoksul. İkimiz de unutalım öyleyse, siz sizin için pek fazla bir şey ifade etmeyecek olan bir ismi unutun, ben de yakalamamın imkânsızlaştığı bir mutluluğu. Size ne kadar üzgün olduğumu söylemem gereksiz; çünkü sizi ne kadar çok sevdiğimi zaten biliyorsunuz. O halde elveda. Mektubumun nedenini kavrayacak kadar gururlu, bu mektuptan ötürü beni bağışlayacak kadar anlayışlısınız. Bin bir anı."

21 Şubat 1846'da Marie Duplessis, Londra'da Kont Edouard de Perregaux ile evlenir. Kont onu Almanya'lara götürmüş, uğrunda nerdeyse sıfırı tüketmiş eski bir âşığıdır. Şimdi de kaprislerine boyun eğip ona ismini, daha doğrusu unvanını vermeye razı gelmiştir.

İngiliz yasasına göre gerçekleşen bu evlilik, Fransa'da geçerli sayılmaz: "Paris'e dönen Marie'nin ilk yaptığı iş, çocuksu bir neşeyle gümüş sofra takımlarını, mektup kağıtlarını, çamaşırlarını, kupa arabasının kapılarını kontes-lik armasıyla donatmak olur." Kont, Marie'yi bir daha sadece ölümünden birkaç gün önce görecektir.



Hızla ilerleyen son. Marie



Marie ebedî istirahatgâhına Kont Perregaux'nun çabaları sonucunda, ancak ölümünden sekiz gün sonra defnedilecektir (sağda).

hayalet gibi dolaşır. Fizikî gücü de maddî imkânları da tükenmektedir. Borçlar dağ gibi yığılır. Bu kâbus ortamında, Franz Liszt'in varlığı onun tek tesellisidir; onun sayesinde hayata sarılır.

Belki de bu yüce gönüllü bestekâra duyduğu içten sevgi yaşadığı aşkların en güzelidir... Avrupa'nın değişik yerlerinde tedavi umuduyla yapılan geziler hiçbir fayda sağlamaz. Alacaklılar da kapıya dayanmıştır...

3 Şubat 1847. Paris sokakları karnaval coşkusuyla çınlarken, Marie Duplessis 23 yaşında hayata veda eder... Geride kalan eşyaları açıkartırmayla satışa çıkar. Dönemin Paris sosyetesi satışa büyük ilgi gösterir.



Marie'nin yaşamı 23 yaşında son bulur, oğul Dumas'nın edebî yaşamı 23 yaşında başlar. Sözünü ettiği "binbir anı" hayal gücüyle birleşip 'Kamelyalı Kadın'ı yaratacaktır. Transa girmişçesine bir ayda yazar romanı. 1848'de basıldığında, roman büyük ilgi uyandırır.

Daha sonra da yazar, sekiz gün gibi kısa bir sürede, eserini oyunlaştıracaktır. 'Kamelyalı Kadın' 1852 yılında ilk kez sahnelendiğinde, Paris'te yer yerinden oynar, ardından yapıt, ülke dışında da büyük yankı uyandırır.

Romanda da, oyunda da, gerçeği yansıtma iddiasında değildir aslında yazar; ama şurası da bir gerçek ki 'Kamelyalı Kadın' bugün hâlâ ağlatıyor! ■



Tiyatro Kedi'nin müzikali

İstanbul'daki Profilo Kültür Merkezi'nde, Tiyatro Kedi'nin sahnelerinde izleyicisiyle buluşan 'Kamelyalı Kadın' müzikali, 7, 8 ve 9 Ocak 2005 tarihlerinde de İzmir turnesini gerçekleştirecek. İstanbul'da 'kapalı gişe' oynayan müzikal, 2005 sezonu boyunca da izleyicisiyle buluşacak. İpek Kadılar Altıner'in ünlü Fransız yazarı oğul Alexandre Dumas'nın yapıtından oyunlaştırdığı müzikalin yönetmeni, Hakan Altıner; özgün müzikler ise Cenk Taşkan'a ait. Önder Bali'nin müzik direktörlüğünü yaptığı müzikalin atmosfer tasarımı Yüksel Aymaz'ın, kostümleri ise Sadık Kızılağaç'ın imzalarını taşıyor. Müzikalde, Deniz Türkali ve Kartal Kaan ile Selen Öztürk gibi deneyimli oyuncular yer alıyorlar. Müzikal, özgün 'Kamelyalı Kadın'dan farklı bir biçimde, "dönemin ahlak değerlerini" de gündeme getiriyor ve bunları çağdaş bir perspektifte tartışmaya sunuyor.







16 Aralık 1944: Ardenler saldırısı

Hitler'in son kumarı

1944'ün son günlerinde Müttefikler, Almanya topraklarına girmeye hazırlanırken Hitler de son karşı saldırısını planladı. Böylece, Almanlara kaptırdıkları Ardenler'i Müttefikler, ancak Ocak 1945 sonlarında geri alabildiler.



M. Tanju Akad

12 Aralık 1944; Alman orduları tüm cephelerde geri çekiliyor. Batıdaki Müttefik orduları, ele geçirdikleri ilk Alman kenti olan Aachen'de işgal yönetiminin provalarını yapıyorlar.

Ruslar ise, doğuda, hedefi Berlin olan son büyük taarruzun hazırlıkları içerisindeler. Müttefik bombardımanı altında yıkıntıya dönmekte olan Almanya muazzam miktarda silah, uçak ve tank üretiyor; ama bunları hareket ettirecek akaryakıt yok. Doğudaki tek doğal petrol kaynağı Ploesti, Rusların eline geçmiş, sentetik petrol tesisleri de sürekli bombalanıyor.

İşte bu koşullar altında, Batı cephesindeki tüm Alman komutanları, Mareşal von Rundstedt'in karargâhında Führer'in huzuruna çağrılıyor.

Komutanlar toplanınca hepsinin silahlarına ve çantalarına el konuluyor. 20 Tem-



Batı Cephesi'nin komutanı Mareşal von Rundstedt olmasına rağmen, aslında neredeyse bütün operasyonu yöneten Hitler idi (sağda).

muz suikastının yankıları ve kuşkuları sürüyor. Öyle ya, Rommel bile suikastçılarla bir olmuşken, her şey beklenebilir. Komutanlar daha sonra bir otobüse bindirilip dolaştırıldıktan sonra, iki sıra SS arasından geçirilip konferans masasına oturtuluyor. Her birisinin arkasında silahlı bir SS duruyor. Herkes elini kolunu oynatmaya bile korkuyor.

İşte bu koşullar altında, iki saat kayıtsız şartsız itaat yemini ettikleri Führer'i dinliyorlar...



Hitler'in generalleri: Soldan sağa doğru; Sepp Dietrich, Fritz Bayerlein ve Batı Cephesi komutanı Mareşal von Rundstedt.

Hitler söze, karşılarındaki koalisyonun niteliğini değerlendirerek başlıyor. 'Ultra kapitalistler' ve 'ultra komünistler' bir araya gelmiş, daha şimdiden savaş sonrası için Akdeniz ve Balkanlar'da çatışmaya başlamışlar.

Diğer yanda, ölüm döşeğinde bir imparatorluk olan İngiltere ile onun yerine göz



Belçika'nın Ardenler bölgesindeki çam ormanlarının arasında, Amerikan tankçıları Almanların ilerleyişini gözlüyor (solda).



Ocak 1945'te Hitler, Belçika'da durduruldu

1944'ün Aralık ayından itibaren, dünya basının gözleri Ardenler bölgesindeydi. Ancak Hitler'in bu son saldırısını püskürttükten sonra Eisenhower gözlerini, Almanya üzerine yapılacak sefere çevirebildi.

diken ABD arasında da çelişkiler var. Sıkı bir darbe bu koalisyonu çökertir, zafere inançlarını sarsar... vs., vs.

Generaller inanmıyor. Hitler de bunu biliyor; ama teknik olarak onlara muhtaç... Bu uzun girişten sonra, sıra taarruzun nereye yapılacağına geliyor: Montgomery'nin itirazlarına rağmen, Amerikalıların geniş cephe politikası nedeniyle, Almanlar bir avantaj elde etmişlerdi. Müttefikler her yerde ilerlemeye çalışırken kuvvetleri dağılıyor ve ilerlemeleri yavaşlıyordu.

Yayılan kolordular arasında, tıpkı 1940 Mayıs'ında olduğu gibi, Ardenler'de bir boşluk oluşuyordu. Hitler bunu daha Eylül ayında sezmişti. Bu boşluktan vurup müttefiklerin dengesini bozarsa onların en büyük ikmal üssü olan Antwerp'e ulaşabilirlerdi...

Pekiyi ama hangi kaynaklarla?.. Temmuz ayında Almanya, savaşın başından beri ilk kez topyekun seferberliğe geçmiş, eli silah tutan herkesi orduya alarak ezilen tümenlerin yerine yenilerini oluşturmuştu...

Ama petrol yoktu. Hitler zırhlı tümenlere 100 kilometre yetecek kadar petrol dağıtacak, gerisi Amerikan depolarından ele geçirilecekti. Tanklar ilerlerken Hitler'in harika komandosu Otto Skorzeny, İngilizce konuşan ve ele geçirilen Amerikan üniformaları ve donanımını kullanan askerlerden oluşan özel tugayı ile müttefik cephesinin arkasına sızacak; büyük bir karışıklık oluşturarak ilerlemeyi kolaylaştıracaktı.

Almanların en büyük avantajı müttefiklerin zihniyetiydi. Yaz boyunca her hafta beş-altı tümen yitirerek geri çekilen Almanların büyük bir taarruz için güç biriktirebileceklerine inanmıyorlar, "Başarısız olmaya mahkûm bir saldırı yapılamaz" diyorlardı.

Ama Hitler akıllara sığacak bir diktatör değildi. Daha önce birçok kumar oynamış ve çoğunu kazandığı için kimseyi dinlemez olmuştu. İkinci avantajları ise, Batı Cephesi Komutanı von Rundstedt'ın



Alman askerleri Ardenler'de ilerlerken, yollarının üstünde, oldukça çok sayıda tanklarının Amerikalılar tarafından tahrip edildiğini göreceklerdi (sağda).



16 Aralık 1944'te Hitler'in Ardenler bölgesinde başlattığı yıldırım savaşının ilk sonuçları: 36 saatte Alman kuvvetleri 40 kilometrenin üstünde yol katediyorlar ve çok sayıda Amerikan askerini esir alıyorlar (solda). Alman piyadeleri tankların arkasında ilerliyor (sol altta).

eğitim ve teçhizatları tamamlanıncaya kadar zırhlı tümenleri muharebeye sürmemesi, savaşı piyade ile sürdürüp karşı taarruz için bir ihtiyat yaratmasıydı. Nihayet hava koşullarının uçuşa izin vermemesi de, Almanlar için çok büyük bir önem taşımaktaydı. Ancak tüm bunların, onları nereye kadar götürebileceği meçhuldü!

Diğer taraftan, Eisenhower, 7 Aralık günü bir konferansa giderken Ardenler bölgesinin çok zayıf bir şekilde tutulduğunu görmüş ve Bradley'in dikkatini çekmişti. Bradley buraya önemli bir ikmal tesisi kurmadığını; Almanlar saldırırsa, iki taraftan karşı saldırıyla imha edebileceklerini söylemişti.

Ne var ki, Almanlar Aralık ortalarında bu bölgedeki 4 zayıf Müttefik tümeninin karşısına, çoğu zırhlı 17 tümen yığmışlar; Müttefik istihbaratı bunların sadece yedisini tesbit edebilmişti. Bu, Almanlar için büyük bir başarıydı.

Nihayet hazırlıklar bitti ve 16 Aralık sabahı Ardenler'deki Amerikan askerleri üzerlerinden Antwerp'e doğru uçan V-1 füzelerine bakarken, etraflarına mermi yağmaya başladı.

Yüz kilometreye yakın bir cepheye yayılmış olarak baskına uğrayan 4 Amerikan tümeni, Alman hücumunun önünde geriye püskürtüldü. Bu bölgeden sorumlu olan Bradley, ilk gün bu taarruzun niteliğini anlayamadı. Çünkü Alman saldırısı altındaki birlikler, irili ufaklı direniş grupları oluşturarak çekilirken, her türlü irtibatları kopmuş; bazı hatlar da Alman komando ve paraşütçüleri tarafından kesilmişti.

Hava muhalefeti nedeniyle keşif de yapılamıyordu. Ne var



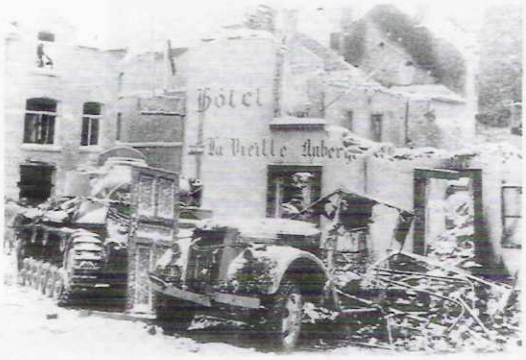
Delicesine bir casus avı

Ardenler'deki muharebelerin ilginç bir noktası da, Skorzeny'nin komandolarının varlığı öğrenildikten sonra, Amerikan birliklerinde delice bir 'casus avı' başlamasıydı. Amerikan üniformasıyla yakalanan Alman askerleri hızla yargılanıp kurşuna dizildiler *(sağda)*. Paris'e kadar yayılan bu panik nedeniyle, askeri inzibatlar her aracı durduruyor ve şaşırtmaca sorular soruyorlardı. Hatta, bir suikast söylentisi üzerine Eisenhower o kadar sıkı korumaya alındı ki, sıkıntıdan işini yapamaz hale geldi. Hitler'in ünlü komandosu Sklorzeny savaştan sonra yargılandı; ama suçlu bulunmadı. İspanya ve Güney Amerika'da ticaretle uğraşmaya başladı. Diğer yandan 1. SS Zırhlı Tümeni'nin Peiper Muharebe Grubu tarafından Malmedy yakınlarında kurşuna dizilerek öldürülen 71 Amerikan esiri konusunda, 1946'da yargılama yapıldı. Peiper



dahil, 43 SS subayı idama, 23'ü de müebbet hapse mahkûm oldu. Ancak ABD'deki antikomünist histeri sırasında, senatör McCarthy bu esirlere kötü davranıldı diye, büyük bir gürültü koparttı. 1948'de bu idam cezalarının 31'i kaldırıldı. Geri kalan 12'sinin de infazları ertelendi ve sonuçta, bir süre sonra hepsi serbest bırakıldı: Soğuk Savaş, SS'leri ABD'nin 'doğal müttefiki' yapmıştı.





Ardenler'de Amerikan birlikleri cepheye doğru ilerliyorlar (en üstte). **Müttefikler'in zaferinden önce Ardenler'deki Houffalize kabasası, Alman Hava Kuvvetleri'nin son saldırı noktası oldu** (üstte).

ki, Amerikan birliklerinin küçük direnişleri, daha ilk günden Almanlara pahalıya mal olmaya başlamıştı. Düz yol için yüz kilometrelik yakıt alan tanklar muharebelerde yan yollara sapıyorlar, ileri geri manevralar yapıyorlar ve yakıtlarını hızla tüketiyorlardı.

Ne olduğu tam anlaşılamamasına rağmen, Müttefik Orduları Başkomutanlığı'nın ihtiyatı olan 101. Hava İndirme Tümeni derhal önemli bir yol kavşağı olan Bastogne'a, 82. Hava İndirme Tümeni de, ilerleyen bir Alman grubunu durdurmak üzere daha kuzeye gönderildi.

Başka bir muharebe grubu da ikinci gece, farları açık olarak Bastogne'a ulaştı. Diğer bir önemli kavşak olan St. Vith ise, çekilen Amerikan birliklerinin 7. Zırhlı Tümen ile desteklendiği ikinci bir direniş merkezi oldu.

Bu tedbirler Alman birliklerinin ilerlemesini yavaşlattı. Taarruzun 3. günü, 19 Aralık tarihinde, durumu kavramış olan müttefikler Verdun'da bir toplantı düzenlediler.

Almanlar Bradley'in ordular grubunu ikiye bölmüşler ve iki yandan karşı taarruzlarla yok edilemeyecek kadar büyük güçlerle ilerlemeyi sürdürüyorlardı. Elinde başka ihtiyat kalmamış olan Başkomutanlık sıkıntı içerisindeydi.

Kuzeyde Alman ilerleyişi durdurulacak; Patton ise, güneyden büyük bir karşı taarruza geçecekti. Komutanların bilmediği şey, Amerikalıların en iyi operatif zekasına sahip olan Patton'un, daha toplantıya gelmeden üç alternatif plan yaptığı ve kararların onun ikinci planına uyduğu idi.

Toplantıdan çıkar çıkmaz karargâhına kodla ikinci planının uygulanacağını bildiren Patton ve 3. Ordu birlikleri, daha o gece yola koyuldular. Bu hem Almanların hem de müttefiklerin her türlü beklentisinin ötesindeydi.

En kıdemli Amerikan komutanı olan Patton'un şimdi eski astı durumundaki Bradley'in emrinde olması, sadece fevri davranışları, çok konuşması ve politik davranmayı beceremememesindendi.

Taarruz edeceği için, büyük bir neşe içinde Patton karargahına koşarken, kuzeyde durum hâlâ kritik görünüyordu. İnanılmaz bir hızla cephesini değiştirebilen Patton, yine de karlı tepelerde savaşarak ilerlediği için, kuşatma altındaki Bastogne'a ancak ayın 26'sında ulaşabilecekti.

Amerikan-İngiliz çekişmesi



Patton güneyden karşı taarruzunu yaparken, Alman yarmasının kuzeyinde kalan Amerikan birlikleri, geçici olarak İngiliz general Montgomery'nin *(solda)* emrine verildi. Bu olay, askerî olarak gerekli olmakla birlikte, Amerikalıların gururunu yaraladı. Muharebe bittikten sonra Montgomery'nin Amerikalıların dağılan cephesini derleyip topladığı anlamı çıkabilecek olan basın toplantısı da, bu yaraya tuz ekti. Sonuçta, Amerikalılar 16 bin, İngilizler ise sadece 200 ölü vermişlerdi. Amerikalıların yaralanma, hastalık ve uzuv donmaları gibi nedenlerle toplam kayıpları 140 bini bulmuştu. Ne var ki, birbirlerine muhtaç olan Müttefikler, olayı daha fazla kaşımadılar.



Amerikalı generaller Ardenler'de

ABD'li komutanlar, Eisenhower, Patton ve Bradley; Bastogne civarında, 1 Ocak 1945 günü Lüksemburg'ta yapacakları basın toplantısı öncesinde de bir araya gelip durumu gözden geçirmişlerdi.

Almanlar Bastogne ve St. Vith'deki direniş odaklarını sarıp geçmişler ve iki kasaba arasındaki boşluktan ilerlemeyi sürdürmüşlerdi. Bastogne'u kuşatan 47. Zırhlı Kolordu komutanı von Luttwitz, Amerikan komutanı McAuliffe'e bir mesaj göndermiş ve teslim olmadıkları taktirde, tüm bir topçu kolordusu ve altı uçaksavar bataryasının ateşiyle imha edileceklerini söylemişti.

Amerikalılar beyaz bayrakla gelen binbaşıyı başlarından savmak istemişler, ama o yazılı bir yanıt almadan gitmeyeceğini söylemişti. McAuliffe yazdığı dört harf ile savaşın en meşhur kişilerinden birisi oldu: NUTS.



Bastogne, Patton gelinceye kadar Almanların ard arda saldırılarına direnmeyi başardı. Diğer yandan ayın 23'üne kadar Belçika'da ancak 100 kilometre ilerlemeyi başarmış olan Alman askerleri, büyük bir felaketle karşılaştılar: Taarruzun başından beri kapalı olan hava açmış ve Müttefik uçakları, o gün 7 bin sorti yaparak Ardenler'deki tüm Alman birliklerini vurmuşlardı.

Aynı anda Luftwaffe'nin (Alman Hava Kuvvetleri) bütün havaalanları bombalanmış, Almanların ikmal hatları ve depoları da hava saldırılarından payını almıştı.

Luftwaffe havadan silinmiş ve amansız hava saldırıları gün be gün Almanların gücünü eritmiş, yolları da geçilmez hale getirmişti. Bu sırada bir Alman öncü kolu Stavelot'daki büyük Amerikan petrol deposunun çok yakınına kadar gelmiş; ama depo gözlerinin önünde havaya uçurulmuştu.

Cephenin birçok noktasında, Alman tankçıları araçlarını terk edip yürüyerek hatlarına dönmeye başladılar...

Sonuçta, Müttefikler toparlanıp Ocak 1945 sonlarında, Almanlara kaptırdıkları araziyi geri aldıklarında, artık Hitler'in intiharına ve Berlin'in düşmesine 100 gün gibi bir süre kalmıştı... ■

Ardenler, Stalin'in işine yaradı



Aslında, Sovyetler Birliği ile batılı müttefikleri arasında gerçek bir koordinasyon olsaydı, savaşın son döneminde, Hitler'in Ardenler'deki gibi, insiyatif göstermesi pek mümkün olmazdı. Ancak Müttefikler'in her biri, taarruzlarını kendi gereksinimlerine göre yaptı. Örneğin, Ruslar pekâlâ 1944 sonbaharında taarruz edebilecek iken, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'ı alıncaya ve Almanların Polonyalıları katletmesi bitinceye kadar beklediler. Ocak 1945'te, işleri bitip, zaten yapacakları taarruzu başlatınca da, bunu Amerikalıların işini kolaylaştırmak için yaptıklarını söyleyip, Yalta Konferansı'nda *(üstte)*, daha rahat davranabildiler: Fazla talepte bulunmadılar; çünkü Amerikalılar Ardenler'de Almanlarla boğuşurken, onlar istediklerinin çoğunu zaten almışlardı. Bu sırada Eisenhower, biraz da Ardenler'in etkisiyle, daha fazla kayıp vermemek için, Berlin'de yapılacak son meydan muharebesini Sovyetler'e bıraktı. Stalin de Berlin için 100 bin askerini harcamaktan çekinmedi. Ruslar, Hitler'in batıdaki saldırısı nedeniyle daha rahat ilerlediler. Savaşın sonunu geciktiren politik hesapların en ağır bedelini ise, toplama kamplarında öldürülen milyonlar ve büyük acılar çeken Avrupa halkları ödedi.

Amerikalıların 101. Paraşüt Birliği, Almanlara karşı Bastogne direnişinde bir efsane yarattı (solda).



Çamlıca Kız Lisesi mezunlarından [soldan sağa], Sedef Çakmak, Billur Yılmaz Nesrin Çokcan, Saadet Önder, Gönül Aydoğan ve Umran Timur, tarihî Ahmet Ratip Paşa konağının merdivenlerinde (altta).



Ahmet Ratip Paşa Konağı'ndan

Çamlıca Kız Lisesi'ne

Çamlıca Kız Lisesi'nin ev sahibi Ahmet Ratip Paşa Konağı bugün, öğrencilerin yatakhaneden seyrettiği muhteşem İstanbul manzarasını değil, kendisine yüksekten bakan apartmanları görüyor...

ENGİN NARİN

Sultan II. Abdülhamid döneminin son yılları... Hicaz Umumi Valisi Müşir Ahmet Ratip Paşa, yazlık köşk olarak kullanmak üzere, ünlü mimar Kemalettin Bey'e bir konak yaptırır. Fakat, 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilince, bazı asker ve sivil yöneticiler gibi, rütbesi kaldırılıp Hicaz Valiliği'nden ve öteki görevlerinden uzaklaştırılır; Malta'ya sürgüne gönderilir. Yargılama sonunda aklanırsa da, yurda bir daha dönmez; Fransa'ya yerleşir ve 1913 yılında Paris'te ölür.



1986'da, okul boşaltıldığı sırada binanın ana girişi, kristal trabzanlar ve çini banyo böyle görünüyordu (solda, en solda ve altta) .



Ahmet Ratip Paşa, adıyla anılan bu köşkte, bir gün dahi kalamaz...

MİMAR KEMALETTİN BEY'İN ESERİ

Ahmet Ratip Paşa konağı, neo-klasik üslubunda, ünlü Türk Mimar Kemalettin Bey'e (1870-1927) yaptırılmıştı. Tamamen simetrik tasarlanan binaya, üç cepheden mermer merdivenlerle giriliyor...



Büyük bir özenle, pahalı ve değerli malzemelerle inşa edilen ve yaklaşık bin 600 metrekare alan kaplayan yapı; bodrum, zemin ve 2 kattan oluşuyor. Yapının merdiven korkulukları, bakara kristalinden; giriş merdivenleri ve diğer kısımlarda kullanılan mermerler İtalya'dan, banyodaki renkli, kabartmalı motifli fayanslar Viyana'dan, menteşeler ve kapı kolları Macaristan'dan getirtilmiş.

Bütün kapı ve pencerelerin üzeri, 'kalemişi' olarak oyulmuş; Viyana'da yaptırılmış ve monte edilmiş. 43 odası, iki büyük salonu, 6 sofası, bir hamamı ve her katta banyo daireleri var...

Kaynaklarda yer alan bilgiler böyle. Ya anılarda kalanlar, unutulacak olanlar? Tavandaki kubbede bulunan kiraz vitraylar; küçücük bedenleri ile içine düşecek gibi hissettikleri eski alaturka tuvaletler; girilmesi kesinlikle yasak olan, ama hemen hemen bütün öğrencilerin 'tadını unutamadık' dedikleri, büyük ayva bahçesi; yatakhane penceresinden görünen muhteşem Boğaz silueti...

Bunlar ne yazık ki artık yok; ne kiraz vitraylar, ne ayva bahçesi, ne de Boğaz'ın muhteşem güzelliği...

ÇAMLICA İNÂS SULTANİSİ

II. Meşrutiyet, aynı zamanda kadınların eğitiminin



Ahmet Ratip Paşa Konağı'nın mimarı Mimar Kemalettin Bey (solda).

kabul gördüğü, bu konuda girişimlerin yapıldığı bir dönemdir. O günlerde Ahmet Ratip Paşa konağı, içindeki eşyalar ve bahçesiyle birlikte, Maarif Nazırı Şükrü Bey tarafından 'Nezaret-i Celile' adına satın alınarak kız koleji olur.

Lüks bir şekilde eğitime

Lisenin 'ünlü' öğretmenleri

Çamlıca Kız Lisesi'nin en önemli özelliklerinden biri, öğretmenleriydi. Her biri eğitimli, disiplinliydi; hatta bazıları, Türkiye'nin çeşitli alanlardaki önemli isimlerindendi.



Bu öğretmenlerden Fuat Öney *(solda)*, daha önce, Bağdat ve Suriye Vali Yardımcılığı görevlerinde bulunmuş; 1938-1939'da da, bir yıl süreyle, Çamlıca Kız Lisesi'nde tarih öğretmenliği yapmıştı. Okulda ayrıca Reşat Nuri Güntekin, edebiyat (1931); Zahide Özar, resim; Turgut Sunalp, milli güvenlik (1952-1953); Cemil Sena Ongun, felsefe (1946-1947); Hoca Ali Rıza, resim ve Ahmet Mahir İz, edebiyat (1960) derslerine girmişlerdi.



Uzun yıllar okulun spor salonu olarak kullanılan ek bina, bugün restorasyon inşaatının deposu olarak kullanılıyor.



1940'lı yıllarda okul müdürü Cevdet Bey ve idareciler (sağ üstte). **Konağın restorasyon bekleyen tuvaletlerinden biri** (sağda). **1962-63 öğretim yılında, Çamlıca Kız Lisesi müzik topluluğu** (sağ altta).

başlayan okula, Almanya'dan mürebbiyeler getirtilir. Fakat Osmanlı'nın çöken bütçesi, bu lüksü karşılayamayınca okul, Çamlıca İnâs Sultanisi'ne (Kız Lisesi) dönüştürülür. 1922'de kapanan okul, cumhuriyetle birlikte Çamlıca Kız Ortaokulu olarak yeniden açılır. 1934'te, iki yıl Erkek Öğretmen Okulu olarak kullanılır. 1939'a kadar da kapalı kalır. Ve nihayet 1939'da Çamlıca Kız Lisesi olarak açılır ve ismini bugüne kadar taşır...

1969'a gelindiğinde, ahşap binanın her an yangın geçirme ihtimali ve depreme karşı dayanıksızlığı düşünülerek, konak bahçesine, bugün de hizmet veren okul binası yapılır. Ahmet Ratip Paşa konağı, o günlerde henüz tarihi eser sayılmamaktadır. Eski öğrencilerden Umran Timur ve birkaç arkadaşının kişisel girişimi ve çabaları sonucunda, ancak 1970'te, Kültür Bakanlığı'nca tarihi eser olarak kabul görür. Fakat bu, okulun bakımsız kalmasını engelleyemez. 1980 yılına kadar, yemekhane ve yatakhane olarak kullanılan konak, sonunda tamamen boşaltılır ve uzun yıllar kendi kaderine terk edilir...



Tek başına doğayla mücadele gücü kalmayan konak, yağmura ve rüzgara teslim olur. Öyle ki, kubbedeki kiraz vitrayların kırılması ile içeri dolan yağmur suları, döşemeleri ve ahşap oymaları tahrip etmiştir. Neredeyse iç merdivenleri yoktur. Pencereler kırılmış, eski öğrencilerin anlata anlata bitiremedikleri kütüphanedeki kitaplar rüzgardan uçuşmaktadır. Çiniler büyük zarar görmüştür. Muhteşem büyük avize, 'meclise götürüyoruz' yalanıyla alınmıştır. Oysa daha sonra, yine mezunların yaptığı araştırmalarda,



Lisenin öğrencilerinden...



Prof. Dr. Belkıs Özdoğan (İ.Ü. Fizik Bölümü), İnci Çayırlı (devlet sanatçısı), Sema Tükel (gazeteci), Berke Yıldırım (ressam), Prof. Dr. Enise Erimez (İ.Ü. Elektrik-Elektronik Bölümü), Tomris Oğuzalp (tiyatro sanatçısı), İnci Bayburtluoğlu (arkeolog), Prof. Melek Delilbaşı (Tarih profesörü), Halide Eşber (yazar), Prof. Ayten Cangır (hematolog), Ajda Pekkan, Deniz Seki...



meclis kayıtlarında böyle bir avizenin girişi bulunamamıştır. Ne yazık ki şimdiye kadar, okulun tarihçesi ve geçirdiği değişiklikler hakkında tam bir döküm tutulmamış. Onun için araştırmacılar, bazı bilgileri ancak öğrencilerin hafızlarını kaynak kabul ederek edinebiliyorlar.

1988 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın çalışmaları ile, ilk etapta, konağın doğanın tahribatından korunması için çalışmaların başlatılmasına karar verilir. Üç yıl süren bir çalışmanın sonucunda, çatı ve dış cephenin onarımı tamamlanır. Fakat daha sonra, ödeneğin durdurulmasıyla, restorasyon çalışmaları da yarım kalır. Düzenli olarak gerçekleştirilmeyen bu çalışmalar, ne yazık ki bugüne kadar sağlıklı bir sonuca ulaştırılamamış.

UNESCO Avusturya Milli Komisyonu, 12-16 Kasım 1990 tarihinde Viyana'da yayınladığı deklyarasyonda, 'Ahmet Ratip Paşa Konağı'nın artnouveau üslübunda yapılmış seçkin bir örnek olduğunu belirterek, koruma ve gözetim altına alınması gereğini' bildirmiş.

Yıl 2004... Milli Eğitim Bakanlığı'nın ödeneği ile yapının tadilat hâlâ devam ediyor. Eski haline ulaşmak çok zor tabii. Çürüyen ahşap oymaları yeniden yapmak imkansız. Çiniler, hiçbir zaman eskisi gibi olmayacak; hatta belki de hiç olamayacak.

Yiten bir şey daha var ki, onu düzeltmek kimsenin elinde değil... Ahmet Ratip Paşa konağı, eski öğrencilerinin yatakhaneden seyrettiği muhteşem İstanbul manzarasını değil, sadece kendisine yüksekten bakan apartmanları görüyor...

Fehamet Hanım'ın zarafet öğütleri

Biyoloji öğretmeni Fehamet Çandarlıoğlu... Çamlıcalı olup onu tanımayan, sevmeyen öğrenci yok sanki. Herkesin anılarında yer alıyor, onun zarafet öğütleri: 'Otobüste giderken, sol elinizle tutunun, daha zarif görünürsünüz' ya da 'karanlıkta bile esnerken ağzınızı kapatın, sakız çiğnemeyin'... Bir de, 'Bu gece benim için sırt üstü yatın, alıştırın kendinizi' diye öğütlermiş Fehamet Hanım. İleriki yıllarda, herhangi bir ameliyat sonrasında sırt üstü yatmak zorunda kalan her öğrencisi, onu en az bir kere anmış!..



ÇAMLICA KIZ LİSELİLER DERNEĞİ

İstanbul'da bulunan bu kız okulunun derneği, ilk olarak Ankara'da kurulmuş. Küçük hanımlar büyümüş, bazıları Ankara'ya yerleşmiş, bazıları da Ankara'da bulunan ailelerinin yanına dönmüşler. Ama dostluklarını hiç unutmamış, birbirleriyle bağlarını koparmamışlar. Görüşmelerini bir dernek çatısı altında birleştirip, okullarına ve yeni öğrencilere faydalı olmaya karar



Çamlıca Kız Lisesi'nde şiir matineleri

Şiir matineleri, Çamlıca Kız Lisesi öğrencilerinin anılarında çok önemli bir yer tutuyor. Yahya Kemal Bayatlı *(üstte; lisenin bahçesinde, öğrenci ve öğretmenlerle),* Behçet Kemal Çağlar ve daha bir çok şair, bu matinelere konuk olmuş. Öğrenciler, büyük bir coşku ve heyecanla beklemişler konukları. Bu ünlü şairlerin önünde şiir okuyanlar, korkularını bugün bile hatırlıyorlar...

1931-32 öğretim yılında, Çamlıca Kız Lisesi kütüphane salonunda çalışan öğrenciler (solda, en üstte).

Çamlıca Kız Lisesi'nin

Ahmet Ratip Paşa Konağı, 'Hababam Sınıfı'nın çekimlerine ev sahipliği yapsa da, öğrencilerin her biri birer hanımefendi olarak yetiştirilmiş... Fotoğraflara baktıkça, "O şimdi doktor, avukat, profesör, sanatçı..." sözleri peş peşe geliyor... Sonbaharın son günlerinden faydalanarak, ulaşılabilen bazı eski öğrencilerle okulun bahçesinde buluşma kararı aldık. Grup, birer birer toplanmaya başladı. Burada, isimlerinden önce mezun oldukları yıl geliyordu. Bazıları birbirlerini hiç tanımıyordu; ama o kadar çok ortak noktaları vardı ki, sohbetlerini kıskanmamak elde değil...



vermişler. İşte bu düşünceyle, 1973'te, Çamlıca Kız Liseliler Derneği kurulmuş. Öğrenciler için bazı etkinliklerin yanı sıra, Ahmet Ratip Paşa konağının restorasyon çalışmalarının başlatılması için girişimlerde bulunulmuş. Daha sonra İstanbul'da da şubesi açılan dernek, faaliyetlerini bugün de sürdürülüyor.

Üniversiteyi kazanan ve ihtiyacı olan mezunlarına burs sağlanıyor. Bugün derneğin, İstanbul Şubesi Başkanlığı görevini Billur Yılmaz ve Sedef Çakmak sürdürüyor. Mezun olma şartı aramadan, yolu Çamlıca Kız Lisesi'nden geçen tüm eski öğrencileri derneğe bekliyorlar.

Çamlıca Kız Liseliler Derneği
İstanbul Şubesi
(216) 345 3908
Ankara Şubesi (312) 229 6232



Çamlıca Kız Liseliler Derneği İstanbul Şubesi Başkanları Billur Yılmaz ve Sedef Çakmak (üstte). Çamlıca Kız Lisesi'nin ayva bahçesi üzerine inşa edilen yeni binası ve öğrencileri (altta).



Umran Timur (Peker): "Formam dikilene kadar, 'boyalı kuş' gibi hissediyordum kendimi..."

"1961 yılı mezunuyum... Parasız yatılı öğrenci olarak burayı kazandım... O günlerde Çamlıca Kız Lisesi, voleybolda çok başarılı idi; şampiyonluk fotoğrafları gazetede yayınlanmıştı. Annem dedi ki, eğer bu liseyi kazanırsan, gidebilirsin... Ben, okula lisede başladım. Ortaokuldan beri birlikte olan arkadaşların arasında biraz bocaladım. Formam dikilene kadar, 'boyalı kuş' gibi hissediyordum kendimi. Ama sonra çok güzel arkadaşlıklar edindim. Özellikle Berke Yıldırım; şimdi ressamdır kendisi, İTÜ'de öğretim görevlisidir. Babası, Dumlupınar'da şehit olmuştu, hayata karşı benden daha donanımlıydı; sahip çıktı bana. Daha sonra, güzel arka-



hanımefendileri...

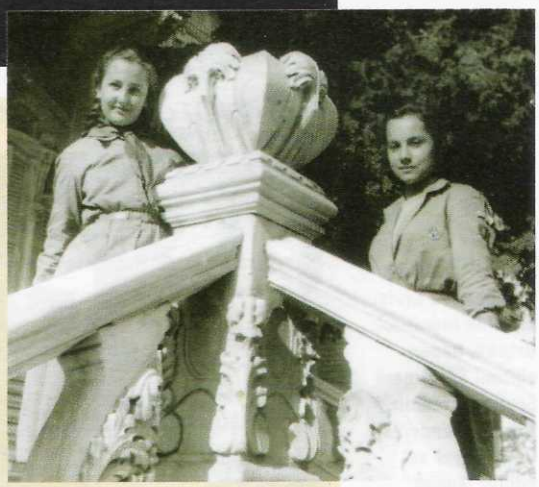
Nesrin Çokcan (Atlı): "Aldığımız eğitimin mükemmelliğini yaptığım her işte fark ettim..."



"1956-1957 döneminde Orta1'e başladım ve altı sene yatılı okudum. Yatılı okumanın pek çok mahrumiyeti, özlemi de var tabii ki. Ailenizin hasretini çekiyorsunuz. Bazen hüzünlenirdim o günlerde. Ama mezun olduktan sonra gördüm ki, çok mükemmel bir eğitim almışız. Yaptığım her işte bunun farkını gördüm. Tabii bir de arkadaşlıklar var, hâlâ süren...

Sıkı disiplin de vardı. Okulu vaktinde bitirmek başarı sayılırdı; zordu çünkü. En alt kat yemekhaneydi. Mutlaka, kolalı beyaz masa örtüsü üzerinde porselen tabaklar ve çay fincanları kullanılırdı. Eski Çamlıcalılar çok iyi yemek servisi yapar. Çünkü her gün, en iyi şekilde bunu yaparak edinmişlerdir bu kültürü. Masamız 12 kişilikti. Her masada, üst sınıftan bir abla olurdu. Büyük servis tabaklarında gelen yemekleri, o abla servis yapardı. Diğer masaları değil ama, oturduğumuz masadaki arkadaşları beklerdik. Birlikte yer, birlikte kalkardık. Görevli öğretmen masalar arasında dolaşır, hatalarımızı daha sonra uygun bir dille anlatırdı.

Ayrıca çarşamba günleri öğleye kadar ders görürdük; öğleden sonra ise çay verilirdi. Sınıf öğretmeni eşliğinde alışverişe gidilir, kurabiye, kanepeler yapılırdı. Bir çay ikramında ne gerekirse hazırlanır, misafir olan sınıf ağırlanırdı. Güzel giyinirdik, özenirdik..."



25 Ekim 1957: Orta 1'den izcilik hatırası, Nesrin Çokcan ve Necla Yılmazer (altta).



Umran Timur (en önde), 'Orman Münazarası'nda.

daşlıklar kuruldu tabii; hatta arkadaşlarımın oyuyla talebe başkanı bile oldum!.. Münazara kollarımız vardı. İnci Kadıoğlu, İlksen Çizmecioğlu ve ben; hiç değişmeyen bir ekiptik. Aramıza bir kişi değişmeli olarak katılırdı. İstanbul'da okullar arasında, münazaralar olurdu. Şimdiki spor müsabakaları kadar heyecan vericiydi, popülerdi. Mesela, Orman Bakanlığı'nın ve Türk Hava Kurumu'nun münazaralarına katılmıştık. Çok önemliydi; münazara dönüşlerimiz, okulda büyük coşkuyla kutlanırdı... Sonra, konserler olurdu okulumuzda. Özdemir Erdoğan, kendi anılarında bahsediyor; 'Çamlıca Kız Lisesi benim ilk meşhur olduğum yerdi' diye. O gelecek diye çıldırırdık... Ama her şeyden önce, biz bir köşkte okumanın ve yaşamanın ayrıcalığını, kültürünü edinmiştik. Ruhen şekillenmemizde bu binanın çok önemi var. Onun için burayı sahiplenmiştik..."

18 Nisan 1961: Çamlıca Kız Lisesi'nde 'çay saati'; [soldan] Fizik öğretmeni Davut Güney, Türkçe öğretmeni Leman Gün, İnci Kadıoğlu, Nesrin Çokcan ve Necla Yılmazer (altta).



Dr. Ayten Berkalp: "Fenerbahçe'nin 'Altın Kızlar'ı deniyordu bizlere..."



27 Haziran 1954, Çamlıca Kız Lisesi diploma merasimi: Ortada, beden eğitimi öğretmeni Şeyime Özdemir, Ethem Menderes, Celâl Bayar ve müdür Nuriye Hekimoğlu görülüyor (sağda).

1949-1954 yılları arasında okulun öğrencilerinden biri olan Dr. Ayten Berkalp, Kıbrıs'ta ortaokulu bitirdikten sonra Çamlıca Kız Lisesi'nde lise eğitimi almak için Türkiye'ye gelir. Fakat derslerin eşitliği kabul edilmediği için, sınavla, Orta 3'ten başlaması kabul edilir...

"1949'da, okula girdiğim yıl, sınıf maçları vardı. Ben de seyirci olarak gittim. Kıbrıs'ta da voleybol oynardım. O gün bir arkadaş eksik gelmiş. Maçı kazandık; öylece katıldım aralarına. Ardından kaptanlık ve şampiyonluklar... Lisede okurken, 3 yıl olan lise eğitimi 4 yıla çıkarıldı. Bir yıl da oradan kaybettim. Ama 5 yıl spor yapmış oldum ve bu bana Fenerbahçe'nin yolunu açtı....

Öğretmenimiz, işine çok ciddi sarılan bir hanımdı. Bizimle arkadaştı; ama disiplini de çok iyiydi, Şeyime Özdemir'in... Okul müdiresi Nuriye Hekimoğlu da spora düşkündü; desteklerdi bizi, maçlara giderken yeri gelir, yol parası verirdi... Takım ruhu, birlik ve beraberlik çok önemli. Ben, Ayla Keskin ve Deniz Aydıncı; aynı sınıftaydık, sporda da beraberdik...

1954 yazında Fenerbahçe'nin bir basketbol maçına gitmiştik. Arkadaşım İnci Bayburtluoğlu ile birlikte, yöneticilere yaklaştık ve dedik ki, biz Fenerbahçe'nin kız takımını kurmak istiyoruz, sizden formanız ve renkleriniz dışında hiçbir şey istemiyoruz, lütfen bizi kabul edin... Voleybol, basketbol, atletizm, 58'den sonra da kürek takımlarını kurduk. Fenerbahçe'nin Altın Kızları ya da Fenerbahçe'nin Fırtına Kızları deniyordu bizlere...

Mezuniyetimden sonra bir yıl daha, etüt hocası olarak Çamlıca Kız Lisesi'nde kaldım. Hem yatılı öğrencilerle ilgilendim, hem de okul takımını çalıştırdım. Aynı zamanda hem üniversitede okuyor, hem de Fenerbahçe'de oynuyordum..."

21 Eylül 1953 tarihli fotoğrafta, Erenköy Kız Lisesi-Çamlıca Kız Lisesi maçı (altta)**: Ayten Berkalp, ayaktakiler arasında, en solda; Deniz Gürfırat, oturanlar arasında ortada ve sağ yanında Ayla Keskin.**



Gönül Aydoğan (İçten): "Adeta çocukluğumuzu yeniden yaşıyoruz."



Ahmet Emin Yalman'ın 6 Nisan 1948 tarihli Vatan gazetesinde çıkan yazısı, Gönül Aydoğan'ın oyununu övüyordu (sağda).

"1948 yılı mezunuyum... Ben son sınıftayken, edebiyat öğretmenimiz Mahmure Arşıra rehberliğinde bir tiyatro oyunu sahneledik. Moliere'in Cimri'si... Başrolde de bendeniz. Erkek rollerinde de yine kızlar tabii. Okulda, halkevinde, bir de en önemlisi Süreyya Sineması'nda sahneledik. Çok olumlu eleştiriler aldık. Hatta Ahmet Emin Yalman'ın eşi Rezzan Hanım da bizim okuldan mezunmuş. Toplantıya gelip, oyunumuzu izleyenler arasında o

Saadet Önder: "Çamlıca Kız Lisesi'nde verilen eğitim fevkalade idi..."



1932-1933 yıllarında, okulun gündüzlü öğrencilerin biriymiş Saadet Önder. Ancak iki yıl okuyabilmiş. Çünkü, Çamlıca Kız Lisesi o yıl, Erkek Öğretmen Okulu'na dönüştürülmüş; kız öğrenciler de çevre okullara dağılmış. 1938'de, yolu tekrar bu okuldan geçmiş. Çamlıca Kız Lisesi'nin muhasebe bölümünde işe başlayan Saadet Hanım, neredeyse okulun demirbaşı olacak kadar, 43 yıl çalışmış ve buradan emekli olmuş...

"Burada, yeni binanın yerinde, ayva bahçesi vardı. Girmek yasaktı; okulun ayva reçelleri ve kompostosu o bahçeden yapılırdı çünkü. Ama biz girerdik!.. Benim zamanımda, müdür Cevdet I. Barlas'dı. Türkiye'nin ilk milletvekillerinden biriydi. Okulumuzda eğitim fevkalade idi. Müdür Bey, öğretmenleri seçerek alırdı. Okulda müdürlük yaptığı yıllarda, milletvekilliği görevine devam eden arkadaşları zaman zaman okula ziyaretine gelirlerdi. Birgün ben de bir şey için Müdür Bey'in odasındaydım. Arabacı Faik Bey'i çağırdı. "Şimdi iskeleye gideceksin, oradan bir konuk alacaksın; ama gelirken en kötü yollardan, özellikle çukurlara girerek getireceksin" dedi. Faik Efendi, "Aman beyim" diye itiraz etmeye kalksa da, Müdür Bey isteğini tekrarladı. Faik Efendi de denileni yaptı tabii. Misafiri, Bayındırlık Bakanı idi. Daha kapıdan girerken, şikayet etmeye, "Bu ne hal?" demeye kalktı. Müdür Bey sözünü kesti; "Siz bir kere geldiniz, biz her gün bu yoldan gidip geliyoruz" dedi. Ertesi yıl, yolumuz yapılmıştı..."

Saadet Hanım, bir arkadaşıyla, okulun bahçesinde (altta; sağdaki).



Yıl 1947: Müdür Cevdet I. Barlas ve idareciler (altta; Saadet Hanım, sol baştan ikinci sırada).



Mektepler âleminden bir röportaj

Eski mektebimde bir gün

Yazan: Rezzan A.E. YALMAN

Evvelki gün Çamlıca Kız Lisesinde bir toplantı ve bir tiyatro verilmiştir. Bu toplantıdan maksat 1915 de açılmış olan mektebin menşeilerini bir arayışa getirmek ve tanıştırmaktı.

Mektup, ilk defa; Çamlıca hanı Sultanisi ismi altında açılmıştı. Bundan sonra Çamlıca orta mektebi ve nihayet de Çamlıca Kız Lisesi olmuştur.

Mezunlar bir emniyet kurmaklar, hep bir arada bulışmak ve mektebin menfaatine olmak üzere toplantılar ve faaliyet göstermek üzere teşebbüse geçeceklerdir.

Evvelki gün mektebe vekâletçi Bay Cevdet İzzet'in hanımları olduğu bir davette Çamlıca Sultanisi mezunu sıfatile ben de bulundum. Mektep kapısından girerken zaman mefhumu tamamile silinmiş oldu altında. Kapıdan girdiğimiz koridorlarda talebelerin ve hatta bütün eski mektebli gibi, elbise değiştirdiğimiz [illegible] Yine ayni salondan geçmek yasaklanmış ve bu sınıfın çocukları da ayrı bahadırlığı göstererek sınıf tavizlerimiz.

Mektup idaresi güzel bir münasebet tertip etmiş. Çocuklar şarkılar okudular. Mandolin birliği güzel bir konser verdi. Üç talebe ayrı ayrı şiirler okudular. İngilizce düşürdüler. Güzel tertip edilmiş Türk ve Garp dansları edildi. Köylü kızlarının renkli elbiseleri ve oynadıkları oyunlar eskiden mühimmeldi. Son olarak Molière'in «Cimri» piyesinden bir kaç sahne oynadılar. Sahne iskeçik, komman bir gülmek peyda edecek meydan. Cimri Harpagon rolünü yapan genç kız dikkate şayan yüz hareketleri ile rolünde mükemmel bir başarı gösterdi.

Müsamereden sonra davetliler mektep yemekhanesinde çay siyafet. Yemekhanesi [illegible]

da varmış; okulu, oyunu ve beni öven bir yazı da yazmıştı. Tabii çok mutlu olmuştum. Sonra öğretmenlerim tiyatroya olan yeteneğimi aileme de söylediler; ama ailem 'asla olmaz' diye reddetti... Aradan bunca yıl geçti, ama dostluklarımız, sohbetlerimiz hâlâ devam ediyor. Birlikte adeta çocukluğumuzu yaşıyoruz..."

Meşhur 'yokuş'un renkleri yeniden hayat buluyor

'Kitaphaneden Yayınevine Babıali'

İstanbul aşığı, kitapçı koleksiyoner Emin Nedret İşli, bir zamanlar 'Türk basınının kalbi' olarak nitelendirilen Babıali'ye, 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' adlı sergiler dizisiyle, yeniden hayat veriyor.

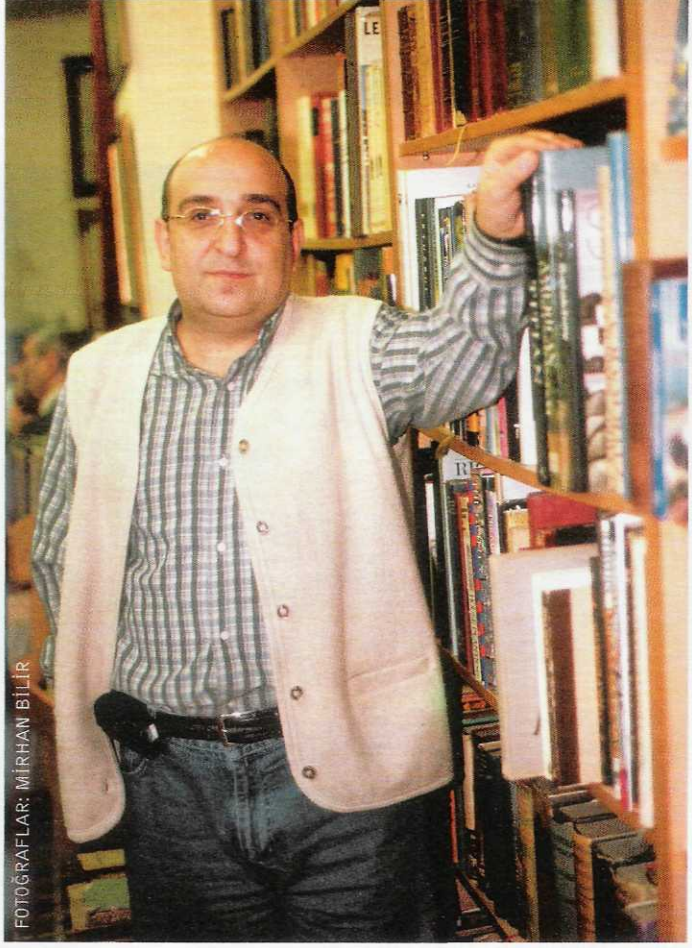


BESTE ÖNKOL

'Babıali' yani 'Ulukapı', Osmanlı hükümetini belirten siyasî anlamlı bir kelime aslında; ama bir 'Babıali' daha var ki, o da basının can damarı... Babıali deyince, yalnızca basımevleri, kitapçılar, gazete tesisleri gelmez akla; orada çalışan herkes ile, Babıali bir hayattır. Artık eski Babıali yalnızca anılarda kaldı, ardında gizler içinde birçok belge bırakarak...

İstanbul aşığı, kitapçı koleksiyoner Emin Nedret İşli, bu karanlık sırları bir parça olsun aydınlığa çıkarabilmek için, özel arşivinde yer alan malzemeleri, 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' adı altında, bir sergiler dizisiyle gün ışığına çıkarttı. Biz de, son olarak, 23. Tüyap Kitap Fuarı'nda, Bilgi Üniversitesi'nin sağladığı stantta malzemelerini sergileyen İşli ile, sahibi olduğu Turkuaz Sahaf'ta, Babıali kitapçılığını konuştuk...

Emin Nedret İşli, uzun süredir, İstanbul hakkında farklı türde bilgi ve belge toplayan bir araştırmacı-koleksiyoner. Arşivindeki malzemelerin bir kısmından oluşan ve son olarak Tüyap Kitap Fuarı'nda yer alan 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' adlı sergisinin çıkış noktasına ilişkin, şunları söylüyor bize:



FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR

Emin Nedret İşli (solda), özel arşivinde yer alan malzemeleri, 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' adı altında, 23. Tüyap Kitap Fuarı'nda sergiledi (altta ve sol altta).



FOTOĞRAF: KAPLAN TANEROĞLU

"Meslek sahaflık olunca, Babıali'de kitapçılarla haşır neşir oluyorsunuz. Buna merak da eklenince Osmanlı'ya, Cumhuriyet'e, Atatürk dönemine ve Babıali'ye ait antetli kağıt, katalog, bildiri, duvar ve el ilanı, ne varsa topladım, hızla arşivledim. Tabii bu bir sahaf için oldukça maliyetli. 'Sahafın koleksiyoneri olursa batar' derler; ama yaptım yine de..."

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden Fahri Aral'ın, kendisine, Mayıs 2004'te, üniversitede yapılan 'Yayıncılık Kurultayı'nda bir sergi açarak bu malzemeleri tanıtma önerisinde bulunduğunu belirten İşli, bu süreci şöyle aktırıyor:

"Bu sergi, iki gün Bilgi Üniversitesi'nde kaldı. Ayrıca, yine sergi çerçevesinde, teşhir edilen objeleri içeren bir katalog da hazırlandı. Bu da, sergiyle aynı ismi taşıyor... Daha sonra, çok daha fazla insanın



FOTOĞRAF: KAPLAN TANEROĞLU

1920'lerde, Babıali'deki Ankara Caddesi'nde çıkan bir yangındaki söndürme çalışmaları (sol sayfada).



1910'lu yıllarda Ankara Caddesi (üstte). **Emin Nedret İşli tarafından, Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın katkılarıyla hazırlanan *katalog*** (sağda). **1910 tarihli 'Kanaat Kitaphanesi' kataloğu** (altta). **1916 tarihli 'Tefeyyüz Kitaphanesi Esami-i Kütübü'** (sağda).

gezip görebileceği bir yer olsun, dedik ve Kadıköy Alkım Kitabevi'ni seçtik. Kitabevinin üst katında bizim için ayrılan salonda, 15 gün süreyle malzemeleri teşhir ettik. Sonra da 23. Tüyap Kitap Fuarı'nda, yine Bilgi Üniversitesi'nin sağlamış olduğu stantta yer aldık. Tabii buradaki alanda, malzemeler daha da büyüdü ve çeşitlendi."

'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' sergisinde teşhir edilen objeler arasında kitap katologları, antetli kağıtlar, kartvizitler de yer alıyor. 'Her birinin anlattığı bir hikaye olduğunu düşünürsek, bu objeler, Babıali'ye dair bize ne gibi ip uçları veriyor-?' diye soruyoruz İşli'ye. Bu objelerin önemini, şöyle açıklıyor bize:

"Kitap katalogları, Türkiye'de yayımlanan kitapların neler olduğunu, hangi yayınevininin kaç kitap bastığını gösteriyor. Bazı kataloglarda, yayınevi kuruluşları ya da yazarları hakkında çok önemli biyografik bilgiler; bazılarında ise yayınevlerinin hangi türde faaliyet göstermek istediklerini beyan eden ön sözler var... Kartvizitler, benim kartvizit koleksiyonumun basınla ilgili kısmını oluşturuyor. Antetli kağıtlar, grafik zevkimizi ve tarihimizi açığa çıkaran bir şölen aslında... Sergide ayrıca çinkograflara, maatbaacılara, grafikerlere ve isimsiz kahramanlara ait bilgiler de var. Bunların bazıları belki de ilk kez gün ışığına çıkıyor..."







Max Fruchtermann kartpostallarından birinde, 1900'lerde Babıali Caddesi ve sağında Nallı Mescid (sağda).

Bu ilginç serginin Tüyap'tan sonraki adresinin büyük ihtimalle Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) olacağını söyleyen İşli, "Bilgi Üniversitesi Yayınları'nın projesiyle, sergimizi, daha sonra da farklı yerlere götürmeyi düşünüyoruz" diyor...

'TÜRK BASININ KALBİ'

Babıali'den arta kalanları, hazırladığı sergiyle, bir 'resmi geçit' halinde meraklılarına sunan Emin Nedret İşli ile, 1900'lü yıllardan başlayarak, 1980'li yılların sonuna kadar, 'Türk basınının kalbi' sayılan Babıali üzerine konuşuyoruz...

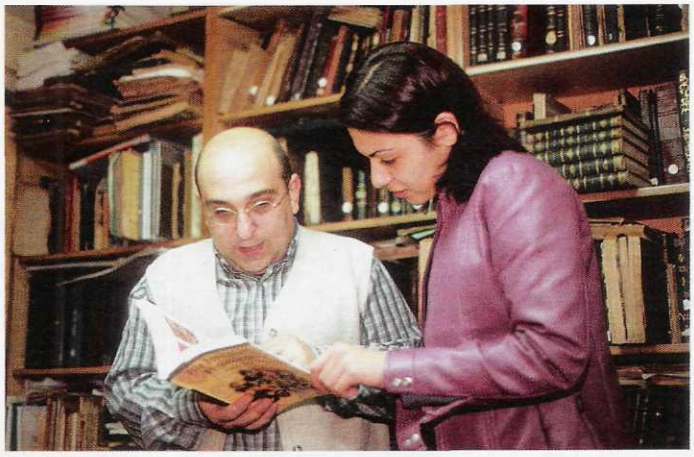
19. Yüzyıl sonunda, Beyazıt'taki Hakkâklar Çarşısı'nda, Sahaflar Çarşısı'nda dükkân açanlardan bazılarının, belli bir süre sonra bu yerleri kapatıp Babıali'yi mesken edindikleri biliniyor. Bir anlamda, Beyazıt'takiler eskinin, Babıali'dekiler yeniliğin temsilcisi oluyor... 'İki tarafı birbirinden böylesine ayıran özellikler nelerdi?' diye sonuyoruz İşli'ye. Babıali'nin, za-



manla 'alafranga' kitapçılığın simgesi haline geldiğini belirten İşli, şunları anlatıyor:

"Öncelikle, 19. ve 20. Yüzyıl'da sahaflık, bir önceki yüzyıla göre çok farklı. O zamanlar sahaf, her şey demek; çünkü, kitapların elle çoğaltıldığı tek yer sahaf. Ne dergi idaresi var, ne yayınevi... 1880'li yıllara gelindiğinde ise Sahaflar Çarşısı'nda bir takım yeni kitaplar, gazeteler satan insanlar ortaya çıkıyor. Bunlar, zaman zaman yayın da yapmaya başlıyor. Ve bu faaliyet, daha sonra kitapçı, yayınevi faaliyeti haline gelmeye başlıyor...

Sahaf, 'alaturka kitapçı' tabii. Çünkü sahaflar, kitapları yatık olarak koyarlar; teşhir etmek, vitrin yapmak gibi sorunları yoktur. Kitaplar, sahafa bilerek gelenlere çıkartılır ya da müdavimlere, yeni gelenler gösterilir. Daha dar bir alanda, daha dar bir kitleye hitap eden bir grup sahafın, öyle çok fazla okul dönemi insanlarıyla ya da edebiyatın, siyasetin sosyolojisini kitap okuyarak takip eden insanlarla ilişkisi yok. Onlar daha çok, özel zevklere hitap ediyor... 'Alafranga' yani modern kitapçılıktaysa vitrinlerde, roman, şiir, süreli yayın gibi sınıflandırmalar söz konusu oluyor. Bunun simgesi de Babıali..."



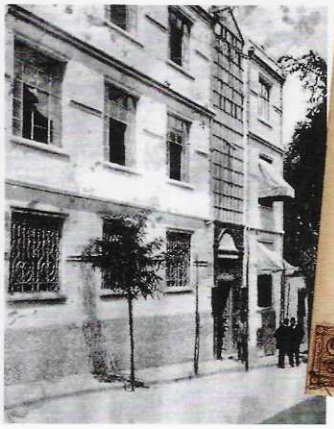
Emin Nedret İşli arkadaşımız Beste Önkol ile (solda). 1888 tarihli 'Kastbar Matbaası' kataloğu (sol altta).



1880'lere doğru, Babıali'ye doğru Beyazıt'tan ya da direkt Anadolu'dan gelen bir takım Ermeni ailelerin kitap piyasasını oluşturmaya başladıklarını belirten İşli; bunların, 'sahafiye' kitap alıp satmak yerine, daha çok yayın yaparak kitap sattıklarını söylüyor: "Bu aileler, eski kitapları da değerlendiriyorlardı tabi; ama daha çok yayıncılık faaliyetiyle başlayan bir kitapçılıkları var. 1900'lere doğru, bizim bildiğimiz 'Babıali Kitapçılı'ğını oluşturuyorlar. Bunun bir nedeni de gazete ve matbaaların, Babıali bölgesinde bulunması sanırım. Ancak, bu konuda kesin bilgiler söylememiz doğru değil. Babıali ile ilgili pek çok yayın var; ama araştırmalar henüz tamamlanmış durumda değil. Bilgilerimiz, öngörüler ve tahminlerden ibaret..."

Eski Babıali, Yeni Ankara Caddesi'nin Kayserili Ermeni kitapçılarından, Gayret Kitapevi sahibi Garabet Balamudoğlu (altta, en solda). 'Servet-i Fünun'u yayınlayan Ahmet İhsan'ın kendi adını taşıyan 'Ahmet İhsan Matbaası' (altta ortada).







22 Eylül 1927 tarihini taşıyan 'Resimli Ay Matbaası Türk Limited Şirketi' antetli kağıdı (solda).



Emin Nedret İşli'nin arşivinden, ilk kez yayımlanan bir fotoğraf: Sait Halim Paşa'nın cenazesi Babıali Caddesi'nden geçiriliyor (sağda). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları kataloğu (sağ altta). İnkılap Kitabevi, 1948 Kitap Kataloğu (en sağda). Remzi Kitapevi Yayınları'nın 1983 tarihli kataloğu (sağ sayfada).

YAZAR-KİTABEVİ İLİŞKİLERİ

'Babıali'den ve oluşumundan söz ederken, o meşhur yokuşta hayat bulan insan ilişkilerine de değiniyoruz. Yayınevleri ve yazarlar arasındaki ilişkiler, bu noktada en çok merak edilen konulardan biri gibi... "Zaman zaman, yazarlarla yayınevleri arasında kavgalar, çekişmeler olduğunu; özellikle telifler konusunda büyük sıkıntılar yaşandığını biliyoruz" diyor İşli:

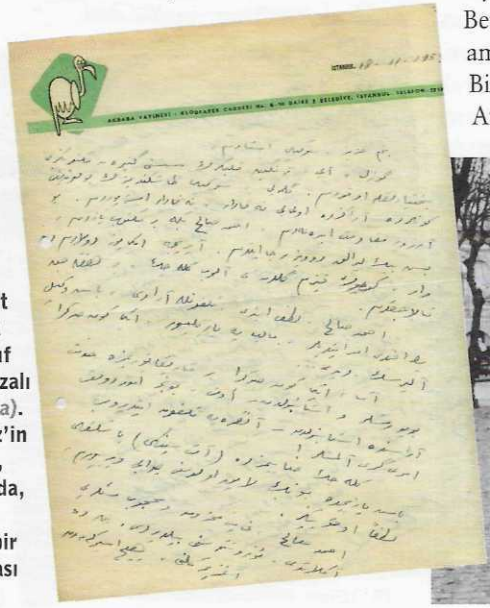


"Mesela, Hilmi Kitabevi'nin sahibi İbrahim Hilmi Çırağan'ın, Hüseyin Rahmi'ye yazdığı ağır bir mektup var. Özetle, 'Ben size en zor zamanınızda para göndermedim mi? Hasta olduğunuzda bakmadım mı? Şimdi niye kitabın basımı geciktiği için telif gönderilmedi diye, bize sitem ediyorsunuz?' diyor. Bu, Haluk Oral Bey'in arşivinde mevcut; ama henüz yayınlamadı... Bir de Neyzen Tevfik'in Avni İnsel'e yazılmış bir mektubu var. 'Avni Bey, beni delirtme, ben hastayım gelemiyorum, verdiğiniz parayı almaktan utanıyorum. İnsanca para gönder, yoksa bu işten vazgeçerim' deniyor mektupta... Herhalde Avni İnsel'le bir anlaşma yaptılar ve Neyzen Tevfik kendine verilen paranın azlığından dolayı sitemkâr bir mektup yazıyor..."



Babıali'deki bu ilişkiler, 'önemli yazarların' kadrolara dahil edilmesiyle, zamanla bazı yayınevlerinin diğerleri arasında sivrilmesine ya da itibar yitirmesine de neden olmuş anlaşılan... Bu çerçevede, 'Babıali'nin önemli yazarlara sahip kitabevlerinden bahsedecek olursanız, ilk akla gelenler hangileriydi? Kitapevleri, yazarlarını seçerken nelere dikkat ederlerdi?' diye soruyoruz İşli'ye. "O dönemde de belli yazarları tekelinde tutan kitabevleri vardı; ama onlar astronomik transfer ücretleri almazlardı, boy boy resimleri de çıkmazdı tabii" diyor ve şöyle devam ediyor İşli:

"Hüseyin Rahmi'nin eserleri, Hilmi Kitabevi tarafından yayınlanırdı örneğin; Hüseyin Rahmi, onun tekelindeydi...





1959 tarihli, Akbaba Yayınevi'ne ait antetli kağıda yazılmış, Yusuf Ziya Ortaç imzalı mektup (sağda). Selahattin Giz'in objektifinden, 1930'lu yıllarda, Ankara Caddesi'nde bir ölçüm çalışması (en sağda).

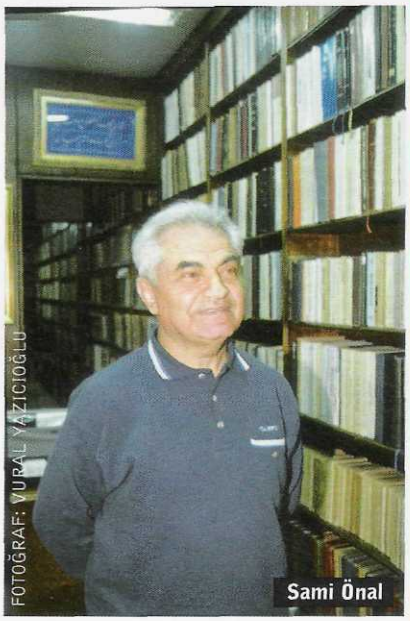
Bu noktada, Remzi Kitabevi'nden de söz etmek gerek. Remzi'nin ilk yayımladığı kitaplardan biri, Nâzım Hikmet'in 'Sesini Kaybeden Şehir' adlı eseridir. Kitabevi, bununla çok büyük bir 'fors' yapıyor. İkbal Kitaphanesi var bir de; Ahmet Rasim'in 'Resimli Osmanlı Tarihi'ni basıyorlar. Birinci cilt yayımlanıyor. İkincisi yayımlanırken birincisi tükeniyor; bunun üzerine üçüncü cildi yayımlamayıp yeniden birinci cildi basıyorlar. Bu durum büyük bir yankı uyandırıyor tabii Babıali'de..."



Babıali'de birbirleriyle bağlantılı bir aile sisteminin varlığından söz eden Emin Nedret İşli, "Bence, Babıali tarihinde incelenmesi gereken bir konudur bu aileler" diyor. Babıali'nin renkli bir sosyal yapıya sahip olduğunu da belirten İşli, bu konuda şunları anlatıyor:

"Türk-Müslüman unsurların Babıali'ye girişi, çok sonraki yıllarda gerçekleşiyor. Babıali'deki kitapçılık, yayınevi piyasasını, yani 'kitaphane- ▶

Sahaf Sami Önal, E. Nedret İşli'yi anlatıyor:

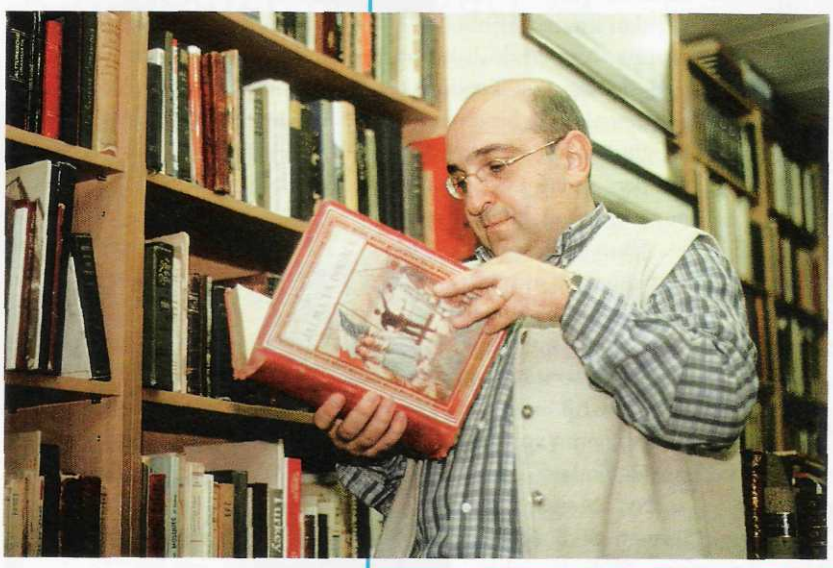

FOTOĞRAF: YURAL YAZICIOĞLU
Sami Önal

"Nedret'i, Enderun Kitabevi'ndeki çıraklık yıllarından bu yana tanırım. O sıralar, hem Edebiyat Fakültesi'nin çalışkan bir öğrencisi, hem de dostumuz İsmail Özdoğan'ın Beyazıt ve Babıâli'yi bilen, kitapçılarla kitapseverleri yakından tanıyan bir yardımcısıydı. Şu anda elimizde tuttuğumuz 'Kitaphaneden Yayınevine Babıali' adlı çalışmasının hazırlıklarını, sanki daha o yıllarda yapıyor gibiydi. Osmanlıca'ya büyük bir gayretle çalışıyor, eski İstanbul yayınevleri ve kitapçıları üzerine belgeler topluyor, kataloglar ve fotoğraflar biriktiriyordu...

Yıllar sonra bu güzelim kitapcıkla karşılaşmamız, Nedret'i eskiden tanıyan bizler için bir sürpriz olmadı. Ama, diliyor ve bekliyoruz ki, elinde daha çok sayıda belge olan, bu konuyu derinliğine bilen bir araştırmacı olarak Emin Nedret İşli, bu kitapçıkla yetinmesin; bu çalışmasını daha geniş oylumlu bir 'Türk Kitapçılık Tarihi ve İstanbul Kitapçıları'na dönüştürsün. Böyle bir çalışmayı gördükten sonra, benim gibi çok kişinin gözü arkada kalmayacak.

Nedret'in kitapçığında, Türk kültür tarihine damgasını vuran 24 kitabevinden söz edilmiş; tarihsel sıralamaya uyularak çok sayıda da basımevinin adları verilmiş. Adları geçen kitabevlerinin bazılarıyla geçmişte benim de yakın ilişkilerim oldu. (...) 'Kitaphaneden Yayınevine Babıâli'yi okuyunca, kendinizi anıların derinliklerinde buluyor, çok duygulanıyorsunuz. Zamanında elinizden geçmiş, önemsemediğiniz için kaldırıp attığınız bir kâğıt parçasının bu kitapta önemli bir belge olarak karşınıza çıktığına tanık oluyorsunuz. Kitapta yer alan çok sayıdaki katalog, afiş, kitap kapağı, fatura ve kartvizit örnekleri, Nedret'in bu konuya çok farklı yaklaştığını, onun aynı zamanda iyi bir belge kurtarıcısı olduğunu kanıtlıyor...

Bir yanda kurtarılan belge yığınları, öbür yanda çalışkan iki insan: Emin Nedret İşli ve Fahri Aral. Birinden bu yığınları 'Türk Kitapçılık Tarihi ve İstanbul Kitapçıları' adıyla kitaplaştırmasını, öbüründen de bu kitabı İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları arasında yayımlamasını bekliyoruz. Böyle bir beklentinin gerçekleşmesini kim istemez ki..."





Emin Nedret İşli kimdir?

1959'da İstanbul'da doğdu. Pertevniyal Lisesi'ni bitirdikten sonra, Beyazıt'ta bulunan Enderun Kitabevi'nde sahaf çıraklığı yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde, 'Divan Edebiyatı' eğitimi aldı.1975'ten bu yana, İstanbul üzerine kitap ve görsel malzeme topluyor. Ağabeyi ile birlikte oluşturduğu arşivinde, 15-20 bin adet kitap var... 12 yıl Pera Kitabevi'nde çalışan İşli, 2001 yılında Püzant Akbaş ile *(üstte)* Turkuaz Sahaf ve Yayıncılık'ı kurdu.

den' yayınevine geçişi sağlayanların çoğu Ermeni, Musevi ve İran Türkü diyebileceğimiz İran'dan gelmiş aileler... Bu ailelerden bazıları, gerçekten büyük aileler. Keşişyan Ailesi, bunlardan biri örneğin. Birkaç kitabevleri var; bir kardeş Zaman Kitabevi'nin, diğeri Gayret Kitabevi'nin sahibi...

Kasbar Kayseryan Efendi de, Babıali'nin en önemli yayıncılarından biri. Arakel Kitabevi var; ki bizim bildiğimiz en eski kitap katolugunu 'Arakel Kitaphanesi Esami-i Kütübü'nü yayınlayan kitabevidir bu... Bölgede bir de matbaacılar var tabii. Ebuzziya Tevfik'in kurduğu 'Matbaa-ı Ebuzziya', bunlardan biri... Bir de Maarif Kitaphanesi'ni kuran Kasım Efendi var; hâlâ kullandığımız saatli maarif takvimlerini yaratan aileden. Onlar da Babıali'de birden fazla dükkan sahibi. Naci Kasım'ın oğullarından biri Maarif Kitaphanesi'ni devam ettirirken, diğeri Yeni Şark Kitaphanesi'ni devam ettiriyor..."

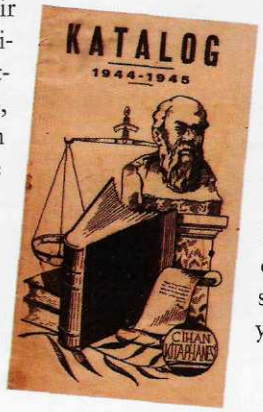


Babıali'de, aile ilişkileri çerçevesinde kurulan kitabevlerinin dışında, usta-çırak ilişkisinden çok, 'işi öğrenip kendine tezgah açmak' gibi bir sistemin işlediğinden söz eden İşli; "Kayseri'den gelen Ermeni aileleri buna örnek olabilir" diyor:

"Bu ailelerin bir kısmı, gazete müvezziliğinden kitapçılığa atlıyor. Para biriktirip, bir süre sonra hem gazete satıp hem de kitap yayını yaptıkları dükkânları kuruyorlar. Mesela, Süleyman Sudi Efendi var; Sudi Kitaphanesi'nin kurucusu. Babıali'de bir de Cemiyet Kütüphanesi var; Osmanlı döneminde daha çok popüler kitaplar yayınlayan, hatta biraz da pornografik yayınlara yönelen bir yayınevi. Sudi Efendi, epey bir zaman burada tezgahtarlık yapmış; hatta yazdığı polisiye hikayeler Cemiyet Kütüphanesi tarafından basılmış.

Sudi Efendi, daha sonra Kitaphane-i Sudi'yi kumuş; 1918-20'li yılların en önemli yayınevlerinden bir olmuş burası. Daha sonra, Serteller ile birlikte 'Resmli Ay'ın ortaklarından oluyor Sudi Efendi. Hatta Zekeriya Sertel'in Sinop'a sürülmesi sonucu, Sabiha Sertel'den 'Resmli Ay'ın tüm haklarını almak istiyor. Bu yüzden de Sabiha Hanım, anılarında Sudi Bey'den hiç iyi söz etmiyor..."

"Babıali'nin, en parlak dönemi, 1920'lerden 50'li yıllara kadar olan dönemdi" diyor Emin Nedret İşli. Sonra bir duraklama dönemine giriliyor. 1980'li yıllarda da, Hürriyet, Tercüman gibi büyük gazetelerin bölgeden taşınması, Babıali'deki dükkânların yavaş yavaş kapanmasına ya da gözden düşmesine neden oluyor... Peki, ayakta kalmayı başarmış kitabevleri yok mu Babıali'de? "Hâlâ Babıali'deki eski yerinde faaliyetlerini sürdüren iki kurum var; İnkılap Kitabevi ve Maarif Kitaphanesi... Diğerleri, ya kapanmış ya da başka bir sistemde ticarî hayatlarını sürdürüyorlar" diyor İşli... ■



1888 tarihli, 'Arakel Kitaphanesi Esâmi-i Kütübü' (sağ üstte). **1945 tarihli, Cihan Kitaphanesi kataloğu** (sağda).

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum



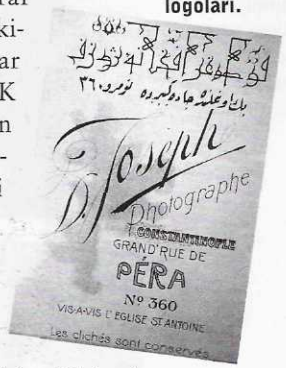


iş adamı Hilmi Nakipoğlu, İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği'nin (İFSAK) yanı sıra, seçkin Türk koleksiyoncularının bir araya gelip kurmuş oldukları 'Collection Club'ün de hatırı sayılır üyelerinden biri. Fotoğraf tutkusu, küçük yaşlarda başlamış. Yaşam süreci içinde dallanıp budaklanan bu merak, fotoğraf çekme ve karanlık oda çalışmalarının yanı sıra, fotoğraf makineleri toplamaya kadar uzanmış.

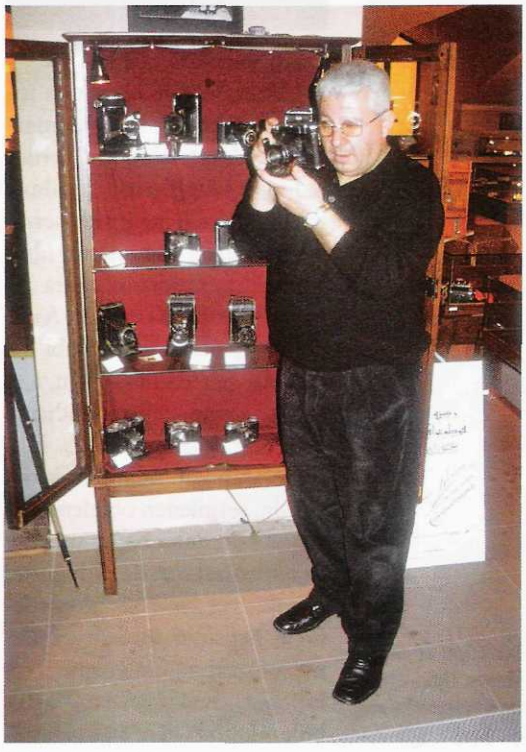
Nakipoğlu'nun, 1970'ten bu yana, kendi olanaklarıyla toplamaya devam edip müzeleştirdiği fotoğraf makine ve malzemeleri koleksiyonu, Türkiye'de, konusundaki en büyük koleksiyon olarak biliniyor. Aslında, çocuk yaşlarda başlayan fotoğraf tutkusu, annesinin bodrumda duran çeyiz sandığı içinde gerçekleştirdiği ilk kontak baskı fotoğraf banyolarıyla filizlenmiş. Yine aynı dönemde, günlük cep harçlıklarını biriktirerek aldığı ilk fotoğraf makinesi 6x6 plastik 'Ferrania' ile, ilk fotoğraf çekimlerini gerçekleştirmeye başlamış.

Daha sonra, kendi deyimiyle, Rus malı 'Zorki' marka makineye terfi etmiş. Ancak, çekim ve karanlık odayla gelişen bu büyük hobi, onda eski fotoğraf makinelerine olan ilgi ve merakı da arttırmış. Ardından da, hafta sonlarında altı üstüne getirilen bit pazarları, eskici dükkânları gezmeleri başlamış: "Bir dedektif gibi dolaşıp durdum; bulduğum eski makineleri toplamaya başladım" diyor Hilmi Nakipoğlu ve ekliyor: "1970 yılından beri devam ediyor bu toplama, araştırma eylemi. Ama birgün geldi ki, topladıklarımın muazzam bir koleksiyona dönüştüğünü gördüm."

Geçen yıllar içinde oluşan bu değerli koleksiyonu koruyup saklamak bir sorun haline dönüşmeye başladığında, bu birikimin iyiden iyiye elden geçirilip etüt edilmesi ve belki de bu alanda bir müze açılması gerektiğini düşünmeye başlamış. Avrupa'dan, Amerika'dan fotoğraf makinelerine ait kitaplar, kataloglar getirtmiş. İFSAK üyesi Şükran İçöz'ün de katkılarıyla, elindeki makine ve fotoğraf malzemelerinin envanterini çıkartmaya başmışlar. Bakırköy'de, Zihinsel Özürlüler Okulu'nun en üst katı, gerçekleştirilecek olan bu müze için ayrılıp hazırlanmış ve tüm çalışmaların ardından 'Fotoğraf Makineleri Müzesi', 'Camera Museum' adıyla kapılarını profesyonel-amatör fotoğrafçılara, fotoğraf meraklılarına,



Müzede yer alan onlarca vitrinden biri (solda). Bir stüdyo makinesi (sol altta). 'Joseph' (altta) ve 'Parnasse' (en altta) fotoğrafhanelerinin logoları.



Nakipoğlu (altta), sergilenen makinelerin büyük bir kısmının kullanılır durumda olduğunu söylüyor.





1896 tarihli, Alman el yapımı, ahşap stüdyo makinesi (sağda). 'Tarihe karışmış' alaminüt makinelerden biri (altta). Yüzyılın başlarında kullanılmış Amerikan yapımı Kodak Estman tipi makine (sağda, ortada).



araştırmacılara açmış...

Müzede, 600 civarında fotoğraf makinesi, tarih ve markaları dikkate alınarak, seriler halinde kendilerine ayrılmış vitrin ve dolaplar içinde sergileniyor. Flaş, pozometre, film, ayaklık, agrandizör, çanta gibi aksesuarlar da cabası. Ayrıca, nem, sıcak, soğuk gibi dış etkenlerden korumak için, içerideki klima ve ışıklandırma özel olarak düzenlenmiş. Hilmi Nakipoğlu'ndan, koleksiyonda, sergilenen objelerin sayısına eşit, daha başka makine ve aksesuarların da olduğunu; ancak, yer yetersizliği nedeniyle hepsinin birden sergilenemediğini öğreniyoruz. Nakipoğlu, bu objelerin, artık bulundukları yere sığmadıklarını, yeni bir müze binası arayışı içinde olduklarını da sözlerine ekliyor.



Müzede sergilenen fotoğraf makinelerinin en eskisi, üzerinde 1887 tarihli Fransız Rapide objektif taşıyan ve 13x18 plan film çeken bir makine. Sergilenen bir başka ilginç makine ise 1896 tarihli Alman yapımı, körüklü ahşap stüdyo makinesi. Bir zamanlar Pera'da Zacharia Fotoğrafhanesi'nin demirbaşıymış. Kim bilir kimlerin fotoğraflarını çekmiş; dili olsa da bir anlatıverse. Ne paşalar, ne zabitler, ne hanımefendiler, endam edip de poz vermişlerdir tarih kokan bu makinenin önünde... Yine, Hilmi Nakipoğlu'nun favori makineler arasında gösterdiği, Atatürk'ün de resimlerini çekmiş, ünlü fotoğrafçı Jan Weinberg'in stüdyosunda kullanmış olduğu, 1911 tarihli el yapımı, ahşap körüklü bir Fransız makine yer alıyor müzede. 50x50 plan film çeken bu makinenin bütün parçaları orijinal. Objektifin üzerinde, üretici firma 'Detheux Bulard'ın adı okunuyor.

Müzede sergilenmekte olan makinelerin en büyüğü ise 102x52x54 cm boyutlarında, bir zamanlar Beyazıt'taki bir stüdyoda kullanılmış olan ahşap makine. Nakipoğlu, emekliye ayrılıp bir kenara atılmış bu makineyi bir depodan bulup çıkartmış ve müzenin en güzel köşelerinden birine yerleştirmiş...



Dürbünü andıran, stereo tipi makinelerden biri (sağda).



Körüklü makinelerin objektiflerine bakanlar...

'Fotoğraf Makineleri Müzesi'ndeki vitrinlerin önünden geçerken, insan geçmişe doğru yapılan bir yolculuğun içinde buluyor kendisini. I. Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşları döneminde çekilmiş bir asker fotoğrafı ya da bir zamanların ünlü Phebus fotoğrafhanesinde çekilmiş bir fotoğraf çıkıyor karşımıza... Kimileri neşeli, kimileri hüzünlü, kimileri ise gayet ciddi; körüklü makinenin objektifine doğru bakıyorlar...

'Fotoğraf Makineleri Müzesi'ndeki vitrinlerin önünden geçerken, insan geçmişe doğru yapılan bir yolculuğun içinde buluyor kendisini. Osmanlı döneminin son demlerinde, Apollon Fotoğrafhanesi'nden Phebus Fotoğraf Stüdyosu'na dek, İstanbul'un değişik fotoğrafhanelerinde çekilmiş fotoğraflar... Ailelerin, çocukların, talebelerin, askerlerin yaşamlarındaki birkaç dakikayı içine sığdırmış oldukları o anlar... Kimileri neşeli, kimileri hüzünlü, kimileri ise gayet ciddi; körüklü makinenin objektifine doğru bakıyorlar...



Bu fotoğraflar arasında bir tanesi var ki, Çanakkale Savaşı yıllarına ait. Fotoğrafta, cepheye giden iki askerle, askerlerden birinin kucağında görülen küçük bir oğlan çocuğu var. Elinden sıkı sıkı tuttuğu, asker babası olsa gerek. Çocuğun, objektiften kağıda yansımış yüzünde, 'ne olur gitme, bizimle kal' gibilerden bir ifade var... Sararıp solmuş bir başka fotoğrafın üzerinde de, alaminüt bir fotoğrafçının sehpalı makinesi önünde poz veren iki şık bayan görülüyor.

Bugün artık ne o şipşak fotoğrafçılar, ne de o arkasından karanlık oda vazifesini gören, torba gibi siyah örtünün sarktığı sehpalı makineler kaldı. Ancak, böylesine güzel ve ilginç bir makine, müzenin göz bebeği objeleri arasında yer alıyor.

Hilmi Bey'in en çok sevdiği makinelerden biri bu; çünkü randımanlı şekilde çalışmaya devam ediyor ve müzeyi ziyarete gelen önemli kişilerin hatıra fotoğrafları da, duvara gerili fonunda 'İstanbul Hatırası' yazan bir perdenin önünde, bu antika makine ile çekiliyor.

Müzede ayrıca, 1900'lü yılların başlarında kullanılmış, metal aksamları pırıl pırıl parlayan, genelde Alman ve Fransız yapımı körüklü el makinelerinin yanı sıra, kimi vitrinlerde iki objektifli stereo makineler yer alıyor. Bu makineler, çift objektifli olmaları nedeniyle fotoğraf makinesinden ziyade bir dürbünü andırıyorlar. Bir başka vitrinde, Kodak firmasının üretmiş olduğu kutu şeklindeki 'Kodak Eastman' modellerini, bir başkasında da avuç içine, çakmak cebine sığabilecek büyüklükte 'casus fotoğraf makineleri' sergileniyor.



Aralarında çok orijinal olanları da var; metal meşrubat kutusu şeklinde yapılmış fotoğraf makinesi, bunlardan biri...

Nakipoğlu Fotoğraf Makineleri Müzesi
İncirli Yolu, Mine Sokak
No: 40 Bakırköy / İstanbul
Tel: (212) 543 09 20 ■



Gizli fotoğraf çekimleri için tasarlanmış, meşrubat kutusu şeklindeki makine (solda, en üstte). **Casuslar için üretilmiş, Alman yapımı 'Stylophot' tipi bir makine** (sol üstte). **Yine casuslar için tasarlanmış, avuç içine sığan bir makine** (solda).

Mucitler, icatlar ve icatların tescili...

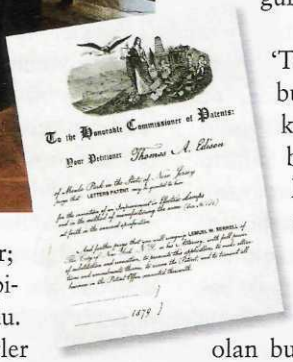
Patent sistemi

İcatların mucitlere kazanç sağlamaya başlanmasıyla birlikte, icatların 'güvence altına' alınmasına ihtiyaç duyulur. 'Patent' kavramı, böyle ortaya çıkar...



FOTOĞRAFLAR: MİRHAN BİLİR





Rahmi M. Koç Müzesi'ndeki, 'patent ve çırak modelleri' (üstte). Wright Kardeşler'in, 1903 tarihli 'uçan makine' patent belgesi (sağda, en üstte) ve Edison'un 'elektrik ampulündeki geliştirmeler'le ilgili 1879 tarihli patent belgesi (sağ üstte).

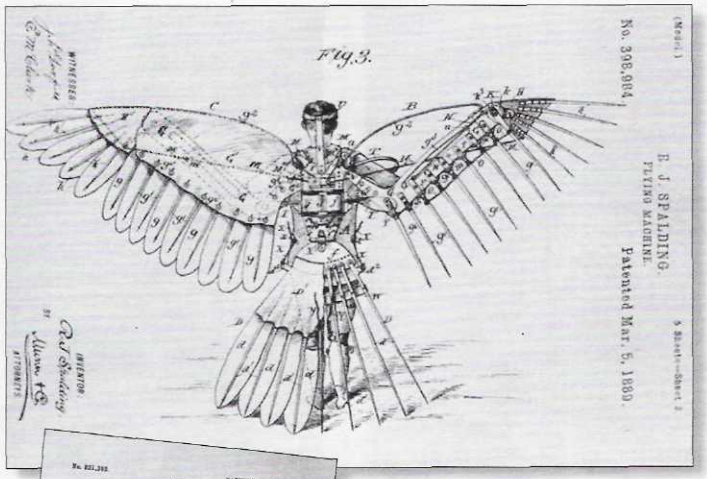
FATİH TOPTAN

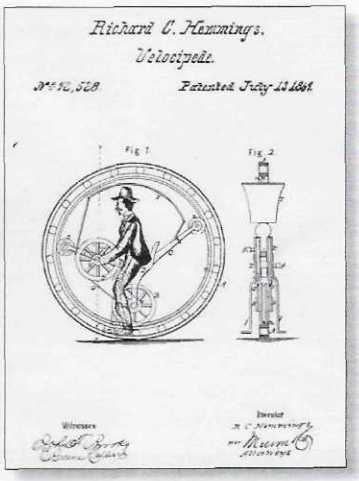
Avrupa'da, 15. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, iktisadî ve sosyal bakımdan önemli gelişmeler yaşanıyordu. Üretim, ticaret ve nüfus artarken, önemli teknik gelişmeler de yaşanıyordu. Ortaçağ'a özgü, anında tüketime yönelik bireysel küçük üretimin yerini, ticarete ayrılan büyük sosyal üretim almaya hazırlanıyordu. Kısacası, feodal üretim biçimi çözülüyor; onun yerine, kapitalizm doğuyordu.

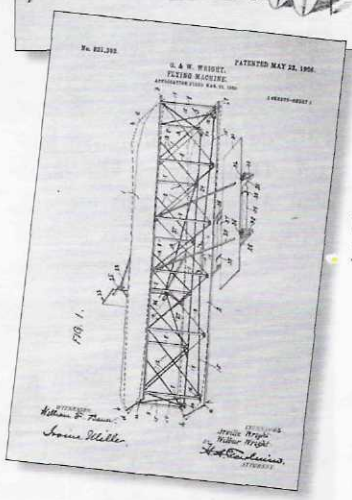
İlk patentler olarak değerlendirilebilecek, mucitlere ayrıcalıklı onay belgesi verilmesi uygulaması, icatların getirilerinin farklılaşmaya başladığı böyle bir dönemde, Venedik'te başlar. Buluşların korunmasına yönelik çalışmaları, 1474'te uygulamaya koyulan, resmen duyurulmuş ilk patent kanunu izler.

Patent sistemlerinin kanunlaşması ve gelişmesinde ise, Sanayi Devrimi ve sonrasında, 19. Yüzyıl'ın başlarına kadar 'dünyanın atölyesi' olarak değerlendirilen İngiltere'nin öncü olduğu görülür. Hatta kimi kaynaklar, yeni bir teknolojiyi ithal eden ya da geliştiren kişiye, buluşunu belli bir süre kullanma hakkı tanıyan ve 14. Yüzyıl'da İngiltere'de verilen patent belgelerini (Letters Patent), ilk patentler olarak gösterir. Zaman içinde, bu hakların kötüye kullanılması, bu konuda bir düzenleme yapılması ihtiyacını doğurur.

1623'te çıkarılan 'Tekeller Yasası' ile buluşlara ilişkin bazı koşullar getirilir ve buluşlara ilişkin haklar, 14 yıl ile sınırlanır. Uzun yıllar boyunca hiçbir değişiklik yapılmadan yürürlükte kalacak olan bu yasa, günümüzdeki patent yasalarının da temelini oluşturur. 1878 yılında yürürlüğe giren ABD Anayasası'nda bulunan maddeler gereği, ABD'de 1790 yılında patent kanunu yürürlüğe girer. Hemen bir yıl sonra, 1791'de de, Fransa'da patent kanunu yasalaşır. Diğer devletlerde patent yasalarının kabul edilmesi için henüz vakit vardır...







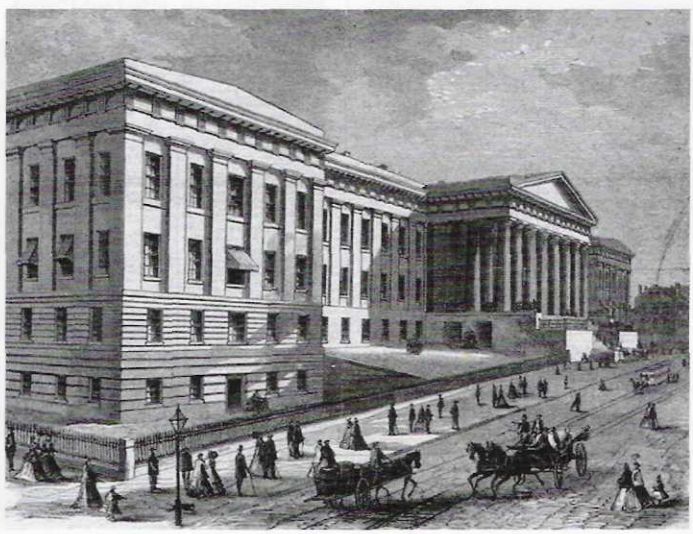
Patent başvurusu için yapılan çizimler

Wright Kardeşler'in uçak patentlerinden bir çizim *(solda);* R. J. Spalding'in 'uçan makine'sinin patent başvurusu için yaptığı çizimler *(sol üstte; 5 Mart 1889)* ve R. C. Hemming'in 'velespit'i için yaptığı patent başvurusundan bir çizim *(sağ üstte; dosya, 13 Ocak 1869'da patent ofisine verilir).*

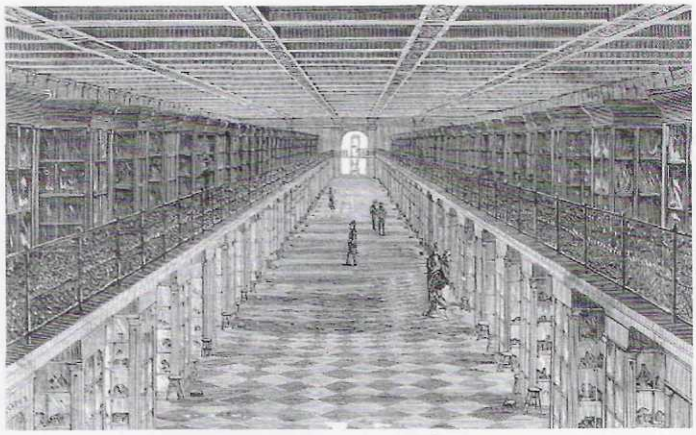
Bilim ve sanayi arasındaki ilişkiler, Sanayi Devrimi sırasında, sistemsiz bir şekilde yürüyordu. Modern araştırma laboratuarları kurulana kadar etkilerini sürdürecek olan 'mucit-girişimciler' ortaya çıkıyordu. Etkilerini, 19. Yüzyıl'da daha çok ortaya koyacak olan, rekor sayıdaki patentin sahibi Edison'dan, dinamitin ünlü mucidi Nobel'e kadar, bu mucit-girişimciler, önceleri, deneylerinin finansmanını genellikle kendileri sağlıyor; buluşlarını yaptıktan sonra patentlerini alıyor ve sonrasında şirket kurarak ürünlerini üretip satıyorlardı.

20. Yüzyıl'la birlikte, icatlar, mucitlerin kendi laboratuarlarından, sanayi, kamu ya da üniversitelerin bünyelerinde kurulan profesyonel araştırma geliştirme laboratuarlarına geçti. Bu geçişe en iyi örneği belki de Edison'un çalışmaları verir. Sahip olduğu 1.093 patent ile bu alanda bir rekora sahip olan ve 'icat', 'mucit' ya da 'patent' sözcükleri söylendiğinde pek çok kişinin aklına gelen ilk isim olan Thomas Alva Edison, bu derece yüksek patent sayısına, önce Newark'ta kurduğu laboratuar ve ardından Menlo Park'ta kurduğu ve modern araştırma laboratuarlarının ilk örneklerinden olan laboratuarıyla ulaşmıştı. Ancak, Edison gibi örneklere fazla rastlanmaz. Çok geçmeden, icat faaliyetleri, şirketlerin bünyesindeki araştırma geliştirme laboratuarlarına kaydı ve önemli şirketler, önemli buluşlara ev sahipliği yapacak olan laboratuarlarını birer birer açtılar...

'İcat etme' sürecinde böylesi önemli gelişmeler yaşanırken, 19. Yüzyıl boyunca, pek

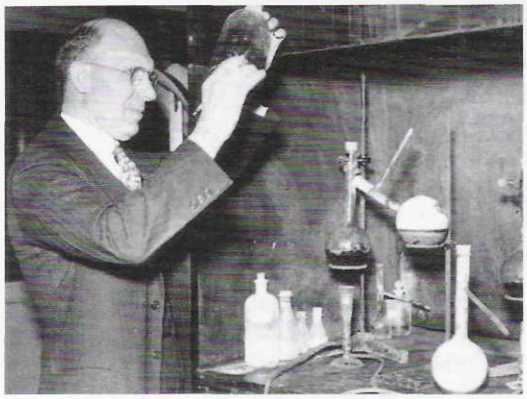


Washington'daki ABD Patent Ofisi'nin 19. Yüzyıl'a ait bir çizimi (solda).





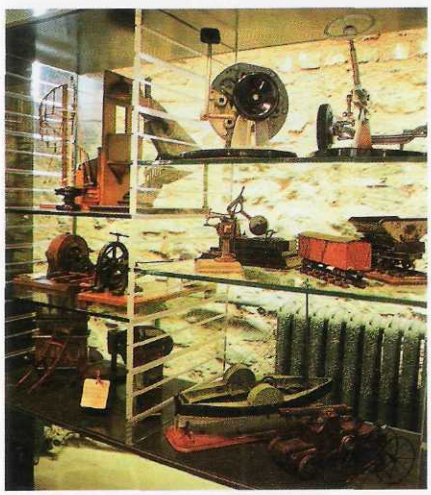
Washington'daki Patent Ofisi'nin model odasında (sağda), 160 binin üzerinde model bulunuyordu. Bir arşiv memuru, Londra'daki sicil ofisinde, aralarında patentlerin de bulunduğu arşiv odasında çalışıyor (en sağda).



çok ülkede patent yasaları yürürlüğe girdi. Mevcut yasalarda düzenlemeler yapıldı ve uluslararası anlaşmalar ortaya çıktı. 1815'te Rusya, 1864'te İtalya, 1877'de Almanya ve 1885'te Japonya'da, kendine özgü yanlarıyla patent yasaları yürürlüğe girdi. Osmanlı'da ise, Fransa'nın 1844 yılında yaptığı düzenlemeden uyarlanan 'İhtira Beratı Kanunu', 10 Mart 1880'de yasalaştı. Bu yasa, üzerinde çeşitli değişiklikler yapılarak, Türkiye Cumhuriyeti'nde de yürürlükte kalacaktı; ta ki, 1995 yılına kadar...

Uluslararası anlamda en önemli gelişmelerden biri ise, 20 Mart 1883'te sınai mülkiyet haklarının korunması için imzalanan Paris Sözleşmesi (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ile yaşandı. Ulusal patent kanunlarının anayasası olarak kabul edilen bu sözleşme, sınai mülkiyet hakları konusundaki ilk uluslararası sözleşmedir. Sözleşme İngiltere, Hollanda, İtalya, Belçika, İsviçre, İspanya, Portekiz, Brezilya ve Tunus tarafından imzalandı. Sonraki yıllarda çeşitli kereler müzakere edilerek ve değişiklikler yapılarak, 1967'de son halini aldı ve 30 maddeli bir sözleşme imzalandı.

Sonraki yıllarda, patent başvuruları sırasında istenen belgeler, buluş konularının sınıflandırılması gibi çeşitli konuların uluslararasılaştırılması ve işbirliği yönünde çeşitli anlaşmalar imzalandı. 1973'te ise, Avrupa Patent Sözleşmesi'nin (European Patent Convention, EPC) hazırlanması kararı alındı ve Avrupa Patent Ofisi (European Patent Office, EPO) kuruldu. EPO, sözleşmenin 1977'de imzalanmasının ardından, 1 Kasım 1977'de fiilen çalışmaya başladı. Daha sonra kurulacak olan Avrasya Patent Örgütü, Afrika Bölgesel Sınai Haklar Örgütü gibi birliklerle, birliğe





Başta çeşitli oto elektrik sistemleri olmak üzere, 140 patente sahip Charles Franklin Kettering (üstte). Rahmi M. Koç Müzesi'nde teşhir edilen patent modellerinden bir bölümü (sağ üstte). Edison'un Menlo Park'taki elektrik laboratuarı (sağda).

üye ülkeler için tek bir başvuru yapmanın yeterli olması amaçlandı...

Şimdi, belki başta yapmamız gereken patent tanımına ve özellikle son yıllarda daha çok dile getirilmeye başlanan patent üzerindeki tartışmalara özet olarak bakalım... Türk Patent Enstitüsü'nün tanımına göre patent, buluş sahibinin buluş konusu ürünü belirli bir süre üretme, kullanma, satma veya ithal etme hakkıdır. Patent verilecek buluşlarda ise temel olarak yenilik, tekniğin bilinen durumunun aşılması ve sanayiye uygulanabilirlik ya da faydalı olması gibi kriterler aranır. Oysa günümüzde, alınan binlerce patentten pek azı fayda getiriyor...

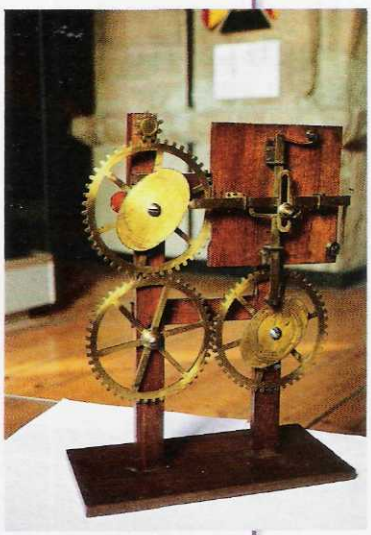
Günümüzde, dünyanın herhangi bir yerinde binlerce yıldır sağlığa faydası bilinen herhangi bir bitkinin günün birinde bir şirket tarafından patentinin alınmasıyla ya da çeşitli ilaçların patentlerinin alınıp, benzerlerinin üretimi engellenerek, o ilacı alamayacak hastaların kaderlerine terk edilmesi gibi durumlarla karşılaşılınca, patent konusu da tartışmaya açılıyor. George Basalla, 'Teknolojinin Evrimi' isimli kitabında şu soruları soruyor: "Bir icadın gerçekten yeni, faydalı veya önemli olup olmadığına kim karar verecekti? Bu kararların neye göre verilmesi gerekiyordu? Bir icadı değerlendirirken mucidin özgünlük konusundaki sözleri doğru olarak kabul edilebilir miydi? Patent, yapısı gereği seçkinci tekelci ve bu nedenle de antidemokratik değil midir?"



Bugün, en çok patent alan ülkelerin ekonomik açıdan en gelişmiş ülkeler olduğu yönünde yaygın bir inanış hakim. Bu, kısmen doğru olabilir. Ancak, ekonomik büyüme ile patent vermenin birbirleriyle bire bir bağlantılı olmadığını savunan uzmanlar, bunun aksi yönünde çeşitli kanıtları da ortaya koyabiliyor. Aslında oldukça karmaşık olan bu konuda sağlıklı bir fikir edinebilmek için, yeni firma stratejileri, üretimdeki yeni küresel trendler ve bunlarla beraber oluşan pek çok etken dikkate alınarak yapılacak detaylı çalışmalara ihtiyaç duyuluyor.

Biz bu çalışmaları uzmanlara bırakalım ve Basalla'nın bir saptamasıyla bitirelim: "Patent sistemine yönelik eleştiriler, yaratıcı etkinliği teşvik etmenin ve toplum ile mucitlerin refahını sağlamanın daha iyi yolları olduğunu açığa vuruyor. Ama patent sistemi ve modern endüstri, Endüstri Devrimi sırasında eş zamanlı olarak ortaya çıktıkları için, patent sistemine alternatif sistemlerle çok fazla deneyim yaşamadık". ■

Patent modelleri



ABD patent sisteminin erken dönemlerinin en dikkat çekici özelliklerinden biri de, patenti alınacak buluşun nasıl çalıştığını gösteren minyatür modellerdi. Ancak zamanla bu modellerin korunması zorlaşınca, patent alma işlemi için çizim ve mikrofilmler istenmeye başlandı. Buna rağmen, bir süre saklanan bu modellerin saklanma zorunluluğu da sonraları kaldırıldı. Ardından, modeller açık artırmayla satışa çıkarıldı...
Bu modellerden bazıları, İstanbul Hasköy'deki Rahmi M. Koç Müzesi'nde bulunuyor. Rahmi Koç, müzayedelerden ve antika satıcılarından hoşuna giden patent modellerini alarak biriktirmiş ve müzenin yeni açılan bölümünde bunlar için özel bir yer ayırmış. 19. Yüzyıl Fransa'sından, 'çoklu dişli takımı', müzedeki ilginç modellerden yalnızca biri *(üstte)*.



Kökleri, 1886'da kurulan 'Fikri Mülkiyetin Korunması İçin Birleşik Uluslararası Büro'ya dayanan ve 1973'te 'Fikri Haklar Örgütü' (WIPO) ismini alan örgütün Cenevre'deki binası (solda). 1933 tarihli fotoğrafta, patent avukatı Edwin H. Bond, müşterilerinin patent kayıtlarını inceliyor (altta).

Geleceğin enerjisi

Yakıt pilleri nasıl geliştirildi?



Petrolden sonra, onun yerine geçmeye aday enerjilerden hidrojen enerjisi ve bir hidrojen enerjisi uygulaması olan yakıt pillerinin geçmişi, aslında çok gerilere gidiyor...

FATİH TOPTAN

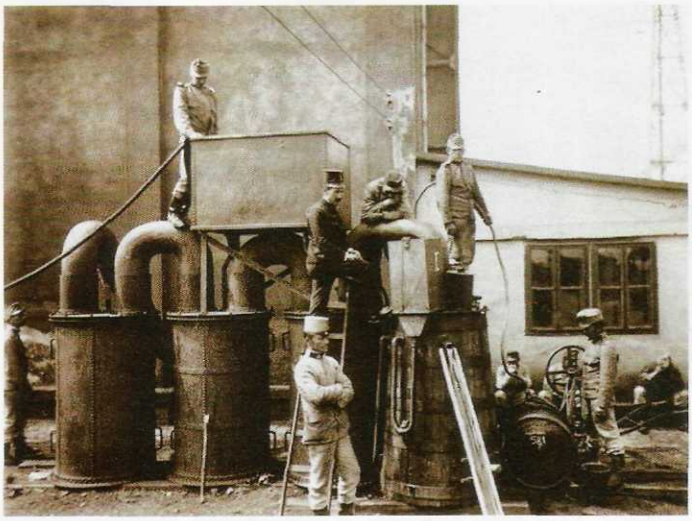
ABD'nin geçtiğimiz ay Felluce'de başlattığı saldırılarla birlikte, savaş tekrar gündemde öne çıktı. Savaş söz konusu olduğunda, petrolün adının sık sık telaffuz edilmesine de artık alışıldı. Bunun yanında, petrolün ya da daha geniş bir ifadeyle fosil yakıtların çevreye olan etkileri, küresel ısınma tartışmaları da son yıllarda sıkça yapılıyor. Tüm bunların karşısında ise, umut vadeden, son derece temiz ve son derece verimli bir enerji, hidrojen enerjisi, otomobillerden cep telefonlarına pek çok alanda, insanlığa hizmet etmek için yıllardır hazır bekliyor...

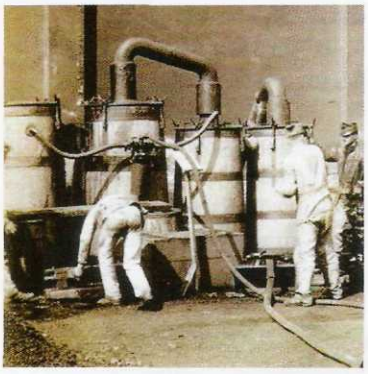
Hidrojenin isim babası, onu 1788 yılında, Yunanca 'hydro' ve 'genes' sözcüklerinden, Türkçe'ye 'sudoğuran' olarak çevrilebilecek şekilde türeten, ünlü Fransız kimyacı Lavoisier olmuştu. Ancak, ondan çok daha önce, metalleri asitler içinde çözen simyacılar, kimyacılar ya da metalurjistler, hidrojenle karşılaşmışlardı. Ne var ki, bu kişiler, hidrojenin ayrı bir madde olduğunun farkına varamamışlardı. Bu şerefe nail olan bilim adamı ise, soylu bir aileden gelen İngiliz fizikçi ve kimyacı, Henry Cavendish olmuştu.



1932'de 'Bacon Cell' adını verdiği ilk alkalin yakıt pilini üreten Dr. Francis Thomas Bacon, 1959'da, bir yakıt pili modeliyle (üstte). Hidrojenin isim babası Fransız kimyacı Lavoisier (sağda).

Cavendish'in ilginç bir kişiliği vardı. Yabancılarla ve kadınlarla konuşmayı sevmezdi. Öyle ki, evindeki hiz-





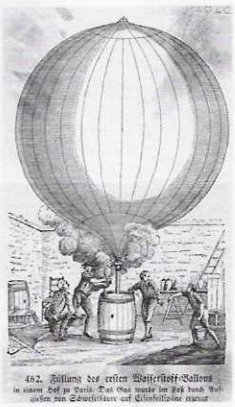
metçileriyle iletişimini, not kağıtları yardımıyla sağlıyordu. Maddi yönden bir sıkıntısı bulunmayan Cavendish, kendisini bilimsel çabasına adamıştı. Yaşamının büyük bir bölümünde gazlar üzerinde çalışan Cavendish, elektrikle ilgili, kendisinden sonraki önemli buluşlara öncü olacak çalışmalar yaparak, çağdaş elektrik kuramlarının oluşumuna katkıda bulunmuştu. Yüklü iki cisim arasındaki çekme ve itme kuvvetlerini tanımlayarak, elektrostatiğin temel kavramlarından birini oluşturmuştu. Bunun yanında, elektrik potansiyeli yani voltaj kavramını da tanıtmış ve bazı maddelerin elektrikle yüklenmesi ve bu yükü nasıl sakladıkları konusunda da çalışmıştı. Cavendish, değişik iletkenlerden geçen akım miktarının iletkenin yapıldığı maddenin cinsine göre değiştiğini göstererek, iletkenlerdeki direnç özelliklerine göre akım ve gerilim arasındaki bağıntıları belirleyen ünlü Ohm Yasası'nın temellerinin oluşmasına katkıda bulunmuştu. Elektrikle ilgili çalışmalarına kendisini öylesine adamıştı ki, elektrik akımlarını kendi vücudundan geçiriyor, akımın şiddetini, verdiği acıyla ölçüyordu...



Cavendish, 1766'da, çinko metalini hidroklorik asit ile reaksiyona sokarak, hidrojeni ayrıştırdı. Royal Society'de, hidrojeni kıvılcımlayarak su elde etti. Bu keşfi, daha sonraki yıllarda suyun oksijen ve hidrojenden oluştuğunun ispat edilmesine öncü olmuştu. Cavendish, ayrıca hidrojenin bilinen gazların en hafifi olduğunu da ortaya koymuştu.

1800 yılına gelindiğinde, İngiliz bilim adamları William Nicholson ve Sir Antony Carlise, suya elektrik akımı verildiğinde, hidrojen ve oksijen gazlarının oluştuğunu keşfettiler. Daha sonra 'elektroliz' olarak adlandırılacak olan bu buluş ve bunu temel alan sistemler, günümüze değin sanayide pek çok alanda kullanıla gelmiştir. Çok basit olarak söylersek, yakıt pilleri de, elektroliz ilkesinin tersine dayanırlar. Yakıt pillerinin uygulamaya geçmesi için uzun yıllar beklemek gerekecekse de, bu ilkenin keşfedilmesi çok uzun sürmedi...

1900'lerin başında, Avusturya'da, hava gemileri için hidrojen gazı üreten makinelerle çalışan işçiler (solda ve sol altta).

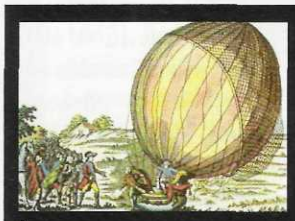


18. Yüzyıl'a ait bir çizimde Paris'te bir hidrojen balonu (üstte). **İngiliz fizikçi ve kimyacı Henry Cavendish** (sol altta).

İLK YAKIT PİLLERİ ORTAYA ÇIKIYOR

Hidrojenden enerji elde etmek için geliştirilen bir teknoloji olan yakıt pillerinin öncüleri, 150 yıldan da daha eski bir tarihe dayanıyor. Yakıt pillerinde hidrojen ile havadaki oksijen birleştirilerek enerji elde edilir ve 'atık' olarak da - bazı uygulamalardaki çok cüzi miktarda açığa çıkan gazları saymazsak- sadece saf su açığa çıkar.

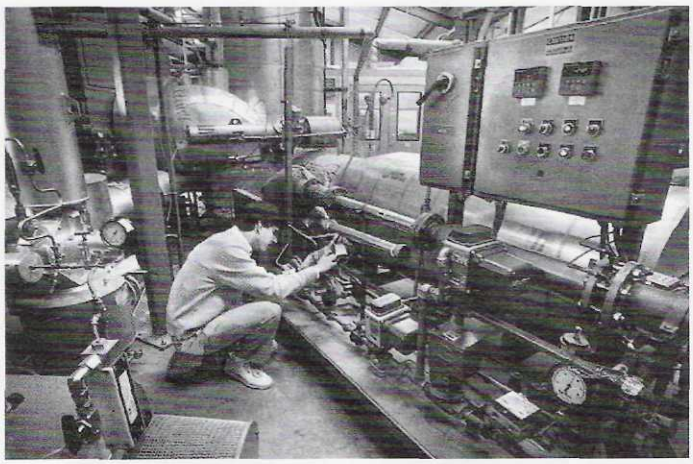
Yakıt pillerinin en basit şekliyle, elektrolizin tersi olduğunu; yani hidrojen ve havadaki oksijeni birleştirerek





İlk hidrojen balonu 'Charlière'

1783 yılında Fransız fizikçi Jacques Alexander Cesar Charles, ilk hidrojen balonu uçuşunu gerçekleştirdi. "Charlière" olarak bilinen insansız balon, yerden üç kilometre yükseğe uçmuştu. Charles, bundan üç ay sonra da bizzat kendisi, ilk insanlı hidrojen balonunu uçurmayı başardı.



1990'ların başında, bir yakıt pili test ediliyor (sağda). 2004 New York Uluslararası Otomobil Fuarı'nda sergilenen Mazda'nın hidrojen konsept otomobili 'Hydrogen RE' (altta).



elektrik enerjisi elde eden araçlar olduğunu söylemiştik. Elektroliz ilkesi ortaya konulduktan sonra, bunun tersiyle elektrik akımının elde edileceğinin farkına varılması için fazla beklemeye gerek kalmaz. 1839 yılında, İsviçreli kimyacı Christian Friedrich Schoenbein, hidrojen ve oksijen gazlarının birleşmesiyle su ve elektrik akımı elde edildiğini keşfeder. 6 yıl sonra, 1845'te ise, İngiliz Sir William Grove, Schoenbein'in keşfini basit bir sistemde uygulamaya geçirerek bir tür gaz pili gerçekleştirir. Grove, bu başarısı ile sonraları 'yakıt pilinin babası' olarak anılacaktır. Yakıt pili (fuel cell) teriminin isim babaları ise, 1889 yılında, endüstriyel kömür gazı ve havayı kullanan ilk pratik yakıt pilini gerçekleştiren kimyacılar Ludwig Mond ve Charles Langer olur.



Sir William Grove (üstte), 1845'te bir tür gaz pili geliştirdi. Ludwig Mond (sağda, ortada), 1889'da, endüstriyel kömür gazı ve havayı kullanan ilk pratik yakıt pilini geliştiren kimyacılardan biriydi.

Yakıt pillerinin bundan sonraki gelişiminde ise, 17. Yüzyıl'da yaşayan filozof Francis Bacon'un soyundan gelen Cambridge Üniversitesi'nden, mühendis Dr. Francis Thomas Bacon'ın önemli katkılar yaptığı görülür. 1932'de 'Bacon Cell' adını verdiği ilk alkalin yakıt pilini üreten Bacon, 1959 yılında, hidrojen ve hava ile çalışan ilk yakıt pilini geliştirir. 5 kilowattlık bu sistem, bir kaynak makinesini çalıştırmaya yetecek güçtedir. Bir yıl sonra ise, tarım aletleri üreticisi Allis-Chalmers'da çalışan bir mühendis olan Harry Karl Ihrig, yakıt piliyle çalışan ilk vasıtayı tanıtır. Çok sayıda yakıt pilini kombine ederek 20 beygir gücündeki bir traktörü çalıştırmayı başaran Ihrig, bugün bildiğimiz anlamdaki yakıt pillerinin ticarileşmesine zemin hazırlamış olur.



1960'lı yılarda ise, mevcut yakıtları ağır, güneş enerjisini pahalı ve nükleer enerjiyi de riskli bulan NASA, yakıt pilleriyle ilgilenmeye başlar. NASA ve GE (General Electric), Gemini projesi için yakıt pilleri üretirler ve bu yakıt pillerinin ilk ticari kullanımı olur. Yakıt pilleri, Apollo uzay gemisinde de kullanılır.

1973 yılındaki OPEC petrol ambargosu sebebiyle yakıt pilleri tekrar gündeme gelir ve ticari uygulamalar için çalışmalar hızlanır. 1974 yılında, Miami Üniversitesi'nden Prof. Dr. T. Nejat Veziroğlu 'Hidrojen Ekonomisi Miami Enerji Konferansı'nı organize eder. Bu, hidrojen enerjisini tartışmak amacıyla yapılan ilk uluslararası konferanstır. Konferansın ardından, katılımcı bilim insanları ve mühendisler tarafından Uluslararası Hidrojen Enerjisi Derneği (International Association for Hydrogen Energy-IAHE) kurulur.

1990'lı yıllardan itibaren, dünyanın bazı büyük otomobil firmaları, yakıt pilleri ile çalışan otomobillerini tanıtırlar. 1999'da, Almanya'da ilk



Jules Verne de söz etmişti...

Ünlü bilimkurgu yazarı Jules Verne, 1874 yılında yayımlanan 'Issız Ada' adlı eserinde, gelecekte bir gün hidrojen enerjisinin kullanılacağından söz etmişti.

hidrojen yakıt istasyonları açılır. Aslında yakıt pilleri teknolojik olarak, uzun zamandır, pek çok alanda kullanılmaya hazır durumda. Büyük otomobil firmaları, yakıt pilleri ile çalışan modeller üzerinde çalışıyorlar. Hatta dev petrol şirketleri de, -bunu pek sık açıklamasalar da- petrolden sonra sektördeki konumlarını sürdürebilmek için bu işe el atmış durumda. Yakıt pillerin yaygın bir şekilde kullanıma geçilebilmesi için ise bilimin ve teknolojinin dışında sebepler bekleniyor...

TÜRKİYE İÇİN BÜYÜK ŞANS

Türkiye'de bir süredir, üniversitelerin ve araştırma laboratuarlarının gündeminde olan ve zaman zaman basında kendine yer bulan yakıt pilleri, geçtiğimiz günlerde, yaşanan bir dizi gelişme sebebiyle pek çok gazetede haber yapıldı, hatta manşete taşındı. Bu gelişmelerden en önemlisi, TÜBİTAK-MAM (TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi), TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı), Ford Otosan, Arçelik, TOFAŞ, Aygaz ve De-

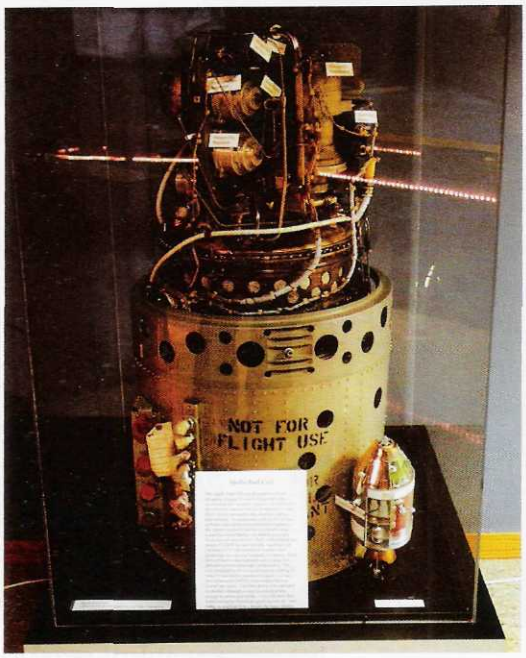




Yakıt pillerinin ilk ticarî kullanımı, 1960'lı yıllarda NASA ve General Electric'in 'Gemini Projesi' kapsamında, Apollo uzay gemisinde gerçekleşir (solda). Apollo'da kullanılan yakıt pili (altta). Prof. Dr. T. Nejat Veziroğlu (sol altta).

mirdöküm arasında, yakıt pili geliştirmek amacıyla ortak bir projeye imza atılması oldu. Bir diğer önemli gelişme de Prof. Dr. T. Nejat Veziroğlu'nun çabalarıyla, hidrojen enerjisi alanında yapılan çalışmaların koordinasyonunu yürütecek olan BM Uluslararası Hidrojen Enerjisi Teknolojileri Araştırma Merkezi'nin (ICHET) İstanbul'da kurulması için çalışmalara başlanmasıydı. Karadeniz'de zengin hidrojen kaynakları olduğunun bilgisinin de bu gelişmelere eklenmesiyle, yakıt pillerine olan ilgi daha da arttı. Yakıt pillerinde de kendisine kullanım alanı bulunan borun, Türkiye'de ne kadar çok miktarda bulunduğu da artık iyice biliniyor...

İlginçtir, hemen hemen aynı tarihlerde, eski bir tartışma, Türkiye'de nükleer santral kurulması da gündemdeydi. Türkiye bir yol ayrımında. Bir yanda, çok yakın bir gelecekte dünyada çok önemli oranda kullanılacak olan hidrojen enerjisi ve bunun yanında güneş, rüzgâr enerjileri gibi temiz ve yenilenebilir enerji kaynakları diğer yanda, gelişmiş ülkelerin yavaş yavaş tasfiyesine başladığı ve belki de bu yüzden nükleer santral kuran firmaların kendilerine yeni pazarlar aradığı, kurulumu,



sökülmesi ve atıklarıyla beraber düşünüldüğünde maliyetin ve risklerinin arttığı vurgulanan nükleer enerji... Alternatif enerji konusundaki çalışmalarıyla 2000 yılında Nobel'e aday gösterilen Prof. Dr. Veziroğlu'nun sözleriyle bitirelim: "Ne kadar çabuk hidrojene geçersek o kadar iyi olacak. İklim değişikliği ve küresel ısınma fosil yakıtların sonucu. Hidrojen enerjisine döndüğümüzde dünyanın ısısı normale dönecek ve iklim değişikliğinden dolayı meydana gelen büyük felaketleri bertaraf edebileceğiz." ■



1940'lı yıllardan 50'li yıllara

Yılbaşı gecesi dedikoduları

Televizyon öncesi dönemde, özellikle 40'lı ve 50'li yıllarda, yılbaşı geceleri, ünlü otel ve gazinolarda yaşanan kutlamalar, dönemin haftalık magazin dergilerinde enine boyuna anlatılırdı.

FEZA KÜRKÇÜOĞLU

Henüz televizyonun hayatımızın bir parçası olmadığı yıllarda, haftalık magazin dergilerinin hemen yılbaşının ertesinde yer verdikleri yılbaşı gecesi dedikoduları, günümüzün 'paparazzi' üslubuna hiç benzemeyen yazılarla meraklılarına aktarılırdı.

'Yılbaşını nasıl geçirdiler?' diye başlayan bu yazılar, genellikle toplumsal yaşam içinde göz önünde olan sanatçı, yazar, politikacı ve elbette sosyeteye mensup kişilerin 'nerede', 'kiminle' ve 'ne yaptığını' konu edinirdi.

Tahmin edeceğiniz gibi, geçmiş yıllarda yılbaşılar günümüzdeki gibi sıradanlaşmamış, eğlencenin tabiri caizse, çivisi çıkmamıştı.

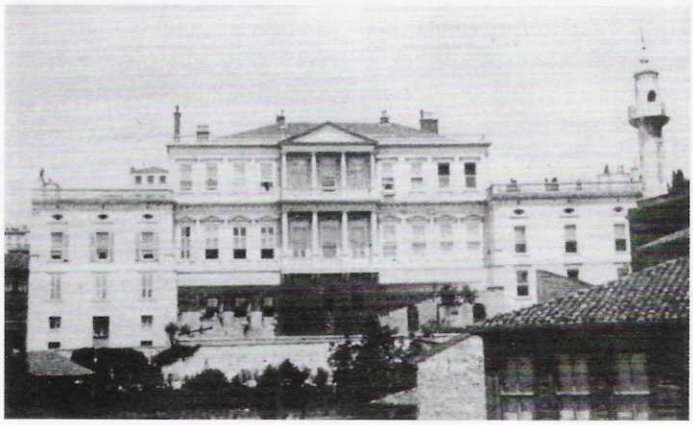
Büyük otellerin balo salonları, gazinolar ve gece kulüpleri ve yine sosyeteye mensup kişilerin evleri günler öncesinden 'o gece' için hazırlanır, konuklar ise -özellikle kadınlar- 'o gece' giyecekleri giysileri aylar öncesinden diktirmeye başlarlardı. Ve o özel gecenin ardından da partilerde, gazinolarda yaşananların anlatıldığı yazılar merakla beklenirdi.


Salondan Salona

Bu yayınlardan biri de künyesinde, "Her ayın birinde ve on beşinde çıkar, edebî, fantezî mecmua" yazan, ünlü karikatürist Ramiz Gökçe'nin sahibi ve yazı işleri müdürü olduğu 'Salon' dergisi idi...

O dönemin yılbaşı gecesi izlenimlerini, Salon dergisinde yayımlanan iki yazıdan bölümler artarak anlatalım.

İlk yazı bu konuda -dedikodudan söz ediyoruz- uzman bir imzadan, 'Fitne Fücur' müstear ismiyle Aydede, Salon, Hafta, 20. Asır ve Tef gibi dergilere yazılar yazmış Adalet Cimcoz'dan...



Dönemin 'Hayat' dergisinde yayımlanan bir fotoğrafta, Hilton'daki 1958'in yılbaşı balosu (sağ üstte). 40'lı ve 50'li yılların ünlü 'Park Otel'i (sağda).



İşte ünlü dublaj sanatçısı, çevirmen, yazar Adalet Cimcoz'un Salon dergisinin 1 Ocak 1948 tarihli sayısındaki yılbaşı yazısından bir bölüm:

"Bu sefer sizinle biraz etrafta dolaşalım. Bu arada 1947'yi de gönderdik. Size bu yılbaşından fazla havadis veremiyeceğim. Bu işi ciddi gazetelerimiz yaptı. Biraz Parkoteli'ne, biraz da Pavyon'a göz atalım istersiniz. Kadınlarımız 1948'e yarı çıplak girdiler. Bu yeni moda bizim tombul, mülâhham bayanlarımızın hepsine yakışmamış. Bir tramvay kalabalığı arzeden lokallerde dans ederken açık sırtlara değen eliniz nemleniyor, 'Banvit', 'Je Revienne' ve buna mümasil ağır kokular sabaha kadar yerini nev'i şahsına münhasır 'Femme' kokularına bakıyordu.

1948'e girerken aklımda kalan sadece koku ve et oldu. Bu çıplaklık hiç mi kimseye yakışmamıştı diyeceksiniz, yakışmıştı tabiî. Bilfarz Parkoteli'nde gördüğüm Bayan Muallâ, Robert Pike'nin bir tuvaletini giymişti, fil dişi omuzlarını ve sırtını açık bırakan bu gece elbisesi akşamın en güzel kadınına, güzelliğine bir kat daha yardım etmiş, dirseklerini geçen siyah uzun kolluklar kibar halini bir kat daha aksantüe etmişti. Parkoteli'ndeki en güzel, en şık ve en zarif kadın muhakkak ki Bayan Fatma Tatari'nin giydiği payet işlemeli tuvaletti, bu güzel kadınımız çikleti geceleri bile çiğniyor..."



Evet, Beyoğlu şimdilerde olduğu gibi o günlerde de eğlencenin merkezi... Bir dönemin en ünlü otellerinden biri olan Park Otel'de geçen bir yılbaşı gecesinin izlenimleri işte böyle...

Şimdi bir başka yıla ve bir başka kalemin yılbaşı izlenimlerine geçelim:

Bu kez, 1950 yılbaşı gecesi konu edilmiş; 'Memo' imzalı bu yazı da, 15 Ocak 1950 tarihli Salon dergisinde... Gelin bir bölümü birlikte okuyalım:

"Bu yılbaşını İstanbul, muhtelif gazino, bar Amerikan, pavyon ve bazı dans salonlarında istasyon yapa yapa, zoraki neşe bulmağa gayret ede ede geçirdim desem, hakikati ifade etmiş olurum. (...) Şimdi sırasiyle sizi gezdireyim."



"**Parkotel:** İşte Hacı Bekir'imiz... Yanında biri şeker, biri lâtilokum iki dilber. Neşelerinden etraf çın çın. (...) Gece üç buçuğa doğru meşhur Cahide Sonku'muz eski kocası milyoner tütüncümüzle çıka geldiler. Üzeri taşlarla işlenmiş tafta tuvaletiyle asorti (blue bird) blûbörd'ü çok hoştu."

"**Belediye Gazinosu:** Burası mahşer sanki... Kapıları emektar Faik Efendi kilitlemiş. Çiftler birer birer pavyona kaçıyorlar. Bayan Diktürk, yeni renk saçlariyle ve zarif dekolte tuvaliyle büyük sükse yaptı. Gazinonun güzellik kraliçesi olduğunda, kadınlarımızı bilmem, ama erkeklerimiz ve bazı terzilerimiz müttefikti. (...) Sanatkâr Müzeyyen Senar'ın sarı dekolte kısımları iyi kombine edilmiş tuvaleti de her elbisesi gibi şahane idi." ■

'Fitne Fücur' takma adıyla 'Salon' dergisinde dedikodu yazıları yazan Adalet Cimcoz (solda). Ramiz Gökçe'nin çizgileriyle 'Salon' dergisinin 1948 yılbaşı kapağı (üstte) ve Adalet Cimcoz'un yazısının yer aldığı sayfanın kupürü (sol üstte).

◆ Hazırlayan: Lale Uçan
laleucan@yahoo.com



'Yeni gelin' Sabriye Hanım mahkemede...

"O kaynanam yok mu..."



Kaynanasından şikayetçi olan ve 'Bana ayrı ev tutsun' diye kocasına sitem eden Sabriye Hanım'ın davası, Haftalık Mecmua'nın sayfalarına konuk olur...

"Kadın - Efendim, ben beyimden memnunum fakat, kaynanam yok mu? Bize muhabbet ettirmiyor ki. Her gün bir sürü laf, her gün bir çok kavga. 'Oğlum seni sevmedi, sevmeyecek' diyor. Bu sözlere benim gibi yeni bir gelin tahammül eder mi?



Hakim - Kim bilir?..

Kadın - Ben tahammül edemem. Enişte beyimin evine gittim. Daha doğrusu kaynanamın şerrinden kaçmaya mecbur oldum.

Erkek - Hayır efendim, kaçmadı. Şirinlik nüshası lâzım olmuş da, enişte gelip götürdü...

Mübâşirler- Gülmeyiniz efendim! Susunuz hanımlar!

Sabriye Hanım hiç de çirkin değildi. Bilakis şirinlik nüshasına veya üfürükçü havâcenin okumasına ihtiyaç olmayacak kadar güzeldi. Zevci Eyüb Sabri Efendi de onu çok beğeniyordu. O halde Sabriye Hanım, acaba bu şirinlik nüshasını kaynanasına şirin gözükmek için mi kullanacaktı? Hakim Efendi sordu:

-Anlat bakalım hanım, davan nedir?

O zaman Sabriye Hanım, hafif bir sesle başladı. Bir çok şeyler söylüyor fakat, hiçbirisi anlaşılmıyordu:

- Efendim, ben yeni bir gelinim. Beyimden memnunum fakat; kaynanam rahat vermiyor.

Hakim Efendi birden bire:

- Kızım sen lafın ortasından başladın. Bir kere şu adama var bakalım...

- Bundan üç buçuk ay önce oldu, enişte beyimin evinde nikahım oldu. Bir hafta sonra düğünümüz icrâ edildi.

- Sen mi onun evine gittin, yoksa o mu size güvey geldi?

- Cemiyet bizim evde oldu. Sonra ben de onun evine gittim.



- Evi kaç odalı?
- Dört.
- İçinde kimler var?
- Bir annesi yani kaynanam var; hepsine bedel...
- Bu kaynana ne yapıyor?
- Daha ne yapacak efendim? Kocamla aramıza soğukluk kattı. Bu da yetmezmiş gibi, ev kadınlığından anlamadığımı yüzüme vuruyor... Ben vardımsa beyime vardım. Bu genç yaşımda her gün içimi karartacak değilim. Onun kahrını çekecek halim yok. Bana ayrı bir ev tutsun...

Sabriye Hanım'ın davası burada bitmişti. Reis Bey onu oturttu. Nazırlar Eyüb Sabri Bey'i çağırdı. O derhal ayağa kalktı ve söze başladı:

- Bunların hepsi bahane. Asıl sebep beni beğenmemesi idi. Beni başka türlü tahayyül ediyormuş. Mesela bıyıklarım çok uzunmuş. Yüzüm gülmüyormuş ve yaşım fazla imiş. Ayrı ev tutarsam o zaman beni severmiş...
- Zevcin gelse, sen onunla oturur musun?
- Elbette efendim.
- Gidin barışın. O zaman yine barışamassan icâbât-ı kânûniyeyi ifâ ederiz. Sana da Allah uzun ömür versin. Annene bir şey söyle, kaynanalık etmesin. O söylerse bu gençtir; bu da söyler. Buralara tekrar düşersiniz... ”

(Haftalık Mecmua, No.11/1925-1341, S.3)

Talat Bey'in ziyareti

Dâhiliye Nâzırı muhteremin seyahât-i hâtırâtından, Dâhiliye Nâzırı Talat Beyefendi'nin Balıkesir Sultanisi ziyâretlerinde, Balıkesir Sultânisi İzcileri.
(Servet-i Fünûn, No.1205/1916-1332, kapak)

Telefonla izdivaç



Amerika bu!.. Tuhaflık, garabet, cihetlerince hiçbir kıtanın Amerika ile rekabet etmesi kabil değildir. İşte, bu garabete bir numûne daha: Malûm ya, Amerika'da 'izdivaç acenteleri' vasıtasıyla izdivaç ediliyor. Yekdiğerini bu sûretle tanımış, fakat henüz görmemiş olan iki genç arasında, telefon vâsıtası ile geçenlerde şöyle bir muhâbere vukû gelmiş:

- Miss ... Siz misiniz? Resmimi gördünüz değil mi?
- Gördüm... Pek güzel bir delikanlısınız...
- Teşekkür ederim.
- Fakat vâridat nasıl? Evvela onu anlayalım.
- Ayda doksan dolar.
- Alâ... Ben de bir modistin yanında elli dolar kazanıyorum. Geçiniriz...
- Hay hay...
- Lakin, siz de benim resmimi gördünüz mü?
- *Görmeye ne hacet... Aldığınız paranın ne kadar güzel olduğunu da keşfediyorum.*

Zira modistler, ara sıra elbise giydirerek zengin müşterileri karşısında arz-ı endâm ettirdikleri matmazellerin en güzellerini intihâb eder ve paranın çoğunu da bunlara verirler...

Telefon içinden latif bir kahkaha işitildikten sonra: "Hay şeytan hay... Yarın görüşelim" işitilerek muhâbereye nihayet veriliyor.

(Resimli İstanbul, No.6/1909-1325, S.89)



Yenicami'de seyyar perukarlar

İstanbul'daki karâilerimiz bu manzaraya yabancı değildir. Yakın zaman kadar, Yenicami avlusunda bir iskemle ve bir tıraş takımı ile icrâ-yı sanat eden berberler vardı. Harb-i umûmiyyeden evvel bir onluğa, Harb-i umûmiyyeden sonra bir yüzlüğe müşterilerin saçını, sakalını, bazen kulağını, burnûnu kesen bu perûkalara, sokaklarda bugün tesâdüf edemiyoruz...

(Resimli Gazete, No.46/1924-1340, kapak)

Bandırma'nın sesi

'Gerçek' gazetesi

Tipo tekniğiyle hazırlanan, linotip dizgi makinesiyle dizilen ve yaklaşık yüz yıllık makinede kağıdı elle verilerek arkalı önlü iki seferde basılan 'Gerçek', 30 yıldır, 'Bandırma'nın Cumhuriyeti' diye de anılıyor.

İSKENDER ÖZSOY

Türkiye'nin Babıali'den başka 'yokuş'ları da var ve bu 'yokuş'larda yayımlanan nice gazeteler... İşte, bu gazetelerden biri de Bandırma'da, 30 yıldır aralıksız yayımlanan günlük akşam gazetesi 'Gerçek'...

Tipo tekniğiyle hazırlanan ve basılan Gerçek'in sahibi Nihat Özbek, gazeteciliğin tutku olduğunu söylüyor. Gerçek'in 30 yıldır çizgisinden hiç sapmadan gerçeklerin peşinden koştuğunu belirten Özbek, "Bugün dek kimsenin sesi ve esiri olmadık" diyor. Özbek, Gerçek'i çıkarış nedenlerini şöyle anlatıyor:

"Gazeteci dostlarım vardı. Onların toplumda gördükleri yanlışlara karşı mücadele etmelerini örnek alarak, rahmetli Zeki Yücel'le gazeteyi çıkardık. O gün bugündür, 30 yıldır devam ediyor bu uğraşımız. Gerçeğe ulaşma yolunda halk adında bir tutku benim için gazete ve gazetecilik. Gazetenin adı da onun için 'Gerçek'. Bunca yıldan sonra geriye dönüp baktığımda, manevî ola-



'Gerçek'in sahibi Nihat Özbek, basılan gazeteyi görmeden evine gitmiyor. Yaklaşık 100 yıllık makinede basılan her gazete Özbek'i ilk günkü gibi heyecanlandırıyor.



Bandırma'da öğleden sonra yayımlanan akşam gazetesi 'Gerçek'in yazı işleri müdürü Önder Balıkçı, deneyimli bir gazeteci...

rak, 'iyi ki Gerçek'i çıkarmışım ve hâlâ çıkarıyorum' diyorum. Ama maddi olarak değil; manevî tarafı ağır basıyor. Bunun için Gerçek'i yayımlamaya devam ediyorum. Gerçek amacına ulaşmış bir gazete. Kimsenin esiri olmadan kendi yağımızla kavrularak bugünlere geldik. Gazeteye her gün geliyorum. Makinelerin sesinin dinlemeden, o sesleri duymadan, çalışanları görmeden olmuyor."

Pazar günleri hariç her gün dört sayfa yayımlanan Gerçek, tipo tekniğiyle hazırlanıyor. 1979 model linotip dizgi makinesiyle dizilen ve yaklaşık yüz yıllık makinede kağıdı elle verilerek arkalı önlü iki seferde basılan 'Gerçek', abonelerine postayla ulaştırılıyor. Her sayısı yaklaşık bin adet basılan Gerçek'te üçü teknik eleman olmak üzere, yedi kişi çalışıyor.

Yayımlandığı ilk günden beri Gerçek'in yazı işleri müdürü olan deneyimli gazeteci Önder Balıkçı, gazeteyle ilgili olarak şunları söylüyor:


Gerçek
Büyük Atatürk Üsaygıle anıyor

"Gerçek, 11 Ocak 1975 tarihinden bu yana her gün öğleden sonraları yayımlanıyor. Nihat Özbek ve Zeki Yücel tarafında kurulan gazeteyi Nihat Bey büyük özveriyle bugünlere getirmeyi başardı. Gazete, 30 yıl önce, 'hak ve halk için' inancıyla çıktığı yolda bugünlere geldi. Sırtında hiç kambur yok. Doğru, dürüst ve yansız habercilik yapmaya özen gösterdi. Gerçek, ciddi yayımcılık anlayışı, meslek ilkelerine sıkı sıkıya bağlı oluşu nedeniyle Bandırma ve çevresinde 'Bandırma'nın Cumhuriyet'i diye anılıyor. Gerçek, Gürses'ten sonra Bandırma'nın ikinci eski gazetesi. 30 yılda, Bandırmalı gazeteciler için okul olduk. Bu gazete Bandıma ve yöresinde çok değerli muhabirler ve yazarlar yetiştirdi. Önemli bir yazar kadromuz var. Bunlar bizim için onur veriyor. Gerçek, resmi ilân alma niteliğini haiz vasıflı bir gazete. Yayımlanmaya başladığından beri hiç ayrılmadan bu ailede çalışmanın onurunu taşıyorum. Çok istememize rağmen ekonomik sıkıntılar yüzünden ofsete geçemedik... Nihat Bey, 'Ben ölene kadar bu gazete yaşayacak, kesinlikle kapatmayacağım' diyor. Bu gazetede herkes özveriyle görevini yapıyor. Zaman zaman haber kaynaklarına ulaşmada zorluk çekiyoruz. Haber için resmî makamlara başvurduğumuzda, 'Demeç veremeyiz' diyorlar. Demeçle bilgi karıştırılıyor. Biz bilgi istiyoruz, onlar demeç anlıyor. Onun dışında bir sıkıntımız yok. Bandırma'da yayımlanan altı gazete içinde en zengin yazar kadrosu Gerçek'te."


Gerçek
Hak ve Halk için
Silahlı Kuvvetler Yönetime El Koydu
PARLAMENTO FESHEDİLDİ.. Ecevit, Demirel ve Erbakan
Gözetim Altına Alındı..

Birinci sayfasına ilân kabul etmeyen Gerçek'in sorumlu yazı işleri müdürü, M. Nedim Tanrıöver. Gerçek'in yazar kadrosu ise, Önder Balıkçı, İncilâ Çalışkan, Dr. Süreyya Ülkümen, Yard. Doç. Dr. A.Niyazi Özker, Şefik Koman, Baran Akyüz, Erol Ergüneş, Yaşar Kırbıyık, Nâzım Bayata, Abdurrahman Öz, Dr. İsmet Gürses, İbrahim Belek, Süleyman Ekim, Ali Gençli, Fikret Çağın ve Aran Karan gibi isimlerden oluşuyor. ■



'Gerçek', dar bir kadro ile yayına hazırlanıyor. 1979 model intertipte kurşun dizgi yöntemiyle dizilen gazetenin çalışanları bir arada.

Gerçek'in ilk sayısı (sol üstte) ve 12 Eylül 1980 tarihli sayısı (solda).

merakediyorum@googlegroups.com

Buçalışma;
merakediyorum@googlegroups.com

üyeleriiçinhazırlanmıştır.
Benzerçalışmalardanhaberdarolmak,
öneri, istek ve karşılaştığınız sorunlan bize bildirin.

Çalışmalarımızı takip etmek için
merakediyorum@googlegroups.com
e-postaadresine
"Üyelik" başlıklı veya boş bir mesaj gönderin.

Grupsayfasını
http://groups.google.com/group/merakediyorum
inceleyerek daha önce üyelerimizle paylaştığımız
çalışmavemesajlaninceleyebilir,
üyeliğinizidüzenleyebilirsiniz.

BİLGİLENME K HERKESİN HAKKIDIR
merakediyorum@
googlegroups.com
http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

BİLGİLENMEK HERKESİN HAKKIDIR

merakediyorum@
googlegroups.com

http://groups.google.com/group/merakediyorum

'Fernando Pessoa ve Şürekâsı'

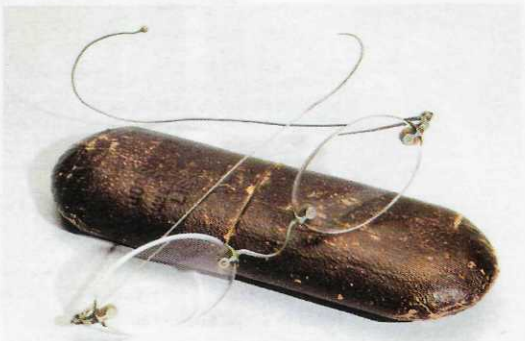
Yapı Kredi Kültür Merkezi / Sermet Çifter Salonu, Portekizli şair Fernando Pessoa üzerine hazırlanan 'Fernando Pessoa ve Şürekâsı' adlı sergiye, 8 Ocak 2005 tarihine dek ev sahipliği yapacak.

Portekiz'in "ulusal hazine"si, ülke edebiyatındaki modernleşmenin kurucularından ve dünya şiirindeki en ilginç kişiliklerden biri olan Fernando Antonio Nogueira Pessoa, 47 yıllık ömründe (1888-1935) kendi deyişiyle "perdeler yerine insanlara bölünmüş bir oyun" sahneledi: Yetmişten fazla dışkimlikle (heteronim) Portekizce, İngilizce ve Fransızca şiirler, denemeler, öyküler yazdı.



Bu dışkimliklerin, özellikle de üçünün (dandy gemi mühendisi Álvaro de Campos; onun "Üstad"ı neo-pagan Alberto Caeiro; hekim ve klasikçi, Pessoa'nın sözleriyle "Portekizce yazan Yunanlı Horatius" Ricardo Reis) ve yarı-dış kimliği, alter ego 'su Bernardo Soares'in, aracılığıyla, soyadının işaret ettiği gibi, hem "birisi" hem de "hiç kimse" oldu.

"Fernando Pessoa ve Şürekâsı" sergisinde, bu tür çalışmalarda alışık olunduğu gibi, Pessoa'nın kimlik belgesi, gözlük ve gözlük kabı gibi kişisel eşyaları, kütüphanesinden seçilmiş, ilgi alanlarını gösteren kitaplar, Pessoa'nın en önemli üç dış kimliği olan de Campos, Caeiro ve Reis'e ilişkin kimi görsel malzemeler yer alıyor. Ama serginin asıl özelliği, küratörünün deyişiyle "beş duyuya birden hitap eden", bu yüzden de seyircinin beklenmedik sürprizlerle karşılaşacağı bir sergi olması...



Dağlık Kilikia'nın liman kenti

Mersin'in Erdemli ilçesindeki Elaiussa-Sebaste antik kenti, parça parça ortaya çıkarılıyor.

Limanı nedeniyle, 'Dağlık Kilikia bölgesinin ticaret merkezi olan ve 'Zeytin Yetiştiren' anlamında, 'Elaiussa-Sebaste' adını taşıyan kent, M.S. 7. Yüzyıl'da deprem sonucu yıkıldıktan sonra, limanı dahil, toprak altında kalmış... Geç Helenistik dönemde kurulan ve Roma İmparatorluğu altında, 'Erken Hıristiyanlık' döneminde en parlak günlerini yaşayan kent üzerindeki kazılar, 1995 yılında başlamış.



Yörenin Kültür ve Turizm Müdür Vekili Osman Arık, antik kente ilişkin olarak, Anadolu Ajansı muhabirine şu bilgileri veriyor:

"Anadolu'daki antik kentler arasında, yapılanma açısından önemli bir yere sahip olan Elaiussa-Sebaste'deki kazıları, Roma La Spenza Üniversitesi'nden Prof. Dr. Evgenia Equini Schneder başkanlığındaki bir ekip yürütüyor. Kazılarda, nekropol, tiyatro, sarnıçlar, su kemerleri, kilise ve hamam ortaya çıkarıldı. 1999'dan itibaren yılda ancak 45 gün kazı yapılabiliyor."



Altınapa Hanı, sulardan çıktı!

Konya'da Anadolu Selçukluları döneminde, 13. Yüzyıl'ın başlarında yaptırılan Altınapa Hanı, 37 yıl boyunca, aynı adı taşıyan barajın suları altında kaldıktan sonra, bu yaz kuraklık nedeniyle sular çekildiğinde, sapasağlam ortaya çıkmıştı...

Ancak şimdi, mevsim nedeniyle beklenen yağışlar sonucu, 800 yıllık han yeniden sular altında kalacak!

Müjde! Millet Mektepleri açılıyor!



1928 Aralık'ının son günlerinde, İstanbul'da öğrenciler, pankartlarla yürüyerek 1 Ocak 1929 günü Millet Mektepleri'nin açılacağını halka duyuruyorlar.

Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki kanunun, 1 Kasım 1928'de kabul edilmesinin ardından, Cumhuriyet yönetimi, yeni Türk harfleriyle okuma-yazma seferberliği açılması işine girişti. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı'nca yurt düzeyinde 'Millet Mektepleri' açılması kararlaştırıldı.

24 Kasım 1928 günü yayımlanan 'Millet Mektepleri Teşkilatı Talimnamesi'ne göre, yeni Türk harfleriyle okuma yazmayı bilmeyen ve hiçbir okula devam etmeyen 14-45 yaş arasındaki her Türk vatandaşı, evinin bulunduğu bölge ya da mahallede açılacak Millet Mektebi'ne devamla yükümlü kılınıyordu. 45 yaşın üstündekilerde bu zorunluluk yoktu; ama isterlerse onlar da bu okullara devam edebileceklerdi.

Takvimler 1 Ocak 1929 gününü gösterirken, Millet Mektepleri çeşitli yerlerde düzenlenen törenlerle öğretime başladı. Okullara ilgi çok büyük oldu. İlk elde, yalnız İstanbul'da bin 208 okul açıldı. Bu okullara devam eden 45 bin kişiden çoğunu kadınlar oluşturuyordu.